

Maahanmuuttajien kokemukset lastensuojelun
avohuollon palveluista vanhempien kertomana

Tuulia Periainen
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
2018

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

PERIAINEN, TUULIA: Maahanmuuttajien kokemukset lastensuojelun avohuollon palveluista vanhempien kertomana

Pro gradu -tutkielma, 75 s., 1 Liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Timo Harrikari

Huhtikuu 2018

Tutkimus käsittelee maahanmuuttajavanhempien kokemuksia lastensuojelun avohuollon palveluista. Tutkimus perustuu kahdeksan maahanmuuttajavanhemman puolistrukturoituihin teemahaastatteluihin. Haastattelurunko perustuu aikaisempaan maahanmuuttajia lastensuojelun asiakkaina koskevaan tutkimukseen. Haastateltavat rekrytoitiin keskisuuren suomalaisen kunnan lastensuojelun avohuollon palveluiden asiakkaana olevien lasten vanhemmista. Kuudesta haastattelusta neljä toteutettiin tulkin välityksellä.

Tutkimuksessa tarkastellaan, millaisia kokemuksia maahanmuuttavanhemmilla on lastensuojelun avohuollon palveluista ja miten maahanmuuttajuuteen liittyvät erityistekijät tulevat vanhempien kertoman perusteella huomioiduksi lastensuojelun palveluissa. Aiheesta on tehty kansainvälisessä mittakaavassa hyvin vähän empiiristä tutkimusta, vaikka asiakkaan näkökulma olisi ensisijaisen tärkeä palveluiden kehittämisen kannalta. Lastensuojelun palvelut on kehitetty vastaamaan suomalaisten asiakasperheiden tarpeisiin, eikä niissä välttämättä tule huomioiduksi maahanmuuttajaperheiden kielellinen ja kulttuurinen erityisyys.

Tutkimuksen aineisto on analysoitu aineistolähtöisen teemoittelun keinoin. Teemoiksi muodostuivat maahanmuuttajien kokemukset lastensuojelusta, tulkkauspalvelut osana lastensuojelua, perheiden sosiaaliset verkostot, kokemukset kulttuurieroista ja rasismista sekä traumakokemukset. Vaikka haastateltujen kokemukset lastensuojelun palveluista olivat pääosin positiivisia, nousi heidän kertomuksistaan esiin myös kehittämiskohteita. Osa näistä kehittämiskohteista, kuten työntekijöiden vaihtuvuus, koskettaa kaikkia lastensuojelun asiakkaita, mutta osa on maahanmuuttajaerityisiä, kuten tulkkauksen laatu. Maahanmuuttajien kokemuksista kaivattaisiin lisää tutkimusta, jotta palveluita olisi mahdollista kehittää vastaamaan heidän erityistarpeisiinsa.

Avainsanat: maahanmuuttajat, lastensuojelu, teemoittelu, haastattelu

University of Tampere

Faculty of Social Sciences

PERIAINEN, TUULIA: Immigrants' experiences of Child Welfare Services as told by the immigrant parents

Master's Thesis, 75 pages, 1 appendix page

Sosial Work

Supervisor: Timo Harrikari

April 2018

This thesis studies immigrant parents experiences of Child Welfare Services. The research is based on eight semi-structured thematic interviews with immigrant parents. The framework for the interview was based on the previous research of the experiences of immigrant families as clients of Child Welfare Services. The interviewees were recruited from the parents of the clients of the Child Welfare Services of a medium-sized Finnish municipal. Four out of the total six interviews were conducted through an interpreter.

The research questions are: What kind of experiences immigrant parents have from Child Welfare Services and how factors related to immigration are taken into account in Child Welfare according to immigrant parents. There has been very little empirical research on this topic even in international scale, even though the customer's point of view should be of primary importance for the development of services. Child Welfare Services have been developed to meet the needs of Finnish families and they do not necessarily reflect the linguistic and cultural specificities of immigrant families.

I analyzed the contents of the interviews by the means of material-based themes. The themes consisted of immigrants' experiences of Child Welfare Services, interpretation as a part of Child Welfare Services, social networks of families, experiences of cultural differences and racism, and traumatic experiences. Although the interviewees' experiences of Child Welfare Services were mostly positive, their statements also highlighted need for improvement. Some of these needs, such as employee turnover, affect all clients of Child Welfare Services, but some are immigrant-specific, such as the quality of interpretation. More research on migrants' experiences will be needed to enable services to be developed to meet their specific needs.

Keywords: immigrants, child welfare, child protection, theme analysis, interview

Sisälllys

1 Johdanto	5
2 Tutkimuksen keskeiset käsitteet.....	9
2.1 Maahanmuuttajat	9
2.2 Lastensuojelu.....	11
2.3 Monikulttuurinen sosiaalityö.....	14
3 Maahanmuuttajat lastensuojelun asiakkaina	18
3.1 Monikulttuuriset asiakkaat lastensuojelussa	18
3.2 Työntekijän ja asiakkaan välinen kommunikaatio	21
3.3 Syrjintä ja rasismien kokemukset	23
3.4 Maahanmuuttajien taloudellinen ja sosiaalinen tilanne.....	25
4 Tutkimuksen toteuttaminen.....	27
4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	27
4.2 Aineiston keruu	28
4.3 Aineiston esittely.....	30
4.4 Aineiston analyysi	31
4.5 Tutkimuksen eettisyys.....	32
5 Maahanmuuttajavanhempien kokemukset lastensuojelusta.....	35
5.1 Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen	35
5.2 Lastensuojelun tukitoimet	36
5.3 Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työskentely	41
5.4 Tulkkauspalvelut	43
5.5 Perheiden sosiaaliset verkostot.....	49
5.6 Kulttuurierot ja kokemukset rasismista.....	53
5.7 Traumakokemukset	58
6 Maahanmuuttajuuteen liittyvät erityistekijät ja niiden huomiointi lastensuojelussa vanhempien kertoman perusteella	60
6.1 Kokemukset lastensuojelun avohuollon palveluista	60
6.2 Maahanmuuttajuuteen liittyvien erityistekijöiden huomiointi lastensuojelussa	66
6.3 Lopuksi.....	70
Lähteet.....	72
Liite 1	76

1 Johdanto

Maahanmuuttajien määrä Suomessa on kasvanut räjähdysmäisesti sitten 2000-luvun alun. Viime vuosien pakolaiskriisi on kiihdyttänyt maahanmuuton määrää entisestään. Kaiken kaikkiaan maahanmuutto on Suomessa hyvin tuore ilmiö. Tämän takia maahanmuuttajia koskeva empiirinen tutkimus on Suomessa yhä lapsenkengissä. Erityisesti tutkimusta maahanmuuttajista sosiaalipalveluiden asiakkaina on ehditty Suomessa toteuttamaan vasta vähän (Ikäläinen, Martiskainen & Törrönen 2003, 13). Aikaisemman maahanmuuttajataustaisia perheitä koskevan tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on ollut erityisesti perheen vanhempien kotoutumisprosessi koulutuksen ja työllistymisen näkökulmasta. Maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria koskeva tutkimus on painottunut kasvatustieteisiin, missä on tarkasteltu maahanmuuttajien koulunkäyntiin liittyviä erityispiirteitä (esim. Klemelä, Tuittu, Virta & Rinne 2011).

Tämä tutkimus käsittelee maahanmuuttajien kokemuksia lastensuojelun avohuollon palveluista asiakasperheiden vanhempien kertomana. Maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kokemuksia lastensuojelusta ja sosiaalityöstä on alettu tutkia vasta aivan viime vuosina. Vuonna 2013 julkaistussa Toimiva lastensuojelu -raportissa todetaankin, että maahanmuuttajia koskeva tutkimus on ollut lähinnä järjestöjen harteilla. Kyseisessä raportissa esitetään, että sosiaali- ja terveysministeriön tulisi selvittää maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden erityisiä tarpeita lastensuojelussa, jotta palvelut vastaisivat paremmin maahanmuuttajien tarpeisiin. (Kananoja, Lavikainen & Oranen 2013, 46.) Nykyiset palvelut on luotu hyvin universaalisti ja homogeenisesti suomalaisia asiakkaita ajatellen. Aikaisempi tutkimus osoittaa, että maahanmuuttajuuteen liittyy monia kantaväestöstä poikkeavia tekijöitä, mitkä eivät tule aina huomioituiksi sosiaalipalveluissa riittävässä laajuudessa. Maahanmuuttajien asiointiin sosiaalipalveluissa liittyy hyvin konkreettisia kantaväestöstä poikkeavia tekijöitä, kuten asiointi tulkin välityksellä.

Mielenkiintoni maahanmuuttajiin lastensuojelun asiakkaina heräsi työskennellessäni lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijänä. Työskentelykunnassani lähes jokaisella kymmenestä lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijästä oli asiakkaana myös maahanmuuttajaperheitä. Kukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä ei ollut erikoistunut maahanmuuttajien kanssa työskentelemiseen, eikä kyseisen asiakasryhmän kanssa toimimiseen ollut erillisiä ohjeita. Ainoat nimenomaan maahanmuuttajia koskevat ohjeistukset käsittelivät tulkkien tilaamista. Aihetta kohtaan heränneen kiinnostuksen johdosta päätin tarkastella kandidaatin tutkielmassani kirjallisuuskatsauksen keinoin, millaista tutkimusta maahanmuuttajista lastensuojelun asiakkaina on tehty. Kirjallisuuskatsausta tehdessäni kävi selväksi, että maahanmuuttajista lastensuojelun

asiakkaina löytyy jopa kansainvälisessä mittakaavassa hyvin vähän tutkimustietoa. Löytämisiä maahanmuuttajia lastensuojelun asiakkaina koskevissa tutkimuksissa käytettiin aineistona hyvin pitkälti lastensuojelun asiakirjoja tai sosiaalityöntekijöiden haastatteluja. Paria poikkeusta lukuunottamatta maahanmuuttajia ei ollut haastateltu heidän omista kokemuksistaan. Tämän vuoksi päätin antaa maahanmuuttajille mahdollisuuden tulla kuulluksi keräämällä tutkimukseni aineiston haastattelemalla maahanmuuttajia heidän kokemuksistaan.

Tutkimuksessani pyrin vastata kahteen tutkimuskysymykseen:

- 1) *Millaisia kokemuksia maahanmuuttavanhemmillä on lastensuojelun avohuollon palveluista ?*
- 2) *Miten maahanmuuttajuuteen liittyvät erityistekijät tulevat vanhempien kertoman perusteella huomioiduksi lastensuojelun palveluissa?*

Halusin antaa maahanmuuttaja-asiakkaille mahdollisuuden kertoa omista kokemuksistaan, koska tutkimuksissa maahanmuuttajien oma ääni jää usein kuulumatta. Maahanmuuttajilla on myös kokemuksia siitä, että heidän äänensä jää kuulumattomiin osana lastensuojelullisia toimia, koska tulkkausta ei ole järjestetty (Earner 2007, 77). Maahanmuuttajien omien kokemusten tutkiminen olisi kuitenkin olennaista, jotta palveluita voidaan kehittää asiakaslähtöisestä näkökulmasta. Aikaisemman tutkimuksen perusteella sosiaalityöntekijät eivät välttämättä huomioi riittävästi maahanmuuttajuuteen liittyviä tekijöitä osana lastensuojelun työskentelä. Maahanmuuttajien kokemukset palveluista tekevät näkyväksi myös kaikkia lastensuojelun asiakkaita koskevia toimivia ja toimimattomia käytäntöjä.

Toteutin tutkimukseni keskisuudessa suomalaisessa kunnassa. Kyseisessä kunnassa lastensuojelun avohuolto ja sijaishuolto on eriytetty, mikä mahdollisti tutkimuksen kohdentamisen lastensuojelun avohuoltoon. Lastensuojelun avohuollon palveluihin kuuluu muun muassa perhetyö, tukiperhe, taloudellinen tuki ja avohuollon sijoitus. Lastensuojelun avohuollon palvelut koskettavat yleensä koko perhettä, kun taas sijaishuollossa asiakas on selvemmin perheen lapsi, joka on sijoitettuna kodin ulkopuolelle. (THL 2016a.) Lastensuojelun avohuollossa työntekijät saattavat työskennellä jopa enemmän perheen vanhempien kuin lasten kanssa, vaikka sosiaalityöntekijä on virallisesti lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Päätin haastatella maahanmuuttajaperheiden vanhempia, koska ajattelin heillä olevan enemmän kokemusta ja kerrottavaa lastensuojelun palveluista kuin heidän lapsillaan. Lisäksi vanhempien haastatteluun liittyy vähemmän eettisiä kysymyksiä kuin lasten haastattelemiseen.

Etsin haastateltavat vanhemmat lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden avustuksella lastensuojelun asiakaslistoilta. Haastateltavaksi päätyminen edellytti, että yksi tai useampi haastatellun lapsista oli

lastensuojelun avohuollon asiakkaana haastattelun tekohetkellä. Toteutin haastattelut teemahaastatteluina. Haastattelun teemoina toimivat kokemukset lastensuojelun interventiosta, työntekijä-asiakassuhteesta, kulttuuristen tekijöiden huomioimisesta tai huomiotta jättämisestä sekä palvelujen saatavuudesta. Neljä kuudesta haastattelusta toteutettiin tulkkien välityksellä, mikä teki hyvin konkreettiseksi haastateltavien kertomukset tulkkien käyttämisen hyvistä ja huonoista puolista. Käytin aineiston analysointimenetelmänä aineistolähtöistä teemoittelua. Teemoittelu johti viiteen teemaan, jotka esittelen seuraavaksi osana tutkielman rakennetta.

Tutkielma etenee johdannon jälkeen seuraavasti. Luvussa kaksi esittelen tutkimuksen kannalta keskeisimmät käsitteet. Ensimmäinen keskeinen käsite on maahanmuuttajuus. Esittelen maahanmuuton laajuutta, suhtautumista maahanmuuttoon ja maahanmuuttoon liittyvää lainsäädäntöä Suomessa. Toinen keskeinen käsite on lastensuojelu. Tarkastelen tutkimuksessani maahanmuuttajien kokemuksia lastensuojelun avohuollon palveluista, joten tutkimusaiheen ymmärtämisen kannalta on tärkeää tietää, millaisia palveluita lastensuojelu tuottaa. Tässä luvussa kuvailen erilaisia lastensuojelun tuottamia palveluita lainsäädännön ja alan kirjallisuuden kautta. Kolmas keskeinen käsite on monikulttuurinen sosiaalityö. Monikulttuurisesta sosiaalityöstä puhutaan, kun erilaiset kulttuurit kohtaavat osana sosiaalityön työskentelyä. Näin tapahtuu erityisesti, kun asiakkaina on maahanmuuttajia ja työntekijä edustaa valtakulttuuria. Esittelen monikulttuurista sosiaalityötä koskevaa teoriaa ja sitä, millaisia vaatimuksia monikulttuurinen työskentely asettaa työntekijöille. Keskeisten käsitteiden tarkoituksena on antaa lukijalle perustietoa tutkimuksen aiheesta ja johdatella lukija kohti tutkimustani, missä yhdistyvät kaikki nämä käsitteet.

Kolmannessa luvussa kerron aikaisemmista tutkimuksista, joissa on tutkittu maahanmuuttajien asiakkuutta lastensuojelussa asiakirjojen tai haastattelujen kautta. Kolmas luku on jaettu alalukuihin, jotka käsittelevät erinäisiä maahanmuuttajuuteen liittyviä tekijöitä sekä näiden tekijöiden näkymistä ja huomiointia lastensuojelun palveluissa. Käytetyt tutkimukset ovat pääosin ulkomaalaisia, koska kotimaista tutkimusta aiheesta on saatavilla erittäin vähän. Tutkimusta on tehty suuremmissa määrin erityisesti anglikaanisissa maissa, joilla on huomattavasti Suomea pidempi ja runsaampi maahanmuuttohistoria. Neljännessä luvussa käsitteelen tutkimuksen tavoitteita, aineiston keruuta ja aineiston analyysiä. Tutkimuksesta teki erityisen se, että suurin osa haastatteluista toteutettiin tulkin välityksellä ja tutkija edustaa eri kulttuuritaustaa kuin tutkimukseen osallistuneet vanhemmat. Viimeinen alaluku käsittelee tutkimuksen eettisyyttä ja tutkijapositiona huomioiden tutkijan ja tutkittavan eroavat kulttuuritaustat.

Viidennessä luvussa analysoin litteroidun aineiston teemoittelun keinoin. Aineiston analyysi on jaettu seitsemään alalukuun aineistolle tehdyn teemoittelun pohjalta. Neljä ensimmäistä teemaa

vastaavat tutkimuskysymykseen: *Millaisia kokemuksia maahanmuuttavanhemmilla on lastensuojelun avohuollon palveluista?* Teemat ovat kokemukset asiakkuuden alkamisesta, lastensuojelun tukitoimista, lastensuojelun sosiaalityöntekijän työskentelystä ja tulkkauspalveluista. Kolme viimeistä teemaa käsittelevät toista tutkimuskysymystä: *Miten maahanmuuttajuuteen liittyvät erityistekijät tulevat vanhempien kertoman perusteella huomioiduksi lastensuojelun palveluissa?* Tähän kysymykseen vastataan tarkastelemalla vanhempien kokemuksia perheiden sosiaalisista verkostoista, kulttuurieroista ja rasismista sekä traumaattisista tilanteista. Tutkimuskysymykset ovat osittain päällekkäisiä ja pohtiessani toista kysymystä pohdinnat saattavat osin limittyä.

Luvussa kuusi tarkastelen tekemääni teemoittelua kahden asettamani tutkimuskysymyksen kautta ja tarkastelen tutkimustuloksiani suhteessa aikaisempaan tutkimukseen. Kaiken kaikkiaan haastateltujen kokemukset lastensuojelun palveluista olivat pääosin positiivisia ja perheiden maahanmuuttajuus huomioitiin monin eri tavoin. Erityisesti tulkkauspalveluita käytettiin haastateltujen kotikunnassa aktiivisesti. Haastateltujen kertoman perusteella yhteinen keskustelu kulttuuriin liittyvistä tekijöistä jäi lastensuojelussa vähäiseksi. Haastatellut olivat kuitenkin tyytyväisiä ja kokivat lastensuojelusta saamansa palvelun riittäväksi. Monien haastateltujen kertomuksissa toistuivat kokemukset siitä, että lastensuojelusta sai hyvin kokonaisvaltaisesti apua perheen tilanteeseen. Viimeisen luvun lopussa tiivistä tärkeimmät tutkimustulokset ja esitän näkemykseni jatkotutkimuksen tarpeesta.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa lisää tietoa aiheesta, jonka empiirinen tutkimus on vasta alkutekijöissään. Suomen lainsäädäntö tukee ajatusta siitä, että maahanmuuttajia pitää auttaa kotoutumaan Suomeen. Lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden kohdalla lastensuojelu on osaltaan vaikuttamassa perheen kotoutumiseen ja hyvinvointiin. Lastensuojelu ei kuitenkaan voi auttaa maahanmuuttajaperheitä, jos maahanmuuttajien erityistarpeet eivät tule huomioiduksi työskentelyssä. Tutkimukseni tuloksia ei ole tarkoitus lähteä yleistämään, vaan niiden tarkoitus on esitellä mahdollisimman kattavasti maahanmuuttajien lastensuojelun asiakkuuksiin liittyviä tekijöitä. Toivon, että näiden ilmiöiden ymmärtäminen auttaa kaikkia lastensuojelun työntekijöitä ymmärtämään kokonaisvaltaisemmin maahanmuuttaja-asiakkaitaan, pohtimaan monikulttuurisuutta lastensuojelutyössä ja tarjoamaan maahanmuuttajille heidän tarpeitaan paremmin vastaavia palveluita.

2 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

2.1 Maahanmuuttajat

Yksinkertaisimmillaan maahanmuuttaja voidaan määritellä maasta toiseen muuttaneeksi henkilöksi. Käsitteen voi nähdä kattokäsitteenä, joka sisältää kaikki maahanmuuttajat huomioimatta muuton syitä tai oleskelun perusteita. Vuonna 2011 lähes kolmannes Euroopan unionin ulkopuolelta Suomeen tulleiden kansalaisten oleskeluluvista myönnettiin perhesiteen perusteella. Seuraavaksi yleisimpiä syitä oleskeluluvan saamiselle olivat opiskelu ja työnteko. Ainoastaan kymmenesosa oleskeluluvista myönnettiin kansainvälisen suojelun perusteella turvapaikanhakijoille ja pakolaisille. (Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -työryhmä 2013, 5.) Toisen polven maahanmuuttajalla tarkoitetaan henkilöä, joka on syntynyt Suomessa, mutta jonka vanhemmista toinen tai molemmat ovat maahanmuuttajia. Suomessa asuu noin 60 000 toisen polven maahanmuuttajaa (Tilastokeskus 2018). Vaikka toisen polven maahanmuuttajat ovat syntyneet ja monet myös asuneet koko elämänsä Suomessa, voidaan heidät kohdata sosiaalityössä erilaisina toisina heidän ulkonäkönsä tai nimensä perusteella (Hammar-Suutari 2009, 27).

Suomessa ensimmäisen polven maahanmuuttajista noin kaksi kolmasosaa on eurooppalaisia, neljäsosa aasialaisia ja kymmenesosa afrikkalaisia. Venäjältä ja Itä-Euroopasta Suomeen muuttaneet muodostavat neljänneksen Suomen maahanmuuttajaväestöstä. Seuraavaksi suurimmat ryhmät ovat kotoisin Virosta, Somaliasta ja Irakista. (Tilastokeskus 2012.) Kansainvälisessä mittakaavassa Suomessa on vähän maahanmuuttajia. Suomen naapurimaassa Ruotsissa maahanmuuttajat muodostavat lähes 16 % Ruotsin väestöstä (Migrationsinfo 2016). Vaikka Suomessa lukuun laskettaisiin maahanmuuttajien lisäksi toisen polven maahanmuuttajat, he muodostavat vain 5,5 % Suomen väestöstä (Tilastokeskus 2018).

Maahanmuuttajien kokemukseen maahanmuutosta vaikuttaa huomattavasti maahanmuuton taustalta löytyvät syyt. Osalle maahanmuutto on oma valinta, kun taas turvapaikanhakijoiden ja kiintiöpakolaisten on pakko paeta kotimaansa hankalaa tilannetta. Maahanmuuton syy kytkeytyy vahvasti siihen, mistä maasta maahanmuuttaja on lähtöisin. Somaleista ja kurdeista suurin osa on saapunut Suomeen turvapaikanhakijoina tai pakolaisina, kun taas Venäjältä tapahtuva maahanmuutto on ollut pääosin työperustaista tai paluumuuttoa. (Castaneda, Koponen & Rask 2012, 42–45.) Kun maahanmuuton taustalta löytyy konfliktitilanne, köyhyyttä tai vainoa, sillä voi olla pitkäkestoisia vaikutuksia maahanmuuttajan elämään. Myös maahanmuuttoprosessi itsessään on voinut olla traumaattinen kokemus. (Malin, Leinonen & Le 2014, 65–66.) Uudessa asuinmaassa traumakokemukset kotimaasta tai maahanmuuttoprosessista voivat nousta esiin mielenterveyden

ongelmina, päihteiden käyttönä tai perheen sisäisinä ristiriitoina. Sosiaalityöntekijän ei tulisi tarkastella vain maahanmuuttaja-asiakkaan tämän hetkistä tilannetta, vaan tarkastella laajemmin hänen maahanmuuttokokemustaan. (Pine & Drachman 2005, 544–547.)

Maahanmuuttopolitiikat vaihtelevat alueellisesti ja historiallisesti. Maahanmuuttopolitiikka määrittelee, miten maahanmuuttajia pyritään kotouttamaan kohdemaahan. Yhdysvalloissa maahanmuuttajat pyrittiin assimiloimaan eli sulauttamaan osaksi valtaväestöä 1800-luvulta aina pitkälle 1900-luvun puolelle saakka. Maahanmuuttajia kannustettiin ja painostettiin omaksumaan valtaväestön kieli ja kulttuuri sekä peittämään oma kulttuuritaustansa. Maahanmuuttajien olisi pitänyt siis luopua omasta kielestään ja kulttuuristaan. Samaa sulauttamiseen perustuvaa politiikka harjoitettiin monissa muissakin valtioissa. Vasta viime vuosikymmeninä valtiot ovat siirtyneet assimilaatiosta integraatioon eli sopeuttamiseen. Sopeuttamisen tarkoituksena on, että maahanmuuttaja oppii uuden asuinmaansa kielen ja tavat, mutta hänen ei tarvitse luopua lähtömaansa kulttuurista ja kielestä tai peitellä niitä. Viime vuosina esimerkiksi Kanadassa on alettu kiinnittämään erityistä huomiota maahanmuuttajien integraatioon, jotta sopeutumisen tiellä olevat rakenteelliset tekijät tunnistettaisiin ja niistä päästäisiin eroon. (Heinonen & Spearman 2001, 136–138.)

Suomessa maahanmuuttajien kotoutumista säätelee laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010). Lailla pyritään edistämään maahanmuuttajien sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Lain neljäs pykälä määrittää, että lakia voidaan soveltaa myös lapsen siten, että lapsen etu tulee huomioiduksi. Maahanmuuttajataustaisia lapsia koskee erityisesti lastensuojelulain (417/2007) neljäs pykälä, joka määrittää, että lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta tulisi ottaa huomioon arvioitaessa lapsen etua. Kun lapsen kulttuurinen tausta otetaan huomioon, tulee kuitenkin pitää mielessä myös yhdenvertaisuuslaki. Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) kuudes pykälä kieltää syrjinnän muun muassa etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen tai uskonnon perusteella. Kuten laissa määritellään, lapsen tausta huomioidaan vain positiivisessa mielessä siten, että lapsen oikeus omaan kulttuuriin, kieleen ja uskonnolliseen vakaumukseen toteutuu. Kulttuurista taustaa ei saa koskaan huomioida negatiivisesti siten, että lasta niiden perusteella syrjitään. Sosiaalityöntekijöiden haasteena on tarjota maahanmuuttajataustaisille asiakkaille yhtäaikaaisesti yhdenvertaista ja tasa-arvoista palvelua, mutta toisaalta huomioida myös heidän mahdolliset erityistarpeensa.

Oman Suomessa melko näkymättömän ryhmänsä muodostavat paperittomat maahanmuuttajat. Paperittomalla maahanmuuttajalla tarkoitetaan henkilöä, joka oleskelee Suomessa ilman oleskelulupaa tai toisen EU-maan kansalaista, joka oleskelee Suomessa laillisesti, mutta ilman

riittävää vakuutusturvaa. Paperittomien oikeudet sosiaali- ja terveystalouteen ovat rajatut. Paperittomat maahanmuuttajat ovat oikeutettuja ainoastaan kiireelliseen hoitoon. (THL 2016b.) Lastensuojelun kohdalla tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että paperiton alaikäinen voidaan ottaa huostaan ja sijoittaa lastensuojelulaitokseen, jos hän on välittömässä vakavassa vaarassa. Tämä on ainoa tilanne, missä paperiton lapsi on oikeutettu saamaan lastensuojelun palvelua. Paperittomilla maahanmuuttajilla ei ole oikeutta lastensuojelun avohuollon tukitoimiin.

Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajataustaiset perheet ovat erittäin heterogeeninen joukko. Maahanmuuttajat eroavat toisistaan lähtömaan, äidinkielen, uskonnon, kulttuurin ja muiden erinäisten tekijöiden perusteella. Maahanmuuttajaperheiden koot ja kokoonpanot vaihtelevat samaan tapaan kuin valtaväestön perheissä. Kaikkia yhdistävänä tekijänä on ainoastaan yhden tai kummankin vanhemman maahanmuutto- ja kotoutusmisprosessi (Aliltolppa-Niitamo, Söderling & Fågel 2005, 9). Myös perheen lapset tai osa perheen lapsista on voinut olla osallisina maahanmuuttoprosessissa ja heillä on omakohtainen kokemus maasta toiseen muuttamisesta ja kotoutumisesta.

2.2 Lastensuojelu

Maahanmuuton lisääntymisen myötä yhä useampi maahanmuuttajaperhe päätyy lastensuojelun asiakkaaksi. Lastensuojelun asiakaskunnan monikulttuuristumisesta kertoo jo Tampereella vuonna 2007 tehty selvitys, jossa lastensuojelun asiakasperheistä lähes 10 % kertoi elävänsä monikulttuurisessa perheessä. Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja tasapainoiseen, monipuoliseen kehitykseen. (Lastensuojelulaki 417/2007). Kasvun ja kehityksen kannalta tähän tavoitteeseen pyritään tukemalla vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Suojelullisen näkökulman kannalta tähän tavoitteeseen pyritään suojelemalla lasta hänen läheisiltään, häneltä itseltään tai joissain tapauksissa suojelemalla muita henkilöitä lapselta (Kananoja yms. 2011, 136). Suomessa kunnat ovat vastuussa lastensuojelun palvelujen järjestämisestä. Lastensuojelun palvelut koskettavat kaikkia kyseisessä kunnassa asuvia lapsia ja nuoria, joiden kohdalla täyttyvät edellytykset lastensuojelun asiakkuudelle. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Maahanmuuttajat voivat asua kunnan alueella määräaikaisen oleskeluluvan, pysyvän oleskeluluvan tai Suomen kansalaisuuden turvin.

Pohjoismaiden ja englanninkielisten maiden nähtiin vielä 1990-luvulla edustavan kahta erilaista lastensuojelun näkökulmaa. Pohjoismaat edustivat perhepalveluihin erikoistunutta näkökulmaa (family service orientation), jossa ongelmien nähtiin johtuvan psykologisista ja sosioekonomisista

tekijöistä, joihin voidaan puuttua terapialla. Englanninkieliset maat edustivat täysin erilaista näkökulmaa, jossa lastensuojelu (child protection) tarkoitti lapsen suojelua lasta vahingoittavilta vanhemmilta. Lastensuojelullisen ongelman ratkaisuna nähtiin siis vanhempien kontrollointi sosiaalityöntekijöiden toimesta. 1990-luvun jälkeen näiden erilaisten näkökulmien väliset erot ovat kaventuneet ja synnyttäneet uuden, valtion roolia lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen (child development) edistäjänä korostavan, näkökulman. Kehitystä edistävässä näkökulmassa painotetaan erityisesti ennalta ehkäiseviä palveluita. 2010-luvulla eri näkökulmat ovat sekoittuneet toisiinsa eivätkä valtioiden lastensuojelulliset palvelut enää edusta selkeästi yhtä tiettyä näkökulmaa. (Gilbert 2012, 532–533.)

Lastensuojelu on yksi lapsiperheiden palveluista. Viime aikoina Suomessa on alettu painotettamaan entistä enemmän ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä. Ennalta ehkäisevää työtä tekeviin palveluiden ajatellaan kuuluvan muun muassa neuvolan, päiväkodin, koulun ja perusterveydenhuollon, koska niiden tuen avulla voidaan ehkäistä lastensuojelun tarvetta. Kyseiset peruspalvelut ovat kaikkien kuntalaisten käytössä olevia universaaleja palveluja. Vuonna 2015 voimaan tulleen sosiaalihuoltolain myötä monissa kunnissa on perustettu erillinen lapsiperheiden sosiaalityö. Perheen on mahdollista saada tukea lapsiperheiden sosiaalityöstä silloin, kun lapsesta ei ole lastensuojelullista huolta, mutta pelkkä peruspalveluiden tuki ei kuitenkaan ole riittävää. Lapsiperheiden sosiaalityöllä ehkäistään perheen tilanteen kriisiytymistä ja lastensuojelun asiakkuuden tarvetta. Tukimuodot lapsiperheiden sosiaalityössä ovat pääosin samoja kuin lastensuojelussa, kuten perheeseen tehtävää perhetyötä sekä tukihenkilö- ja tukiperhepalvelua. Perhetyöllä pyritään vahvistamaan perheen omia voimavaroja ohjauksen ja tuen avulla. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3a§; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 14§, 18§.) Lapsiperheiden sosiaalityö perustuu sosiaalihuoltolakiin, joten sosiaalityöntekijän oikeus puuttua perheen tilanteeseen on pienempi kuin lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä.

Lapsen tai nuoren lastensuojeluasiakkuus voi alkaa monella eri tavalla. Vuonna 2007 tehdyssä selvityksessä suurin osa lastensuojelun asiakkuuksista alkoi lastensuojeluilmoituksesta. Useimmiten ilmoitus tuli toiselta viranomaiselta. Vain harvoissa tapauksissa huoltajat pyysivät apua itse tekemällä lastensuojeluhakemuksen. (Heino 2007.) Lastensuojelun asiakkuuteen tulo muuttui vuonna 2015 uuden sosiaalihuoltolain myötä. Lapsen tuen tarvetta lähdetään kartoittamaan ensisijaisesti sosiaalihuoltolain perusteella. Kun lastensuojeluilmoitus, lastensuojeluhakemus tai pyyntö palvelutarpeen arvioimiseksi on saapunut kunnalle, palvelutarpeen kartoitus tulee aloittaa seitsemän arkipäivän kuluessa. Enintään kolme kuukautta kestävässä kartoitusvaiheessa selvitetään, onko perheellä tarvetta lastensuojelun tukitoimille vai pystytäänkö perhettä tukemaan jonkin

peruspalvelun kautta. Kartoitusvaiheessa tavataan lasta ja hänen perhettään eri kokoonpanoilla perheen tilanteen selvittämiseksi. Selvityksen perusteella asiakkuutta ei avata ollenkaan, asiakas ohjataan muiden palveluiden piiriin tai lapselle avataan lastensuojelun asiakkuus. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 36§; THL 2016.)

Vuonna 2016 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 4,6 prosenttia koko väestön 0-20-vuotiaista lapsista ja nuorista (SVT 2017, 11). Tutkimukseni toteutuskunnassa lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 6,6 prosenttia 0-20-vuotiaista kuntalaisista (Sotkanet 2018a). Lastensuojelun asiakkaita pyritään tukemaan ensisijaisesti kotiin annettavilla lastensuojelun avohuollon tukitoimilla. Näihin tukitoimiin kuuluu tuki ongelmatilanteiden selvittämisessä, tehostettu perhetyö, lapsen ja perheen taloudellinen tukeminen, lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, avohuollon sijoitus sekä perhekuntoutus. Koko maan lapsiperheistä 1,6 % on saanut vuoden 2016 aikana tehostetun perhetyön palveluita kunnan kustantamana. Tutkimukseni toteutuskunnassa tehostetun perhetyön määrä on poikkeuksellisen korkea, koska sitä on vuoden 2016 aikana saanut peräti 4,3 % kunnan lapsiperheistä. (Sotkanet 2018b.) Perhetyö on perheen hyvinvoinnin tukemista, voimavarojen vahvistamista ja vuorovaikutuksen tukemista (THL 2016a). Perhetyön sisältö ja tavoitteet määritellään jokaiselle asiakkaalla asiakaspalaverissa.

Lastensuojelulain (417/2007) 36:n pykälän mukaan lastensuojelusta voidaan myöntää taloudellista ja muuta tukea lapsen koulunkäyntiin, ammatin ja asunnon hankintaan, työhön sijoittumiseen, harrastuksiin, ihmissuhteiden ylläpitoon ja muihin henkilökohtaisiin tarpeisiin, joihin ei ole mahdollista saada tukea minkään muun lain puitteissa. Oman työkokemukseni perusteella arvioisin, että useimmiten lastensuojelun taloudellista tukea myönnetään harrastuksiin ja lasten vaatehankintoihin. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina olevat lapset voivat olla sijoitettuna avohuollon tukitoimena lastensuojelulaitokseen tai perhehoitoon yksin tai yhdessä huoltajansa kanssa. Pienet lapset on mahdollista sijoittaa myös vankilan perheosastolle yhdessä vanhempansa kanssa. Sijoituksen käyttö lastensuojelun avohuollon tukitoimena perustuu huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumukseen. Avohuollon sijoitus voidaan tehdä, jos se on tarpeen lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, kuntouttamiseksi tai lapsen väliaikaisen huolenpidon järjestämiseksi huoltajan ollessa estynyt. (Lastensuojelulaki 417/2007, 37§.) Avohuollon sijoituksen kestosta sovitaan yhdessä perheen kanssa ja asianosaisten on mahdollista keskeyttää sijoitus milloin tahansa.

Poikkeuksen aiemmin kuvattuun kartoitustyöskentelyyn muodostavat lapset, jotka ovat välittömien lastensuojelullisten toimenpiteiden, kuten kiireellisen sijoituksen tarpeessa. Heidän kohdallaan tilannetta lähdetään kartoittamaan tarkemmin vasta lastensuojelun asiakkuuden alkamisen jälkeen. Kiireellinen sijoitus voidaan tehdä, kun lapsen kehitys ja terveys ovat välittömässä vakavassa

vaarassa. Kiireelliseen sijoitukseen voidaan päätyä esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsella ei ole ketään hänestä huolehtivaa aikuista, koska aikuinen on joutunut sairaalaan tai päihtynyt. Kiireellinen sijoitus voidaan tehdä vastoin huoltajan ja yli 12 vuotiaan lapsen tahtoa. Kiireellisen sijoituksen päätökseen kirjataan asianosaisten mielipiteet sijoituksesta. Kiireellinen sijoitus kestää 30 vuorokautta. Kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa toiset 30 vuorokautta, jos lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi tarvitaan lisäselvityksiä tai sijoituksen jatkaminen on lapsen edun mukaista. Kiireellisen sijoituksen jälkeen lapsi voi kotiutua tai sijoitus voi jatkua joko avohuollon sijoituksena tai huostaanotona, jos huostaanoton kriteerit täyttyvät. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät valmistelevat huostaanoton. (Lastensuojelulaki 417/2007, 38§, 41§.) Jos huostaanotto toteutuu ja lapsi sijoitetaan pidempiaikaisesti kodin ulkopuolelle, lapsen asiakkuus siirtyy sijaishuollosta vastaaville sosiaalityöntekijöille.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä on vastuussa niiden lasten avohuollon tukitoimista, joiden asioista vastaavaksi sosiaalityöntekijäksi hänet on nimetty. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on arvioida, suunnitella ja toteuttaa lastensuojelun tukitoimet yhteistyössä lapsen ja tämän huoltajien kanssa. (THL 2016a.) Asiakkaan ajatellaan osallistuvan aktiivisesti palveluiden suunnitteluun ja arviointiin. Tavoitteena on, että palvelut järjestettäisiin asiakkaan lähtökohdista käsin ja hänen ehdoillaan noudattaen asiakaslähtöisyyden periaatetta. (Pohjola 2010, 29–30.) Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapselle tulisi tehdä vähintään kerran vuodessa asiakassuunnitelma, johon kirjataan perheen nykytilanne, haasteet ja perheelle tarjottavat tukitoimet sekä niiden tavoitteet. Valitettavasti vuonna 2016 kunnilta saatujen tietojen mukaan lakisääteiset asiakassuunnitelmat oli tehty vain noin puolille lastensuojelun asiakkaista (SVT 2017, 12). Viime aikaiset uutisoinnit lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden valtavasta työtaakasta (esim. Keski-suomalainen 8.4.2017 & MTV 20.11.2017) yhdessä edellä mainitun tiedon kanssa herättävät huolen siitä, miten asiakaslähtöisyys ja asiakkaiden tasavertainen kohtelu toteutuvat käytännön työssä.

2.3 Monikulttuurinen sosiaalityö

Sosiaalityöntekijän kohdatessa asiakkaita, jotka edustavat valtaväestöstä tai työntekijän kulttuurista poikkeavaa kulttuuritaustaa, syntyy vaatimus monikulttuuriselle sosiaalityölle. Stuart Hall määrittelee kulttuurin yhteisten merkitysten järjestelmäksi, jonka kautta samaan ryhmään kuuluvat ihmiset tulkitsevat maailmaa. Kulttuuri muodostuu kielestä, uskonnosta, tavoista ja perinteistä. Kulttuuri on sidoksissa sekä aikaan että paikkaan, ja se voi muuttua tullessaan kosketuksiin toisten kulttuurien kanssa. Oma ryhmämme määräytyy sen perusteella, miten määrittelemme oman

kulttuurisen identiteettimme. Tiukkarajaista kulttuurista identiteettiä kutsutaan etnisyydeksi. Etnisen ryhmän jäseniä yhdistää kulttuurin lisäksi veriside, jonka ajatellaan näkyvän ihmisen ulkoisissa piirteissä, kuten ihonvärissä. Etnisyys on kulttuurisen identiteetin muoto, jossa side omaan kulttuuriin koetaan erittäin vahvaksi. (Hall 2003, 85–92.) Ihmiset määrittelevät erilaisiksi sellaiset henkilöt, jotka eivät kuulu heidän kanssaan samaan kulttuuriseen ryhmään (Lehtonen & Löytty 2003, 8). Puhun tutkielmassani maahanmuuttajista etnisten vähemmistöjen sijasta, koska etnisiin vähemmistöihin Suomessa kuuluu maahanmuuttajien ohella myös vanhoja vähemmistöjä, kuten romanit (Hammar-Suutari 2009, 19).

Monikulttuurisella yhteiskunnalla viitataan yhteiskuntaan, jossa elää rinnakkain monia erilaisia kulttuureja. Monikulttuurisuuden käsite pitää sisällään myös käsityksiä siitä, miten monikulttuurisuuteen suhtaudutaan ja millainen olisi ihanteellinen yhteiskunta. Monikulttuurisuus nähdäänkin yleensä kaksinapaisesti joko tavoiteltavana asiintilana tai ongelmien aiheuttajana. (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 20–21.) Monikulttuurisuuteen liittyvät läheisesti eron ja moninaisuuden käsitteet. Tuore keskustelu eroista ja moninaisuudesta on nostanut esille erilaisten ryhmien sisäisen heterogeenisyyden, yksilöden erilaisuuden ryhmien sisällä. (Juhila 2006, 107.) Monikulttuurisista perheistä voidaan puhua, kun toinen tai molemmat perheen vanhemmista ovat maahanmuuttajia tai edustavat eri etnisiä taustoja. Monikulttuurisuudesta voidaan puhua myös, jos kokonainen perhe tai osa perheestä on oleskellut pitkään ulkomailla. Tällaisessa tapauksessa syntyperältään suomalainen perhe voi todellisuudessa olla monikulttuurinen palattuaan Suomeen. Myös ulkomailta lapsen adoptoineet perheet voidaan luokitella monikulttuurisiksi, koska perheen lapsi on lähtöisin eri kulttuurista kuin hänen adoptiovanhempansa. (Heino 2007, 26.)

Sosiaalityöntekijän taidoille työskennellä monikulttuurisessa työympäristössä on monia nimityksiä. Yksi yleisimmin käytetyistä käsitteistä on kulttuurien välinen kompetenssi. Kulttuurien välisellä kompetenssilla (engl. cultural competence) tarkoitetaan kykyä työskennellä tehokkaasti ja tasa-arvoisesti monikulttuurisessa ympäristössä valtaerot huomioiden (Cross 2008). Heinonen ja Spearman (2001, 133–134) näkevät kulttuurien väliseen kompetenssiin kuuluvaksi myös sen, että sosiaalityöntekijä tunnistaa oman kulttuuritaustansa ja sen vaikutukset hänen omaan ajatusmaailmaansa. On kuitenkin tärkeää muistaa, että kulttuurien välisen kompetenssin opiskelu ei tarjoa valmiita vastauksia monikulttuuriin asiakastilanteisiin, vaan sopivat tavat toimia tulee aina punnita tapauskohtaisesti. (Huttunen yms. 2005, 23). Kulttuureja koskevaa tietoa ja kulttuurien välistä kompetenssia voi olla vaikea siirtää teoriasta käytäntöön.

Merja Anis (2008, 64) kuvaa hyvin kulttuurien kohtaamisen ääripäitä sosiaalityössä. Toisena ääripäänä on etnosentrisyys, jolloin sosiaalityöntekijä perustelee toimitapansa omalla kulttuurillaan

sivuuttaen asiakkaan kulttuurin. Asiakkaan kulttuurisia arvoja ei kunnioiteta. Toinen ääripää on korostunut kulttuurirelativismi, jolloin perheelle annetaan liikaa vapauksia kulttuurin nimissä. Korostunut kulttuurirelativismi voi johtaa siihen, että lastensuojelu ei puutu huolestuttavaan tilanteeseen, koska työntekijät pelkäävät loukkaavansa perheen oikeutta omaan kulttuuriin. Pahimmillaan tämä voi johtaa lapsen kaltoinkohtelun jatkumiseen ja aiheuttaa lapsille fyysistä ja psyykkistä vahinkoa. Vaihteleva puuttuminen kulttuurisesti haastaviin tilanteisiin voi johtaa asiakkaiden epätasa-arvoiseen kohteluun (Križ & Skivenes 2010a, 6). Suomessa asiakkaan kulttuuri nähdään yhtäältä hyvänä keinona ymmärtää asiakkaiden normeja ja kasvatustapoja, mutta toisaalta eroavan kulttuurin nähdään aiheuttavan myös haasteita asiakkaan kohtaamiselle (Anis 2005).

Maahanmuuttajien kohtaamisessa on riskinä, että sosiaalityöntekijä toiseuttaa maahanmuuttajaasiakkaansa. Toiseuttaminen perustuu siihen, että maahanmuuttajan erilaisuus ei määrity tasa-arvoisena vaan erilaisuuteen suhtaudutaan alentavasti. Toiseuden mekanismien tunnistamisen kautta voidaan kuitenkin toimia toisin ja muuttaa toiseuttamiseen johtavia toimintatapoja. (Löytty 2005, 162, 181.) Lastensuojelun sosiaalityöhön vaikuttavat kunnallisena toimintana myös yhteiskunnassa käytävät poliittiset keskustelut ja valtion ottamat linjaukset. Jos yhteiskunnassa on vallalla ajatus suljetusta kulttuurista, ei kulttuureja nähdä jatkuvasti muutoksessa olevina, vaan pidetään kiinni omasta ”oikeasta” kulttuurista ja muut kulttuurit nähdään uhkina (Hall 2003). Tällaiselta arvopohjalta ei voida toteuttaa monikulttuurista sosiaalityötä. Omien ennakkoluulojen kohtaamattomuus, kielivaikeuksien ja kulttuurierojen pelko voi pahimmassa tapauksessa johtaa siihen, että työntekijä ei tarjoa maahanmuuttajille yhtä laadukasta palvelua ja kohtelua kuin muille asiakkaille (Rastas 2005a, 92).

Maahanmuuttajien kanssa työskenteleville ammattilaisille on julkaistu opaskirjoja ja -lehtisiä viranomaisten toimesta (Vuori 2007). Tällaiset oppaat on lähtökohtaisesti suunnattu maahanmuuttajatyöhön, minkä johdosta ne voivat olla monille lastensuojelun kentällä työskenteleville tuntemattomia. Tällaiset opaskirjat on kirjoitettu Vuoren (2007, 130) mukaan viranomaisnäkökulmasta yleistäen ja yksinkertaistaen, joten ne eivät välttämättä sisällä suurissa määrin nimenomaan lastensuojelun työskentelyn kannalta tärkeää tietoa. Tietyt asiat kuitenkin yhdistävät kaikkea maahanmuuttajatyötä, kuten tulkkauspalveluiden käyttö. Tällaisiin yhdistäviä tekijöitä koskeviin oppaisiin tutustumisesta voisi olla hyötyä myös lastensuojelun työntekijöille.

Sosiaalityön kirjallisuudessa on elänyt vahvana uskomus, että etniseen vähemmistöön kuuluvat sosiaalityöntekijät tarjoavat samaa etnistä taustaa edustaville asiakkaille parempaa palvelua. Tämä uskomus perustuu ajatukseen, että työntekijä ja asiakas jakavat saman kokemuksen rasisesta kohtelusta. 1990-luvulla tehdyt tutkimukset ovat antaneet ristiriitaista tietoa siitä, toimiiko

asiakassuhde paremmin, jos sosiaalityöntekijä ja asiakas edustavat samaa etnistä ryhmää. Toisessa tutkimuksessa sama etnisyys on parantanut perheen sitoutumista lastensuojelun tarjoamiin palveluihin, kun taas toisessa samaa etnistä vähemmistöä oleva sosiaalityöntekijä on koettu yhteisön vakoojaksi. Riskinä sosiaalityöntekijän kannalta on se, että etniset vähemmistöt aletaan ohjata vain vähemmistöä edustavan sosiaalityöntekijän asiakkaisiksi. Tämä voi johtaa siihen, ettei valtaväestöä oleva sosiaalityöntekijä joudu opettelemaan monikulttuurisissa kohtaamisissa vaadittavia taitoja. (Phillips 2002, 143.)

Yksi erityisesti maahanmuuttajia koskettava ilmiö yhteiskunnassa on rasismi. Rasismin voi jakaa kahteen eri kategoriaan: yksilökohtaiseen ja institutionaaliseen rasismiin. Yksilökohtaisella rasismilla tarkoitetaan yksilöitä, jotka suhtautuvat negatiivisesti tiettyjä ihmisryhmiä kohtaan. Tämä voi näkyä kyseiseen ryhmään kohdistuvina ennakkoluuloina, syrjintänä, haukkumisena tai jopa väkivaltana. Institutionaalaisella rasismilla tarkoitetaan sellaisia yhteiskunnallisia rakenteita, jotka johtavat tietyn ihmisryhmän syrjintään (Heinonen & Spearman 2001, 139.) Suomalaiset suhtautuvat varauksella maahanmuuttoon, koska siihen liitetään uhkakuvia suomalaisuuden katoamisesta. Rasismi ja syrjintä eivät vaikuta kielteisesti pelkästään ihmisiin, joihin se kohdistuu, vaan koko suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämän vuoksi työryhmä on valinnut visioikseen moninaisuuden arvostamisen, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen. (Maahanmuuton tulevaisuus 2020 - työryhmä 2013.) Tekemällä tietoisesti työtä asenneilmapiirin muutoksen saavuttamiseksi rasismin ja syrjinnän määrä toivon mukaan vähenee. Sosiaalityön ammattietiikka kannustaa sosiaalityöntekijöitä haastamaan syrjivät ja rasistiset toimitavat sekä yksilö- että instituutiotasolla (Heinonen & Spearman 2001, 143).

3 Maahanmuuttajat lastensuojelun asiakkaina

3.1 Monikulttuuriset asiakkaat lastensuojelussa

Maahanmuuttajat päätyvät suhteessa useammin lastensuojelun asiakkaiksi kuin kantaväestön lapset. Muua muassa Isossa-Britanniassa tummaihoiset lapset ovat yliedustettuina lastensuojeluilmoituksissa (Webb, Maddocks & Bongilli 2002, 395). Suomessa ulkomaista syntyperää olevat henkilöt ovat keskimäärin kantaväestöä nuorempia (Tilastokeskus 2012). Maahanmuuttajaväestön ikärakenne voi osaltaan vaikuttaa siihen, miksi maahanmuuttajalapset ovat yliedustettuina lastensuojelussa. Suomalaisen lastensuojelun monikulttuuristumisesta kertoo se, että jo kymmenen vuotta sitten lähes 10% tamperelaisista lastensuojelun asiakasperheistä kertoi elävänsä monikulttuurisessa perheessä. Saman selvityksen osallistujat kertoivat puhuvansa kaiken kaikkiaan yhtätoista eri kieltä. Jos perhe puhuu harvinaista kieltä, perheelle voi olla vaikea järjestää tulkkia ja sopivia palveluita, jos palveluita ei ole saatavilla perheen äidinkielellä. (Heino 2007, 26.)

Maahanmuuttajien ohella myös monikulttuuriset perheet, joissa toinen vanhemmista on maahanmuuttaja ja toinen kantaväestöä, ovat kahden kantaväestöä edustavan vanhemman perheitä useammin lastensuojelun asiakkaita. Eroja eri kulttuuritaustoja edustavien asiakasryhmien välillä ei voida selittää pelkillä taloudellisilla ja sosiaalisilla tekijöillä, koska osassa tutkimuksista maahanmuuttajien taloudellinen ja sosiaalinen tilanne on ollut kantaväestön asiakkaita parempi. (Phillips 2002, 133–134.) Yhdeksi selittäväksi tekijäksi maahanmuuttajien yliedustukselle lastensuojelussa on esitetty maahanmuuttajien tiuhempi asiointi sosiaalipalveluissa osana kotoutumista. Tiivis kontakti sosiaalipalveluihin voi johtaa siihen, että maahanmuuttajaperheiden tilanteisiin puututaan aikaisemmassa vaiheessa kuin kantaväestön perheiden. Kanadalaisten tutkimuksen mukaan lastensuojeluilmoitus ja sitä seuraava lastensuojelutarpeen selvitys johtaa maahanmuuttajien kohdalla kantaväestöä useammin lastensuojelun asiakkuuden avaamiseen. (Maiter & Stalker 2011, 141.)

Maahanmuuttajien arvot ja tavat eroavat yleensä uuden asuinmaan arvoista ja tavoista. Tämä voi vaikeuttaa uuteen maahan sopeutumista. Maahanmuuttajan haluttomuus omaksua valtakulttuurin tapoja voi asettaa heidät riskialttiiksi syrjäytymiselle ja eristäytymiselle. (Križ & Skivenes 2010b, 2639.) Maahanmuuttaja-asiakkaiden kohdalla sosiaalityöntekijä ei voi olettaa, että asiakkaalla olisi ennestään tietoa nykyisestä asuinmaastaan, sen kulttuurista, laeista ja normeista. Tämä tarkoittaa, että sosiaalityöntekijän täytyy kertoa kaikki alusta lähtien sekä toistaa kertomaansa, jotta maahanmuuttaja-asiakas varmasti ymmärtää kerrotut asiat oikein. (Križ & Skivenes 2010a, 13–14.)

Suomalainen palvelujärjestelmä lastensuojelu mukaan lukien on melko tuntematon ja vaikeasti ymmärrettävä monille kantasuomalaisillekin.

Lastensuojelun työntekijän suhtautuminen kulttuuriin tekijöihin vaikuttaa paljolti siihen, millaiseksi asiakas kokee palvelujärjestelmän. Earnerin (2007, 79-80) tekemässä tutkimuksessa lastensuojelun asiakkaina olleet maahanmuuttajat kokivat, etteivät sosiaalityöntekijät ymmärtäneet heidän kulttuuriaan, mutta tuomitsivat sen silti suorilta käsin. Huonot kokemukset lastensuojelusta lisäsivät vanhempien pelkoja ja herättivät epäluottamusta koko palvelujärjestelmää kohtaan. Sosiaalityöntekijän ymmärtämättömyys asiakkaan tilannetta kohtaan voi johtaa asiakkaan turhautumiseen (Maiter & Stalker 2011, 144). Sosiaalityöntekijä voi kokea asiakkaan poikkeavan kulttuurin olevan este yhteisymmärryksen rakentamiselle, mikä voi johtaa asiakkaan huonompaan kohteluun (Anis 2008, 67). Eräs Aniksen (2005, 14–16) tarkastelema suomalainen sosiaalityöntekijä pyrki lisäämään keskinäistä kulttuurista ymmärrystä kysymällä asiakastilanteesta perheeltä kulttuuriin liittyviä kysymyksiä, esimerkiksi onko jokin asia tavanomaista heidän kulttuurissaan. Kyseinen työntekijä otti tällä tavoin kulttuurin yhdeksi työskentelyn välineeksi.

Merja Anis (2008, 64) kuvaa hyvin kulttuurien kohtaamisen ääripäitä: etnosentrisyyttä ja korostunutta kulttuurirelativismia. Etnosentrisessä ääripäässä asiakkaan kulttuuri sivuutetaan täysin ja sosiaalityöntekijän päätökset perustuvat valtakulttuurin tapoihin ja normeihin. Vastakkainen ääripää on korostunut kulttuurirelativismi, jolloin perheelle annetaan liikaa vapauksia kulttuurin nimissä. Vanhemmat saattavat selittää työntekijöille jonkun asian heidän kulttuuriinsa kuuluvaksi tai asian selvittämisen olevan haitallista, esimerkiksi lapsen naimisiinmenon kannalta tulevaisuudessa, jolloin asia saatetaan jättää tutkimatta. Kulttuurin ei kuitenkaan pitäisi olla perusteena sille, että lastensuojeluilmoitusta tai muulla tavoin tullutta huolen ilmaisua ei lähdetä selvittämään. Pahimmillaan selvittämättä jättäminen voi johtaa lasta vahingoittavan tilanteen jatkumiseen. Haitalliset kulttuuriset tavat tulisi uskaltaa haastaa hienovaraisesti, jotta tilanne saataisiin ratkaistua. (Welbourne 2002, 352.) Vaihteleva puuttuminen kulttuurisesti haastaviin tilanteisiin voi johtaa asiakkaiden epätasa-arvoiseen kohteluun (Križ & Skivenes 2010a, 6).

Kulttuuriset erot vaikuttavat siihen, millaisia kurinpidollisia toimenpiteitä perheessä käytetään, miten lasta kasvatetaan ja millaisena lapsen rooli perheessä nähdään. Kulttuuriset erot näissä asioissa tuovat lastensuojelun asiakastilanteisiin aivan uuden ulottuvuuden. Siinä, missä maahanmuuttajien parissa työskennellessä pitää huomioida kaikki samat tekijät kuin muiden lastensuojelun asiakkaiden kanssa, pitää lisäksi vielä huomioida tilanteeseen vaikuttavat kulttuuriset tekijät. (Križ & Skivenes 2011.) Lisa Aronson Fontes (2002) hahmottelee artikkelissaan eroa kurinpidon ja lapsen kohdistuvan väkivallan välillä. Eri maiden välillä on suurta hajontaa siinä,

mikä nähdään väkivaltana ja mikä normaalina kurinpitona. Tähän vaikuttaa erityisesti maiden lainsäädäntö. Maissa, joissa lapsen fyysinen rankaiseminen ei ole laitonta, käydään jatkuvaa neuvottelua siitä missä kulkee raja kurinpidon ja pahoinpitelyn välillä. Williamsin ja Soydanin (2005) ylikansallisessa tutkimuksessa huomattiin, että maissa, joissa lapsiin kohdistuvat fyysiset rangaistukset oli laissa kielletty, sosiaalityöntekijät olivat valmiita puuttumaan lapseen kohdistuvaan väkivaltaan varhaisemmassa vaiheessa kuin muiden maiden sosiaalityöntekijät. Suomessa lapsiin kohdistuva väkivalta on kielletty lailla ja ilmoitusvelvollisuus lapseen kohdistuneesta pahoinpitelystä on erittäin laaja.

Lastensuojelun asiakastyötä ohjaavat erinäiset ammatilliset ohjeistukset. Ohjeistuksista huolimatta maahanmuuttajat vaikuttavat saavan muita asiakaryhmiä huonommin palveluita. Britanniassa toteutetun tutkimuksen mukaan maahanmuuttajat eivät saa yhtä paljon lastensuojelun ennaltaehkäiseviä tai avohuollon palveluja kuin valtaväestön edustajat. (Welbourne 2002, 349–356.) Tämän nähdään johtuvan siitä, että palvelut eivät tavoita maahanmuuttajia. Toisena syynä tähän ilmiöön nähdään se, että sosiaalityöntekijät eivät osaa toteuttaa asiakkaan kulttuuria huomioivaa työtä käytännössä. Sosiaalityöntekijöillä on tiedossa, että asiakkaan kulttuuri tulisi huomioida osana asiakastyötä, mutta heillä ei ole työkaluja tämän ajatuksen mukaiseen työskentelyyn. (The Framework for Assessment of Children in Need 2000; ref. Welbourne 2002, 349). Anni Tuusa (2004, 106-107) analysoi pro gradu -tutkielmassaan lastensuojelun asiakkaina olevien maahanmuuttajien asiakaskirjauksia. Tuusan tutkielman yksi keskeinen tulos oli, että asiakirjojen perusteella lastensuojelun sosiaalityöntekijät eivät huomioi maahanmuuttajien kulttuuritaustaa juuri lainkaan.

Joidenkin maahanmuuttajien lähtömaan kulttuuri on vahvan patriarkaalinen. Tämä voi vaikuttaa siihen, miten maahanmuuttaja-asiakas suhtautuu naispuolisiin sosiaali- ja perhetyöntekijöihin. Kansainvälisessä tutkimuksessa osa norjalaisista ja englantilaista naispuolisista sosiaalityöntekijöistä koki, etteivät maahanmuuttajaperheiden isät kunnioittaneet heidän viranomaisasemaansa. Tällaiset tuntemukset voivat aiheuttaa sosiaalityöntekijässä epävarmuutta omasta roolistaan ja toiminnastaan, mikä voi puolestaan haitata perheen kanssa tapahtuvaa työskentelyä. (Križ & Skivenes 2010a, 10–12.) Ruotsissa ja Tanskassa sosiaalityöntekijät käyttävät kielellisten tulkkien lisäksi ”kulttuurin tulkkeja” eli kyseiseen kulttuuriin erikoistuneita henkilöitä. Tällaisia henkilöitä saattaa löytyä työyhteisön sisältä tai asiakkaiden omista verkostoista, esimerkiksi asiakkaan seurakunnan pappi. Sosiaalityöntekijät pitivät parempana sitä, että välittäjän roolissa toimi joku asiaan erikoistunut ulkopuolinen henkilö kuin asiakkaan omat perheenjäsenet. (Williams & Soydan 2005, 914).

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja perhetyöntekijät edustavat yleensä valtaväestöä. Maahanmuuttajataustaisten sosiaali- tai perhetyöntekijöiden määrästä ei ole tilastoja, mutta oman kokemukseni mukaan Suomessa maahanmuuttajataustaisia sosiaali- ja perhetyöntekijöitä on erittäin vähän. Kanadassa Maiterin ja Stalkerin (2011, 145) haastattelemat etelä-aasialaiset maahanmuuttajat kertoivat työskentelevänsä mieluummin samaa kulttuuritaustaa edustavan työntekijän kanssa, koska he uskoivat tämän ymmärtävän paremmin heidän kulttuurisia tekijöitään ja ongelmiaan. Saman kulttuuritaustan jakaminen asiakkaan kanssa voi kuitenkin tuottaa sosiaalityöntekijälle arvostetun identiteettinsä ja ammattietiikan välille. Työntekijät ovat asiakastilanteessa ensisijaisesti ammattinsa edustajia ja vasta toissijaisesti oman kulttuurinsa edustajia. (Webb, Maddocks & Bongilli 2002, 404.)

Monikansallisessa vertailevassa tutkimuksessa, johon osallistui lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä Norjasta, Yhdysvalloista ja Britannian, etniseen vähemmistöön itsensä luokittelevia sosiaalityöntekijöitä oli vain Yhdysvalloissa. Saman tutkimuksen mukaan yhdysvaltalaiset sosiaalityöntekijät eivät kohdanneet niin paljon kielellisiä ja kulttuurisia haasteita kuin norjalaiset ja englantilaiset kollegansa. Tämän tutkijat arvelivat johtuvan työntekijöiden omasta monikulttuurisesta ja monikielisestä taustasta. Kielitaito ja kulttuurin tuntemus mahdollistaa sen, ettei asiakastilanteessa tarvitse käyttää tulkkia tai konsultoida kyseessä olevan kulttuurin asiantuntijaa. (Križ & Skivenes 2011, 1871.) Tulevaisuudessa on mahdollista, että Suomessakin on enemmän eri kulttuuritaustoja edustavia sosiaalityöntekijöitä ja perhetyöntekijöitä, koska maahanmuuttajien määrä on jatkuvassa kasvussa. Tämä vaatii kuitenkin töitä myös oppilaitoksilta siinä, että ne saavat houkuteltua kulttuuritaustaltaan erilaisia ihmisiä hakeutumaan sosiaalialan opintoihin.

3.2 Työntekijän ja asiakkaan välinen kommunikaatio

Kieli ja kommunikaatio ovat keskeisessä roolissa lastensuojelun työskentelyssä. Kielen kautta työntekijät pystyvät jakamaan tietoa ja saamaan tietoa asiakkaistaan. Ilman yhteistä kieltä tulee herkemmin väärinymmärryksiä, koska osapuolet eivät pysty neuvottelemaan asioista ja löytämään tätä kautta yhteisymmärrystä. Sosiaalityössä asiakastilanteet koostuvat hyvin pitkälti asiakkaiden ja muiden työntekijöiden kanssa käydyistä keskusteluista. (Križ & Skivenes 2010a, 7.) Sekä sosiaalityöntekijät että maahanmuuttaja-asiakkaat tuntevat kieleen ja yhteisen kielen puuttumiseen liittyvät haasteet. (Earner 2007; Maiter & Stalker 2011). Pekkasen (2014, 80-81) pro gradu -tutkielmassa sosiaalityöntekijät mainitsivat käytännön haasteeksi monikulttuuriselle

työskentelylle erityisesti kieleen liittyvät vaikeudet. Sosiaalityöntekijät näkivät kielitaidon puutteet ongelmallisina sekä yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta että oman työskentelynsä kannalta. Sosiaalityöntekijöiden mielestä asiakkailta pitää olla kielitaidon lisäksi paljon tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja motivaatiota käyttää tätä tietoa, jotta he pärjäisivät pelkkien peruspalveluiden tuella.

Križin ja Skivenesin (2010c, 1357–1362) tutkimuksessa kolme neljästä sosiaalityöntekijöistä kertoi kielimuurin olevan ongelma työskenneltäessä maahanmuuttajien kanssa. Yleensä kielimuuri pyrittiin ylittämään pyytämällä tulkki mukaan tapaamiseen. Tämä ei ollut kuitenkaan osoittautunut suoraviivaiseksi ratkaisuksi yhteisen kielen puuttuessa. Kun tapaamisessa joudutaan käyttämään tulkkia, asiat joudutaan toistamaan moneen kertaan. Toistosta huolimatta sosiaalityöntekijät olivat huolissaan siitä, tuleeko heidän asiansa käännettyksi oikein tulkin toimesta. Osa tulkeista ei tunne lastensuojelua eikä välttämättä itsekään ymmärrä, mitä sosiaalityöntekijä haluaa asiakkaalleen viestiä. Tulkeilla tulisi olla erillistä koulututusta lastensuojelun toiminnasta ja siihen liittyvästä terminologiasta. Lastensuojelussa olisi tärkeää, että kääntämisen tapahtuisi sanasta sanaan eikä tiivistäen, jottei tärkeää tietoa katoa kääntämisen seurauksena. Tämä lisää luottamusta tiedon oikeellisuuteen ja parantaa sekä työntekijän että asiakkaan oikeusturvaa.

Križ ja Skivenes (2010a) erottelevat artikkelissaan kolme kommunikaatio-ongelmien tasoa: 1) Sanoihin ja niiden kääntämiseen liittyvät ongelmat, 2) erot siinä, miten sana tai käsite ymmärretään, ja 3) kommunikaation vaikutukset sosiaalityöntekijään. Selkein kommunikaatioon liittyvä ongelma on yhteisen kielen puute, mikä yhdistyy työssä nimenomaan maahanmuuttajiin. Monikansallisessa tutkimuksessa sekä norjalaiset että englantilaiset sosiaalityöntekijät olivat erityisen huolissaan siitä, miten kieltä osaamaton asiakas tavoittaa sosiaalityöntekijän kriisitilanteessa. Suunnittelemattomat yhteydenotot voivat olla mahdottomia sekä asiakkaalle että työntekijälle, koska tulkkeja ei ole jatkuvasti saatavilla. Tämä asettaa kielitaidottomat asiakkaat eriarvoiseen asemaan suhteessa muihin asiakkaisiin. (Križ ja Skivenes 2010c, 1357–1359.) Suleimanin (2003, 190–191) mukaan sosiaalialan tulkkaukset tulisi mitoittaa alueellisten tarpeiden mukaan.

Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa maahanmuuttajaperheiden vanhemmat ovat kertoneet, etteivät he saa lastensuojelussa ääntään kuuluviin kielimuurin takia. Tapaamisiin ja oikeuskäsittelyihin ei ole hankittu tai saatu tulkkeja, jolloin vanhempien ei ole mahdollista tulla kuulluksi. Joissain tapauksissa perheen lapset ovat joutuneet toimimaan tulkkeina heitä koskevissa asioissa, mikä on voinut johtaa tiedon vääristymiseen tai lapsen altistumiseen tiedoille, joita hänen ei tarvitsisi tietää. (Earner 2007, 77, 81–83.) Tulkki pitäisi olla mukana myös lasta kuultaessa, jos

lapsi ei puhu työntekijän kanssa samaa kieltä. Näin myös lapsen ääni tulee kuulluksi ja lapsen oikeus osallisuuteen toteutuu. (Welbourne 2002, 350; Križ & Skivenes 2010c, 1358.) Tämä on erittäin tärkeää, koska lapsen puhuja-asema on yleensä heikko samaa kieltä puhuvienkin lasten kohdalla (Anis 2006b, 78).

Križ ja Skivenes (2010c, 1364) esittävät, että tulkkaukseen liittyvät vaikeudet johtuvat osittain siitä, että tulkkaukseen ei ole kiinnitetty huomiota järjestelmätasolla, minkä vuoksi sosiaalityöntekijöillä ei ole yhtenäisiä ohjeita tulkkipalveluiden käyttöön. Lisäksi sosiaalityöntekijöitä tulisi kouluttaa tulkkauksen laadun arviointiin ja tulkkaukspalveluiden sopivaan käyttöön (Emt., 1365). Sosiaalityöntekijän tulee pyrkiä tunnistamaan tarve tulkille. Asiakkailla voi olla ristiriitaisia tuntemuksia tulkin käyttämisestä kohtaan, mikä voi johtaa tulkkauksesta kieltäytymiseen, vaikka sille olisi todellisuudessa tarvetta. (Maiter & Stalker 2011, 146.) Vanhempien heikko kielitaito vaikeuttaa myös yleisellä tasolla uuteen maahan sopeutumista. Tutkimuksissa huono kielitaito on liitetty ongelmiin työllistymisessä ja köyhyyteen. (Pine & Drachman 2005, 543–544.)

Kaikissa tilanteissa tulkausta ei pidetä välttämättömänä. Kun maahanmuuttajan kielitaito alkaa vahvistua esimerkiksi kielikurssien tuloksena, osa asioinnista voi tapahtua suomenkielellä. (Hammar-Suutari 2009, 43.) Tatjana Tsempoi (2015, 32) havaitsi opinnäytetyössään, että venäjänkieliset asiakkaat kiinnittävät paljon huomiota työntekijöiden äänensävyyn ja eleisiin heidän puutteellisen suomen kielen taitonsa johdosta. Opinnäytetyöhön haastatellut venäjänkieliset asiakkaat kertoivat, että tulkkia käytettiin vain vastuusosiaalityöntekijän tapaamisissa, vaikka sille olisi ollut tarvetta myös perhetyön tapaamisilla. Lastensuojelun työntekijöiden on halutessaan mahdollista kehittää omaa kielitaitoaan ja opetella asiakkaidensa äidinkielen perusanastoa. (Hammar-Suutari 2009, 43.) Tämä voi kuitenkin osoittautua lähes mahdottomaksi tehtäväksi, koska jokainen asiakasperhe saattaa puhua eri kieltä äidinkielenään. Lastensuojelun työntekijöiden voisi olla hyödyllisempää opetella ilmaisemaan asioita selkokielisesti. Selkokielessä yleiskielestä tehdään helpommin luettavaa ja ymmärrettävää selittämällä sanojen merkityksiä ja käsittelemällä aihetta mahdollisimman konkreettisesti. Selkokieli on tarkoitettu muun muassa henkilöille, jotka eivät puhu äidinkielenään suomea. (Selkokeskus 2015.)

3.3 Syrjintä ja rasismin kokemukset

Sosiaalityön tutkimuksessa yhdysvaltalaiset sosiaalityöntekijät nostavat eurooppalaisia työntekijöitä useammin esille maahanmuuttajiin kohdistuvan rasisen ja sortavan käytöksen. Maahanmuuttaja-asiakkaat joutuvat kokemaan rasismia sekä tavallisessa arjessaan että osana palvelujärjestelmän

asiakkuutta. (Anis 2006a; Križ & Skivenes 2011, 1869.) Organisaatioissa saattaa olla maahanmuuttajia syrjiviä rakenteita, jotka voivat johtua liian kapeasta tarkastelukulmasta tai riittämättömistä tulkkauksipalveluista. (Maiter & Stalker 2011, 140). Lastensuojelu ei välttämättä tarjoa palveluita, jotka huomioisivat maahanmuuttajien erityistilanteen (Williams & Soydan 2005, 902). Lastensuojelu voi syrjiä järjestelmällisesti maahanmuuttaja-asiakkaita sosiaalityöntekijöiden kautta, jos sosiaalityöntekijöillä ei ole pääsyä tarpeellisiin resursseihin, eikä heille suoda ylimääräistä aikaa maahanmuuttaja-asiakkaiden palvelemiseen (Križ & Skivenes 2010a, 17).

Universalistinen eli kaikille samanlainen palvelu voi johtaa etnosentrismiin, mikä tarkoittaa vallitsevien kulttuuriarvojen painottamista ja muunlaisten arvojen syrjintää (Williams & Soydan 2005, 903). Suomessa asuvien somalien kokemuksissa korostuivat kuitenkin sosiaalitoimistojen vaihtelevat toimitavat, mikä on vastoin universaalisuuden periaatetta. Sosiaalitoimesta saatu toimeentulotuki koettiin sosiaalityöntekijästä ja toimipaikasta riippuviksi. Tämä herätti epäluottamusta ja epäilyjä, että maahanmuuttajia syrjitään tarkoituksellisesti. Haastatellut somalit esittivät samanlaisia epäilyjä epätasa-arvoisesta kohtelusta myös lastensuojelun osalta. (Ikäläinen yms. 2003, 84–85.) Maahanmuuttajat eivät tunne uuden asuinmaansa yhteiskuntaa ja palvelujärjestelmää, mikä asettaa sosiaalityöntekijän vastuuseen tiedon välittämisestä. Maahanmuuttajien kuva palveluista voi olla paikoitellen vääristynyt. (Križ & Skivenes 2010c, 2640.) Maiterin ja Stalkerin (2011, 143–145) tutkimukseen vastanneet maahanmuuttajat luulivat saavansa palveluista enemmän tukea, eivätkä he tienneet viranomaisten ilmoitusvelvollisuudesta. Saman tutkimuksen osallistujat toivoivat, että sosiaalityöntekijät antaisivat heille enemmän ja avoimemmin tietoa lastensuojeluprosessista.

Suomalaiset lastensuojelun asiakkaana olleet maahanmuuttajat kertoivat kokeneensa syrjintää ja toiseuden kokemuksia arjessaan. Lastensuojelussa nämä ongelmat näyttäytyvät erityisesti koulukiusaamisena, mutta myös kaduilla kohdattuna rasismina. (Anis 2008, 71.) Pahimmillaan kaduilla kohdattu rasismi, esimerkiksi huutelu, voi johtaa siihen, ettei maahanmuuttaja-asiakas uskalla liikkua tietyillä alueilla ja käyttää alueella sijaitsevia palveluita. Tällöin asiakas voi jäädä kokonaan ilman palvelua ja tarvitsemaansa tukea. (Križ & Skivenes 2010b, 2642.) Britanniassa ollaankin huolissaan siitä, etteivät maahanmuuttajat pääse samalla tavalla käsiksi sosiaalipalveluihin kuin valtaväestön edustajat (Križ & Skivenes 2010a, 6).

Anna Rastas (2007) on tutkinut rasismia ja rasismin kokemuksia lasten ja nuorten elämässä Suomessa. Monien Rastaa haastatteleminen ulkomaalaistaustaisten nuorten lapsuusmuistot sisälsivät tilanteita, joissa ventovieraat aikuiset olivat tulleet haukkumaan tai jopa uhkailemaan heitä. Tällaisten kokemusten kautta lapset oppivat välttelemään humalaisen tai vihaisen oloisia

aikuisia. Kouluikäisten lasten kohdalla ulkomaalaistaustaiset lapset joutuvat monesti selittämään taustaansa ikätovereilleen. Tutkimusten perusteella rasismi on suomalaisessa koulumaailmassa vahvasti läsnäoleva ilmiö. Rastas on kiinnittänyt omassa tutkimuksessaan huomiota opettajien tapaan vähätellä rasismia ja selittää tapahtumat muiden tekijöiden kuin rasismin kautta. Tutkimusta varten haastatelluista nuorista ja heidän vanhemmistaan monet olivat pettyneitä opettajien kykyyn vastustaa rasismia ja tukea rasismia kokeneita oppilaita. (Rastas 2007, 112-117.)

3.4 Maahanmuuttajien taloudellinen ja sosiaalinen tilanne

Etniseen vähemmistöön kuuluvat perheet, erityisesti pakolaiset, kärsivät valtaväestöä useammin suhteellisesta köyhydestä. Köyhyyden taustalta löytyy rakenteita, jotka syrjivät etnisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä. Köyhyys lisää lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun ja pahoinpitelyn riskiä. (Webb, Maddocks ja Bongilli 2002, 396–403). Yhdysvaltalaiset lastensuojelun sosiaalityöntekijät näkivät, että köyhyys ei tarkoita pelkästään materiaalista köyhyyttä vaan siihen liittyy monia muitakin ilmiöitä, kuten alhainen koulutustaso, vaaralliset naapurustot ja päihdeongelmat. (Križ & Skivenes 2011, 1869.) Suomessa toteutetuissa tutkimuksissa on havaittu, että maahanmuuttajien terveys heikkenee suhteessa kantaväestöön, mitä pidempään maahanmuuttaja on asunut kohdemaassa. Terveysten heikkenemiseen nähdään vaikuttavan muun muassa alhaiset tulot, kantaväestöä heikommat elinolot, syrjintä sekä hankaluudet integroitua uuteen yhteiskuntaan ja työelämään. (Castaneda, Koponen & Rask 2012, 46.)

Suomessa maahanmuuttajien työttömyysaste on kolminkertainen kantaväestöön verrattuna, minkä lisäksi maahanmuuttajat ovat suuremmassa riskissä joutua työttömiksi. Maahanmuuttajataustaiset nuoret jäävät selvästi kantaväestöä useammin vaille peruskoulun jälkeistä koulutusta. (Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -työryhmä 2013.) Koulutuksen puute vaikeuttaa työllistymistä ja johtaa siihen, että maahanmuuttajat suuntaavat matalapalkkaisiin töihin, joihin ei vaadita koulutusta. Maiterin ja Stalkerin (2011, 142) haastattelututkimuksessa Kanadassa asuvista eteläaasialaisista perheistä suurimman osan tulot jäivät selvästi alle Kanadan köyhyysrajan vaikka perheen vanhemmat olisivat olleet työssäkäyviä. Ansioiden suuruuteen vaikuttivat muun muassa vaikeudet työllistyä kokoaikaisesti. Pakolaisia koskevan tutkimuksen perusteella kurssit, koulutukset ja työpaikka vaikuttavat merkittävästi sosiaalisten verkostojen laajenemiseen ja perheiden kiinnittymiseen uuteen kotimaahan. (Kokkonen 2010, 191.)

Suomessa somaliperheiden kanssa työskennelleet sosiaalityöntekijät kokevat, että perheiden heikko taloudellinen ja sosiaalinen asema heikentävät perheiden hyvinvointia. Perheen taloudellista

tilannetta rasittaa erityisesti ulkomailla asuvien sukulaisten rahallinen tukeminen, jota ei huomioida valtion myöntämässä etuuksissa. (Ikäläinen yms. 2003, 49–51.) Monet maahanmuuttajan sukulaisista ja ystävistä saattavat jäädä asumaan maahanmuuttajan alkuperäiseen kotimaahan tai päätyä asumaan muualle (Pine & Drachman 2005, 545). Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tulisi huomioida, että tärkeitä perheenjäseniä saattaa asua eri maissa. Tällöin voitaisiin pohtia yhdessä perheen kanssa, miten perheenjäsenten yhteydenpitoa voitaisiin tukea valtion rajojen yli. Perheen tilanteen laajempi tarkastelu on linjassa kulttuurisesti kompetenssin työn kanssa. (Pine & Drachman 2005, 549, 551.)

Pakolaisten kohdalla ihmissuhteisiin liittyy runsaasti menetyksen kokemuksia ja katkenneita ihmissuhteita. Näiden menetysten käsitteleminen voi vaatia aikaa ja ulkopuolista apua. Kokkosen (2010, 193) haastattelemat pakolaiset kantoivat huolta ja ikävöivät etäällä asuvia sukulaisiaan. Maahanmuuttajat ovat voineet tottua laajennettuihin perheisiin, joissa isovanhemmat tai pihapiirin aikuiset ovat kaikki olleet kasvatusvastuussa lapsista. Yhteisvastuun puuttuessa kohdemaan kulttuurista voi maahanmuuttaja eristäytyä lastensa kanssa kotiin vaarojen minimoimiseksi. (Ikäläinen yms. 2003, 70–71.) Sosiaalityöntekijöiden pitäisi pyrkiä vähentämään maahanmuuttajien eristäytymistä (Aronson Fontes 2002, 38). Maahanmuuttajat saavat sosiaaliselta verkostoltaan vähemmän sekä käytännön tukea että henkistä tukea kuin valtaväestö. Tästä huolimatta maahanmuuttajat käyttävät myös vähemmän järjestökentän tarjoamia tukipalveluita. (Welbourne 2002, 354.)

Maahanmuuttoon liittyy paljon stressiä. Osalle maahanmuutto on voinut olla pitkä prosessi, johon on kuulunut erinäisiä välitappeja, perheen hajoamista ja vaarallisia olosuhteita. Uudessa kotimaassa ongelmat sopeutumisessa ja kokemukset maahanmuutosta voivat nousta esiin mielenterveyden ongelmina, päihteiden käyttönä tai perheen sisäisinä ristiriitoina. Sosiaalityöntekijän ei tulisi tarkastella vain maahanmuuttaja-asiakkaan tämän hetkistä tilannetta, vaan tarkastella laajemmin hänen maahanmuuttokokemustaan. (Pine & Drachman 2005, 544–547.) Kokkosen (2010, 191) haastattelemista pakolaisista jotkut kokivat menetysten käsittelemisen vievän niin paljon heidän energiaansa, etteivät he jaksaneet vielä luoda uusia ihmissuhteita. Äskettäin maahan muuttaneet henkilöt voivat kohdata arjessaan jatkuvia kulttuurishokkeja, jotka heikentävät heidän kykyään toimia hyvinä vanhempina (Aronson Fontes 2002, 38).

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on vastata kahteen tutkimuskysymykseen, jotka ovat:

- 1) *Millaisia kokemuksia maahanmuuttavanhemmillä on lastensuojelun avohuollon palveluista ?*
- 2) *Miten maahanmuuttajuuteen liittyvät erityistekijät tulevat vanhempien kertoman perusteella huomioiduksi lastensuojelun palveluissa?*

Tutkimukseni kohteeksi voidaan luokitella maahanmuuttaneet henkilöt, joiden lapsi tai lapset ovat lastensuojelun avohuollon asiakkaita. Puhun tutkimuksessa haastatelluista maahanmuuttajina ja vanhempina. Kaikki haastatellut olivat ensimmäisen polven maahanmuuttajia, mutta maahanmuuton taustalta löytyi moni toisistaan eroavia syitä. Puhun tutkimuksessani maahanmuuttajavanhempien kokemuksista, koska haastattelemalla vanhempia heille annettiin mahdollisuus kertoa lastensuojelun avohuollosta omien kokemustensa pohjalta. Kannustin haastateltuja kertomaan kaikenlaisista kokemuksista; sekä positiivisista että negatiivisista. Tämän lisäksi kannustin vanhempia puhumaan myös muista palvelukokemuksistaan, mikä tuotti mielenkiintoista tietoa maahanmuuttajuuteen liittyvistä erityistekijöistä. Erityistekijöillä viitataan asioihin, jotka erottavat maahanmuuttajat kantaväestöstä vaikuttaen heidän asiointiinsa ja palveluunsa. Tällaiset erityistekijät voivat liittyä esimerkiksi kieleen tai kulttuuriin, kuten aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu.

Päätin rajata tutkimukseni koskemaan vain lastensuojelun avohuollon asiakkaita. Lastensuojelun avohuolto ja sijaishuolto eroavat toisistaan monin tavoin. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on tukea lapsen kasvua ja kehitystä kotona, kun taas sijoitettu lapsi on huostaan otettu ja asuu kodin ulkopuolella. Huostaanotetun lapsen kasvatuksesta on vastuussa perheen sijasta sijaishuoltopaikka, joka voi olla sijaisperhe, perhekoti tai laitos. Perheen kanssa työskentelevät tahot ja sosiaalityöntekijän työskentely perheen kanssa eroaa sen mukaan, onko lapsi avohuollon vai sijaishuollon asiakas. (THL 2016a.) Toteutin tutkimukseni kunnassa, jossa lastensuojelun avohuollon palvelut ja lastensuojelun sijaishuollon palvelut on eriytetty ja niistä vastaavat eri sosiaalityöntekijät. Tämä helpotti tutkimuksen rajaamista pelkästään avohuollon palveluihin, koska potentiaaliset haastateltavat pystyttiin etsimään avohuollon sosiaalityöntekijöiden asiakaslistoilta. Asiakastietojärjestelmässä jokaiselle asiakkaalle on nimetty oma sosiaalityöntekijä ja avohuollon sosiaalityöntekijöiden asiakkaat ovat nimenomaan kotiin annettavien palveluiden asiakkaita.

4.2 Aineiston keruu

Tutkimusaineisto kerättiin haastatteleamalla asiakkaina olevien maahanmuuttajataustaisten lasten vanhempia. Haastattelun vahvuudet tutkimusmenetelmänä ovat sen mahdollistama suora kontakti tutkittavaan ja tämän kokemuksiin. Suora kontakti mahdollistaa laajan ja yksityiskohtaisen aineiston keräämisen. Haastattelun tekemiseen liittyy monia samoja eettisiä kysymyksiä kuin muidenkin tutkimusmenetelmien käyttöön, muun muassa ihmisten yksityisyyden suoja ja aineiston salassapito. (Smith 2009, 115.) Tutkimusaineisto on kerätty alkuvuonna 2017 keskisuuressa suomalaisessa kaupungissa. Koska tutkimukseni käsittelee salassa pidettäviä tietoja, hain ennen haastattelujen toteuttamista kaupungilta tutkimusluvan tutkimustani varten.

Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Teemahaastatteluissa käydään läpi samat aiheet jokaisen haastateltavan kanssa, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys voivat vaihdella. (Ruusuvuori & Tiittula 2005a, 9.) Esitin kaikille haastateltaville jossain muodossa haastattelurungosta (Liite 1) löytyvät kysymykset, mutta kysymysjärjestys vaihteli sen mukaan, miten haastateltavan kerronta eteni. Välillä haastateltavat vastasivat useaan kysymykseen yhden puheenvuoron aikana, minkä johdosta asiasta ei ollut tarpeen esittää erillistä kysymystä. Haastattelurunko on rakennettu aikaisemman maahanmuuttajia lastensuojelun asiakkaina käsittelevän tutkimuksen pohjalta siten, että kysymysten kautta saataisiin mahdollisimman paljon tietoa tutkimuksen aiheesta. Haastattelujen aikana kannustin haastateltavia kertomaan myös vapaasti omista kokemuksistaan lastensuojelussa sekä muissa sosiaalipalveluissa.

Tutkimukseni kohteena ovat maahanmuuttajavanhemmat, joiden lapsi tai lapset ovat avohuollon palveluiden asiakkaana. Haastateltavat rekrytoitiin keskisuuren suomalaisen kaupungin lastensuojelun avohuollon palveluiden kautta. Kyseisessä kunnassa lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon palvelut on eriytetty, joten tutkimus oli mahdollista rajata koskemaan vain avohuollon palveluita saavia perheitä. Tutkimuksen kohderyhmään kuuluvat asiakkaat tunnistettiin sosiaalityöntekijöiden avustuksella lastensuojelun asiakaslistoilta. Asiakaslistoihin ei ole merkitty henkilön maahanmuuttotaustaa, minkä vuoksi asiakkaat tuntevien työntekijöiden käyttäminen tutkittavien haarukoimisessa auttoi potentiaalisten osallistujien löytämistä. Kaikille potentiaalisille haastateltaville vanhemmille lähetettiin kirjeet, joista kävi ilmi tekeillä olevan tutkimuksen sisältö ja tarkoitus sekä tutkijan yhteystiedot tutkimukseen ilmoittautumiseksi. Kirjeet sisälsivät tiedot sekä englanniksi että suomeksi. Kirjeissä painotettiin tutkimuksen anonyymiyttä sekä sitä, että haastattelu voidaan toteuttaa haastateltavan valitsemalla kielellä. Kannustimeksi jokaiselle haastateltavalle luvattiin pieni palkkio osallistumisesta.

Haastattelun onnistumisen kannalta on tärkeää, että haastateltavan ja haastattelijan välille muodostuu luottamuksellinen suhde. Luottamuksellisen suhteen rakentumisen kannalta on tärkeää, että haastattelija osoittaa kiinnostusta haastateltavan sanomisiin, kertoo haastateltavalle totuudenmukaisesti tutkimuksesta sekä suojelee haastateltavan anonymiteettiä käsittelemällä tämän antamia tietoja luottamuksellisesti. (Ruusuvuori & Tiittula 2005b, 34) Luottamuksen lisäämiseksi kerroin haastateltaville haastattelujen aluksi vielä samat asiat, mitkä kävivät ilmi kutsukirjeestä; tutkimuksen tarkoituksen, heidän antamiensa tietojen luottamuksellisen käsittelyn sekä sen, että lopulliseen tutkielmaan tiedot anonymisoidaan. Haastateltavien kokemukseen tilanteen luotettavuudesta saattoi vaikuttaa tulkkien läsnäolo ja haastattelujen nauhoittaminen, joista erityisesti jälkimmäiseen osallistujat eivät olleet tottuneet. Lisäksi osa haastatelluista tuntui mieltävän haastattelijan osaksi lastensuojelua puhuttelemalla haastattelijaa termillä ”te” viitattaen lastensuojeluun. Vaikka kerroin haastateltaville erikseen, että heidän antamansa tiedot eivät mene sosiaalipalveluille, osa haastateltavista saattoi silti kommentoida palveluita pääosin positiivisesti mieltäessään haastattelijan osaksi palveluita.

Osallistujat ilmoittautuivat tutkimukseen sekä postitse että sähköpostitse. Kun osallistuja oli ilmoittautunut mukaan tutkimukseen, sovin jokaisen haastateltavan kanssa puhelimitse haastattelun ajankohdan ja vahvistin, minkä kielen tulkkia haastatteluun toivottiin. Viisi haastateltua halusi tulla haastatelluksi kaupungin toimitiloissa ja kolme omissa kodeissaan. Olin haastattelujen tekohetkellä kaupungilla töissä, mikä helpotti kaupungin toimitilojen varaamista. Olin saanut lastensuojelun esimieheltä luvan käyttää tiloja haastattelujen toteuttamiseen. Osa haastatelluista toteutettiin samoissa tapaamishuoneissa, joissa pidetään lastensuojelun palavereita. Tapaamishuoneet ovat hyviä haastattelupaikkoja, koska ne ovat yksityisiä ja äänieristettyjä. Kodeissa toteutetuissa haastatteluissa oli enemmän keskeytyksiä ja ylimääräistä ääntä, koska perheiden lapset olivat osittain paikalla haastattelutilanteissa. Haastattelu lastensuojelun tapaamishuoneissa saattoi kuitenkin vahvistaa vaikutelmaa siitä, että haastattelija olisi osa lastensuojelun organisaatiota.

Tulkkauspalveluiden käyttö tutkimuksessa aiheutti haasteita sekä haastatteluiden toteutuksessa että nauhoitetun haastatteluaineiston litteroimisessa. Haastatteluissa tuli tilanteita, joissa vaikutti siltä, että tulkki tai haastateltava ei ollut ymmärtänyt kysymystä, koska saatu vastaus ei vastannut millään tavalla haastattelijan esittämään kysymykseen. Tällaisissa tilanteissa jouduin haastattelijana muotoilemaan kysymyksen uudestaan, selittämään käyttämäni käsitteiden merkitystä sekä esittämään tarkentavia kysymyksiä. Osalla tulkeista oli selvä aksentti ja puutteita suomen kielen taidoissa, mikä hankaloitti aineiston litterointia. Tulkkeja käytettäessä oli vaikea tietää, mitkä ilmaukset ovat haastattelun todellista puhetta ja mitkä ovat tulkin omaan puhetapaan liittyviä

ilmaisuja ja sanontoja. Tulkkipalveluiden käytöstä ja haastatelluille annetuista pienistä palkkioista aiheutui jonkun verran kustannuksia, jotka maksoin itse.

Kaikki tutkimusta varten haastatellut henkilöt edustivat eri kulttuuritaustasta kuin tutkija. Lisäksi haastatteluissa jouduttiin käyttämään tulkkia, minkä vuoksi tutkimuksessa joudutaan huomioimaan erilaisia seikkoja kuin haastateltaessa saman kulttuuritaustan ja kielen omaavia henkilöitä. Erilaisesta kulttuuritaustasta tulevat ihmiset hahmottavat ympäröivää todellisuutta eri tavoin, mikä lisää väärinymmärrysten riskiä. Tulkkaus vie aikaa haastattelutilanteissa, kun kaikki joudutaan toistamaan kahteen kertaan. Tämän vuoksi haastatelluille täytyi varata riittävästi aikaa, jotta kaikki teemat ehdittiin käsitellä rauhassa ja mahdollisia kulttuurieroista johtuvia epäselvyyksiä käsitellä yhteisesti. (Rastas 2005b, 80–82.)

4.3 Aineiston esittely

Haastattelututkimuksessa tutkija valitsee haastateltavien määrän tutkimuksen aiheen ja analyysimenetelmän perusteella. Tavoitteena oli löytää ainakin viisi haastateltavaa, jotta aineistosta tulisi riittävän laaja aineiston teemoittelemiseksi. Tutkimukseen ilmoitautui mukaan kahdeksan henkilöä, mikä oli riittävä määrä tutkimuksen toteuttamiseksi. Haastattelut oli tarkoitus toteuttaa yksilöhaastatteluina, mutta kahden perheen vanhemmat halusivat tulla haastatelluiksi yhdessä. Haastatteluja toteutettiin siis yhteensä kuusi. Kahdeksasta haastatellusta viisi oli miehiä ja kolme naisia. Kaikki haastateltavat olivat lastensuojelun asiakkaina olevan lapsen huoltajia ja lähivanhempia. Haastateltavia pyydettiin ilmoittamaan tutkimukseen ilmoittautumisen yhteydessä, millä kielellä he haluavat tulla haastatelluiksi. Kaikkiin haastatteluihin, joihin osallistuja oli pyytänyt tulkkia, saatiin hankittua haastateltavan pyytämän kielen tulkki. Kuudesta haastattelusta neljässä käytettiin tulkkia. Kaksi muuta haastattelua oli mahdollista toteuttaa ilman tulkkia. Toinen haastatteluista tehtiin englanniksi ja toinen suomeksi.

Kaikki haastateltavat antoivat luvan äänittää haastattelut nauhurilla. Haastattelutilanteissa oli käytössä kaksi nauhuria varmistamassa sen, että haastattelu tulee varmasti tallennetuksi ainakin yhden nauhurin muistiin. Toisen nauhurin äänenlaatu osoittautui paremmaksi, minkä johdosta näitä nauhoitteita käytettiin litteroinnissa. Haastattelut kestivät tunnista puoleentoista tuntiin ja nauhoitettua materiaalia kertyi yhteensä noin seitsemän ja puoli tuntia. Litteroin aineistot sanasta sanaan suomenkielisten ja englanninkielisten keskusteluiden osalta. En merkinnyt litteroituun aineistoon puheen painotuksia, taukoja tai muutakaan puheeseen liittyvää, vaan ainoastaan puheen

sisällön. Kun tutkimuksen kohteena on haastatteluissa esiin tuleva asiasisältö, litteroinnin ei tarvitse sisältää yksityiskohtaisia litterointimerkintöjä (Ruusuvuori 2010, 356).

Kaikki haastateltavat olivat ensimmäisen polven maahanmuuttajia eli he olivat itse muuttaneet Suomeen. Haastateltavien lapsista osa oli syntynyt Suomessa, osa ulkomailla. Kaksi haastateltavaa oli muuttanut Suomeen työn perässä. Loput kuusi olivat saapuneet Suomeen pakolaisina ja perheen yhdistämisen kautta. Kaksi haastateltua oli kotoisin Euroopasta, kaksi Afrikasta ja neljä Lähi-Idästä. Perheiden lasten iät vaihtelivat alle 1-vuotiaasta yli 18-vuotiaisiin. Osalla oli lapsia Suomen lisäksi myös entisessä kotimaassaan. Perheiden lasten asiakkuus oli haastattelujen aikaan kestänyt lyhimmillään kahdeksan kuukautta ja pisimmillään kolme ja puoli vuotta. Vain yksi haastatelluista oli hakenut itse apua lastensuojelusta. Kuusi muuta haastateltua oli ohjattu lastensuojelun asiakkaiksi jonkun muun tahon toimesta, kuten neuvolan, poliisin ja psykologin tekemän lastensuojeluilmoituksen perusteella. Yleisimpiä perheiden saamia lastensuojelun avohuollon tukitoimia olivat lastensuojelun perhetyö ja lastensuojelun taloudellinen tuki.

4.4 Aineiston analyysi

Tutkimukseni aineisto koostuu litteroidusta haastatteluaineistosta. Tulkkien välityksellä tehdyistä haastatteluista on litteroitu tutkijan kysymykset, tulkin käännökset ja kohdat, joissa haastateltava on puhunut suomea tai englantia oman äidinkiellensä sijasta. Suomeksi ja englanniksi toteutetut haastattelut on litteroitu kokonaisuudessaan. Tutkimuskysymyksen ja tulkkauksen johdosta olen päättänyt käyttämään aineiston analyysimenetelmänä aineistolähtöistä teemoittelua. Teemoittelussa pyritään löytämään aineistosta keskeiset ja tutkimuskysymysten kannalta keskeiset aiheet (Eskola & Suoranta 1998, 125).

Aloitin aineiston analyysin lukemalla läpi litteroidut haastatteluaineistot yksi kerrallaan ja pohtimalla, mitkä aiheet toistuivat läpi haastattelujen. Näiden toistuvien aiheiden perusteella muodostin seitsemän alustavaa teemaa: lastensuojelu, kieleen liittyvät haasteet, perhe, ystävyys-suhteet, rasismi, kulttuurierot ja traumaattiset kokemukset. Näiden alustavien teemojen pohjalta luokittelin aineistoni noudattaen poikkiaineistollista luokittelustrategiaa. Tämä tarkoittaa, että koko aineisto käydään läpi järjestelmällisesti etsien tiettyjä teemoja. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 17) Kävin koko aineiston läpi siten, että valitsin jokaiselle alustavalle teemalle oman värikoodin, jolla merkistin kyseistä teemaa koskevat maininnat litteroituun aineistoon. Tämän jälkeen kävin vielä jokaisen litteroidun haastattelun uudestaan läpi varmistaakseni, että olin huomionnut kaikki eri teemoihin liittyvät maininnat.

Aineistosta otettuja tekstikatkelmia voidaan käyttää moniin tarkoituksiin, kuten perustelevaan tutkijan tekemää tulkintaa (Eskola & Suoranta 1998, 126). Olen analyysissä poiminut litteroidusta aineistosta tekstikatkelmia, jotka ovat kuvaavia esimerkkejä laajemmasta aineistossa esiintyneestä aiheesta. Tämän lisäksi tekstikatkemat toimivat edellä kuvatulla tavalla perustelevaan tutkijan tekemiä tulkintoja. Olen tehnyt tulkkien välityksellä tehdyistä haastatteluaineistosta poimituista tekstikatkelmista luettavampia muuttamalla ne suomenkielen kieliopin mukaisiksi. Katkelmien sisältö vastaa alkuperäistä aineistoa.

Teemoittelu tarkoittaa tiivistä aineiston ja teorian yhteyttä, mikä tarkoittaa, että löydettyjä ilmiöitä tarkastellaan suhteessa aikaisempiin samankaltaisiin ilmiöihin (Eskola & Suoranta 1998, 128-129). Toimin loppupohdinnassani tällä tavoin vertaamalla ja pohtimalla aineistosta löytyneitä teemoja suhteessa aikaisempaan maahanmuuttajia koskevaan tutkimukseen. Erittäin mielenkiintoinen tutkimusaihe olisi myös vertailu maahanmuuttajien ja kantaväestön lastensuojelukokemusten välillä. Vertailun kautta voitaisiin kiinnittää huomiota palvelukokemusten samankaltaisuuksiin ja eroihin. Valitettavasti tällaisen vertailun tekeminen ei ole tämän tutkimuksen puitteissa mahdollista, mutta toivoisin, että joku tarttuisi tähän tutkimusaiheeseen tulevaisuudessa.

Tutkimustulokset voivat olla yhteiskunnallisesti merkittäviä, vaikka niitä ei tutkimuksen pienen otannan takia kannata lähteä liikaa yleistämään. Tutkimus antaa kuitenkin tärkeää tietoa vähän tutkitusta aiheesta. Tätä tietoa voidaan hyödyntää palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä, koska se tekee näkyväksi tietyn asiakasryhmän erityispiirteitä ja tarpeita. Kehittämistyöhön tarvitaan tietoa siitä, millaisia kokemuksia nykyiset toimintatavat tuottavat, jotta niitä voidaan ylipäättään lähteä muuttamaan. (Laine 2015, 50.) Tutkimuksen aiheena olevasta ilmiöstä on niin vähän tutkimustietoa, että kaikki ilmiöstä tuotettu tutkimustieto on tärkeää, erityisesti ilmiön jatkotutkimuksen kannalta.

4.5 Tutkimuksen eettisyys

Eettisesti kestävä tutkimuksen toteuttamiseksi tutkittavia on informoitava riittävästi ennen tutkimusta sekä tutkimuksen aikana (Kuula 2006, 71). Tutkittaville tulee kertoa tutkimuksen aiheesta, tutkittavan oikeudesta kieltää antamiensa tietojen käyttö missä vaiheessa tutkimusta tahansa, kerätyn tiedon salassapidosta ja hävittämisestä tai mahdollisesta jatkokäytöstä. Maahanmuuttajia haastateltaessa kulttuurierot voivat nousta esiin jo ennen haastattelun alkua. Haastateltavan omat tavat ymmärtää ja jäsentää todellisuutta vaikuttavat siihen, miten tämä ymmärtää tutkimushaastattelun tarkoituksen. Pahimmassa tapauksessa haastateltava suostuu

tutkimukseen ymmärtämättä, mihin hän on suostumassa. Tällaisista asioista on tärkeä keskustella riittävästi ennen tutkimuksen alkua ja varmistaa, että haastateltava todella ymmärtää, mihin on suostumassa. (Rastas 2005b, 83.) Kerroin tutkimuksen tarkoituksesta, sisällöstä ja tietojen salassapidosta jo kutsukirjeessä, jolla haastateltavat rekrytoitiin. Kertasin nämä asiat vielä tulkin avustuksella jokaisen haastattelun aluksi, jotta osallistujat varmasti ymmärsivät tutkimuksen luottamuksellisen luonteen ja vapaaehtoisuuden. Lisäksi kannustin haastateltavia esittämään kymyksiä, jos jokin asia jäi heille epäselväksi.

Parhaiten tutkittavan itsemääräämisoikeutta toteutetaan antamalla tutkittavan määritellä, mitä tietoja hän antaa tutkimuksen käyttöön ja mitkä tiedot hän haluaa pimitää oman yksityiselämänsä suojaamiseksi. (Kuula 2006, 80–81.) Haastattelutilanteessa tutkittava voi itse säädellä sitä, mitä hän haluaa kertoa tutkijalle ja mitkä asiat hän haluaa pitää vain omana tietonaan. Tutkimushaastattelun periaatteet eivät ole ulkomaalaistaustaiselle haastateltavalle välttämättä selvät, eikä hän ehkä tiedä, millainen on tutkijan ja tutkittavan välinen suhde (Rastas 2005b, 83). Omassa tutkimuksessani pidin erityisen tärkeänä sitä, että haastateltavat ymmärtävät, että heidän antamansa tiedot eivät vaikuta millään tavalla heidän asiakkuuteensa sosiaalipalveluissa. Pidin tämän asian muistuttamista erityisen tärkeänä siksi, että osa haastatteluista toteutettiin lastensuojelun toimitiloissa ja osa haastatteluista puhutteli tutkijaa lastensuojelun edustajana puhumalla lastensuojelusta ”te”-muodossa. Muistuttamalla asiasta toivoin, että haastateltavat uskaltaisivat kertoa myös mahdollisista negatiivisista kokemuksista.

Tulkkauspalveluiden käyttö tutkimuksen toteutuksessa haastoi tutkimuksen eettisyyttä. Tulkkien tulisi tulkata haastateltavien puheet sanasta sanaan, jotta haastatteluaineisto olisi luotettava. Tulkkauspalveluiden käytössä väärinymmärrysten riski kasvaa. Pahimmillaan tulkki saattaa tulkata asian virheellisesti, jolloin haastattelun todellinen puhe ei välity tutkijalle asti. Litteroidessani haastatteluaineistoa pohdin, kuinka tarkasti tulkkien puhe vastasi haastateltujen todellista puhetta. Litteroidussa aineistossa huomasin joidenkin tulkkien käyttävän toistuvasti samankaltaisia lauserakenteita ja pohdin, oliko kyseinen puhetapa lähtöisin asiakkaalta vai tulkilta. Tämän tutkimuksen kannalta oli kuitenkin tärkeää haastattelujen sisältö, mikä toi haastateltujen kokemukset näkyviksi, eivät puheen rakenteet.

Tutkijan tulee huomioida oman ikänsä, sukupuolensa, koulutuksensa ja etnisen taustansa vaikutukset vuorovaikutustilanteeseen (Kuula 2006, 64). Sama pätee myös oman tutkijaposition hahmottamiseen. Kaikki tutkimukseen osallistuneet henkilöt edustivat eri etnistä taustaa ja ikäluokkaa kuin tutkija itse. Ainoastaan sukupuoli oli yhdistävänä tekijänä parin haastattelun ja tutkijan välillä. Haastatellut olivat selvästi tutkijaa vanhempia, minkä vuoksi pidin tärkeänä

ammattimaisen, mutta helposti lähestyttävän vaikutelman antamista. Sain haastatelluilta positiivista palautetta haastattelutilanteista, minkä perusteella ajattelen, että onnistuin luomaan hyvän vuorovaikutussuhteen haastateltaviin.

Tieteellisen tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta tutkimustietoa ja asettaa tämä tieto myös muiden saataville. Tämä toteutuu, kun tutkielma julkaistaan sähköisessä muodossa Tampereen yliopiston julkaisuarkistossa. Arkisto on kaikille avoin ja myös tutkimuksen osallistujat pääsevät halutessaan lukemaan tutkimuksen Internetistä. Valitettavasti tutkimusta ei ole mahdollista kääntää haastateltujen omille äidinkielille, joten haastateltavien mahdollisuudet lukea ja ymmärtää lopullisen tutkielman sisältö ja tulokset ovat rajalliset.

5 Maahanmuuttajavanhempien kokemukset lastensuojelusta

5.1 Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen

Kahdeksasta haastatellusta vanhemmasta yhdelläkään ei ollut varsinaista tietoa lastensuojelusta ennen lastensuojelun asiakkkaaksi ohjautumista. Yksi haastatelluista vanhemmista arveli tiedon puutteen johtuvan siitä, ettei heillä ollut juurikaan suomalaisia kavereita, joilta olisi saattanut kuulla lastensuojelusta. Puolet haastatelluista kertoi, että asiakkuuden alkuvaiheessa heillä oli pelkoja lastensuojelua kohtaan, koska he olivat kuulleet negatiivisia huhuja lastensuojelusta.

”Silloin me pelkäsimme heitä, koska semmoiset tarinat mitä mä kuulin, että ne ottaa lapset pois ja monta muuta asiaa” – isä, haastattelu 6

Haastatellut kertoivat pelkojen vähentyneen työskentelyn myötä, kun he huomasivat, etteivät huhut pitäneet paikkaansa. Yksi haastatelluista kertoi, että kun heille oli aloitettu perhetyön palvelu ja hän oli maininnut tästä suomalaiselle opettajalleen, opettaja oli yllättynyt ja ihmetellyt, miksi he ovat lastensuojelun asiakkaita. Haastatellusta vaikutti siltä, että suomalaisillakaan ei välttämättä ole tietoa lastensuojelusta ja sieltä saatavista palveluista.

Kysyin jokaiselta haastatellulta, onko heidän kotimaassaan lastensuojelun palveluita. Jos haastateltavien kotimaissa ei ollut minkäänlaista lastensuojelua, he yleensä kertoivat, mistä muualta perheet saavat apua ongelmiinsa. Yksi haastatelluista kertoi, että hänen kotimaassaan on lastensuojelua, mutta se eroaa suomalaisesta lastensuojelusta. Haastateltu ei lähtenyt tarkemmin avaamaan, miten hänen kotimaansa lastensuojelu eroaa suomalaisesta. Ne haastatellut, joiden kotimaista ei löydy mitään suomalaista lastensuojelua vastaavaa palvelua kertoivat, että sukulaiset auttavat. Valtio ei puutu perheiden asioihin, vaan ongelmat ratkaistaan suvun sisällä. Haastatelluista yksi kertoi, että hänen kotimaassaan on jonkinlaista lastensuojelua, mutta se on suunnattu ainoastaan hyvin köyhille ja vakavasti ongelmallisille perheille. Näitä palveluita järjestivät haastatellun käsityksen mukaan järjestöt, eivät kunnat tai valtio. Lievemmissä ongelmissa perheet turvautuvat sukulaisiinsa, koska he eivät ole oikeutettuja järjestöjen tarjoamiin palveluihin.

Kahdeksasta haastatellusta viidellä asiakkuus oli alkanut siten, että joku muu viranomainen tai työntekijä oli ottanut perheen asioissa yhteyttä lastensuojeluun. Yksi vanhemmista kertoi, että neuvolan työntekijä oli suositellut lastenhoitoavun hakemista lastensuojelusta ja pyyntö avun saamiseksi oli tehty yhteistyössä vanhemman kanssa. Sama neuvolan työntekijä oli osallistunut perheen ensimmäiseen lastensuojelun asiakaspalaveriin, missä käytiin läpi perheen tilanne ja

haasteet. Tapaamisen perusteella perheelle aloitettiin lastensuojelun asiakkuus ja myönnettiin perhetyötä lastenhoitoavuksi.

”En muista, miten tämä alkoi, mutta mä puhuin tätä juttua... että mä pelkään päästää lapsia yksin sinne puistoon. Niin ne sano heti, että he voivat järjestää meille, että joku voi ottaa lapset ja viedä heidät pitämään hauskaa sinne.” – isä, haastattelu 6

Ainoastaan yksi vanhemmista kertoi pyytäneensä itse lastensuojelulta apua, jotta hänen lapsensa saisivat tukea kotoutumiseen heti, kun lapset pääsevät perheen yhdistämisen kautta Suomeen. Perheeseen olikin aloitettu lastensuojelun perhetyö heti lasten muutettua Suomeen. Yksi haastatelluista vanhemmista kertoi ymmärtäneensä jo ennen asiakkuuden alkamista, että heidän perheensä tarvitsee apua, mutta hänellä ei ollut rohkeutta hakea apua itsenäisesti. Perhe sai apua vasta, kun viranomainen teki perheestä lastensuojeluilmoituksen.

Lähes kaikki haastateltavat kertoivat, että ensimmäisessä lastensuojelun asiakaspalaverissa heille kerrottiin perustietoa lastensuojelusta ja lastensuojelun tarjoamista palveluista. Informaatiota vaihdettiin myös toiseen suuntaan. Sen lisäksi, että haastateltaville annettiin tietoa palveluista työntekijät hankkivat ensitapaamisella tietoa perheestä ja kartoittivat heidän tilannettaan. Yksi haastatelluista koki, ettei hänelle ollut esitelty ollenkaan, mitä palveluita lastensuojelusta voi saada. Perhe oli kertonut sosiaalityöntekijälle omista ongelmistaan, minkä perusteella heille oli järjestetty tietynlaista apua. Vaihtoehtoisista palveluista ei oltu keskusteltu, vaan heille oli suoraan myönnetty sellaista apua, minkä tarpeessa työntekijät näkivät heidän olevan. Kellään haastatelluista ei ollut tietoa siitä, että perheen lapsille olisi mahdollista järjestää lastensuojelusta tukihenkilö tai tukiperhe. Yksi haastatelluista arveli, että perhetyöntekijät olivat arvioineet perheen tilanteen olevan sellainen, että perhe ei tarvinnut tällaisia tukitoimia. Toinen haastateltu arveli, että heille olisi annettu lisää tietoa lastensuojelun palveluista, jos perheen tilanne olisi ollut vakavampi ja vaatinut lisää palveluita. Yleisesti ottaen haastatellut kokivat saaneensa riittävästi tietoa lastensuojelusta.

”Minusta ei tunnu, että minulla olisi ollut pulaa tiedosta tai jotain. En tiedä. Ajattelin, että jos sille olisi ollut tarvetta, niin he olisivat antaneet meille lisää tietoa...” – äiti, haastattelu 1

5.2 Lastensuojelun tukitoimet

Kahdeksasta haastatellusta vanhemmasta kuusi kertoi, että perheelle oli myönnetty lastensuojelun tukitoimena perhetyötä. Perhetyöntekijät olivat työskennelleet erilaisin kokoonpanoin sekä vanhempien että lasten kanssa. Perhetyöntekijät saattoivat välillä tavata pelkkiä lapsia, välillä

pelkkiä vanhempia ja joillain tapaamisilla koko perhettä. Yksi haastateltu kuvasi, että perhetyöntekijät työskentelivät aluksi lähinnä perheen lasten kanssa, mutta vanhempien erottua ja muutettua erilleen työskentely sisälsi myös vanhempien tapaamisia. Haastateltujen mukaan perhetyöntekijän työskentely vanhempien kanssa piti sisällään keskustelua perheen tilanteesta, lasten kasvatuksesta ja perheen tarpeista. Perhetyön tapaamisia toteutettiin sekä kodin ulkopuolella että perheiden kodeissa. Kotona toteutetuilla tapaamisilla oli yleensä läsnä koko perhe, kun taas kodin ulkopuolella tapahtuvaan työskentelyyn osallistuivat lähinnä perheiden lapset.

Yhden perheen kohdalla perhetyön ainoa tehtävä oli toimia lastenhoitoapuna. Perhetyöntekijät hoitivat perheen pientä lasta perheen kotona, minkä ansiosta vanhemman oli mahdollista poistua kodin ulkopuolelle hoitamaan omia asioitaan ja saada pieni lepotauko lapsen hoidosta. Perhetyön tavoitteena oli tukea vanhemman jaksamista. Haastatellut kertoivat perhetyöntekijöiden osallistuneen myös muihin perhettä koskeviin palavereihin ikään kuin vanhemman tukihenkilönä. Yksi haastatelluista oli pettynyt siihen, että perhetyöntekijä ei ollut ajanut varhaiskasvatuksen palaverissa aktiivisesti hänen asiaansa, vaan ainoastaan passiivisesti kuunnellut keskustelua.

Haastatellut kertoivat, että asiakkuuden alkaminen oli raskasta. Perhe joutui totuttelemaan siihen, että perhetyöntekijät kävivät työskentelemässä heidän kanssaan. Lähes kaikissa perheissä perhetyö oli aloitettu lähes välittömästi lastensuojelun asiakkuuden alkamisen jälkeen. Haastatellut kertoivat, että aluksi perhetyöntekijöiden työskentely oli tiivistä ja perhetyöntekijät saattoivat tavata perhettä kaksi tai kolme kertaa viikossa. Työskentelyn pitkittyessä perhetyön tapaamisia vähennettiin ja perhetyöntekijät saattoivat käydä perheen luona kerran viikossa tai vieläkin harvemmin. Haastateltujen kertoman mukaan käyntien vähentämisen tarkoituksena oli koko palvelun asteittainen päättäminen perheen tilanteen parantuessa. Pari haastatelluista olisi halunnut perhetyön jatkuvan vielä sen jälkeen, kun työntekijät olivat arvioineet, ettei perhetyölle ole enää tarvetta. Lastenhoitoapua saaneessa perheessä työskentely päättyi, kun lapsi siirtyi päivähoitoon.

Puolet haastatelluista vanhemmista kertoi perhetyöntekijöiden esitelleen lapsille erilaisia paikkoja, kuten puistoja, kirjaston ja uimahallin käymällä yhdessä lasten kanssa näissä paikoissa. Vanhempien ei ollut välttämättä mahdollista viedä lapsia itse näihin paikkoihin tai heillä ei ollut tietoa kyseisistä paikoista. Vanhemmat näkivät tämän edistävän lasten kotoutumista Suomeen. Perhetyöntekijät sopivat välillä vanhempien kanssa, että he hakevat lapset suoraan koulusta tai päiväkodista tapaamiselle. Perheet olivat saaneet perhetyöntekijöiltä apua myös lasten hankintojen tekemiseen. Osalla perheistä ei ollut omaa autoa käytettävissä, jolloin he saattoivat mennä yhdessä perhetyöntekijän kanssa ostoksille perhetyöntekijän autolla. Perhetyöntekijöiden työtehtävät

vaikuttivat erittäin monipuolisilta ja haastatellut kertoivat perhetyön hoitaneen sellaisiakin työtehtäviä, jotka eivät heille varsinaisesti kuuluisi.

”Varsinkin silloin, kun oli yksin, sain aika paljon apua. Silloinkin kun tarvitsin asuntoa, he yrittivät etsiä minulle asuntoa, ottivat yhteyttä niihin asuntotoimistoihin ja hoitivat, vaikka tämä asia ei kuulu niin kuin heidän työhön, niin silti he auttoivat.” – äiti, haastattelu 4

Haastatellut kertoivat perhetyöntekijöille, millaisia avun tarpeita heillä oli ja perhetyöntekijät yrittävät tarjota apua näiden tarpeiden mukaan. Tällaisen työskentelyn perheet olivat kokeneet hyväksi ja hyödylliseksi koko perheelle. Perhetyöntekijät olivat erinäisen käytännön avun ohella toimineet myös tulkkeina asiakkaille ja hoitaneet asioita asiakkaiden puolesta, kun asiakkaiden oma kielitaito ei riittänyt asian hoitoon.

Perhetyössä oli myös työstetty lasten kasvatukseen liittyviä keinoja. Yksi haastatelluista vanhemmista kertoi perhetyöntekijöiden auttaneen heitä tekemään säännöt perheen kotiin ja palkkiojärjestelmän, jossa lapset saavat pieniä palkintoja kerättyään tietyn määrän positiivisia merkintöjä. Idea oli lähtöisin perhetyöntekijöiltä ja se oli juuri otettu käyttöön perheessä. Vanhempi suhtautui avoimesti perhetyöntekijöiden ideaan ja kertoi lasten innostuneen myös järjestelmästä. Perhetyöntekijöiden ohella kasvatuksellisia keskusteluja oli käyty myös lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa. Yksi haastatelluista vanhemmista oli kokenut keskustelut lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa perhettä auttaviksi. Keskusteluissa oli ratkottu perheen sisäisiä ristiriitoja ja tarjottu taloudellista tukea perheelle.

Haastatellut kertoivat yhteistyön perhetyöntekijöiden kanssa sujuneen pääasiassa hyvin tai erittäin hyvin. Vanhemmat pystyivät antamaan perhetyöntekijöille ohjeita ja perhetyöntekijät toimivat näiden ohjeiden mukaisesti. Ohjeilla varmistettiin, että vanhemmat ja perhetyöntekijät toimivat samalla tavalla lasten kanssa ja ovat samaa mieltä siitä, mitä lasten kanssa tehdään. Vanhemmat kertoivat perhetyöntekijöiden kysyvän heiltä aina toiveita perhetyön sisällöstä ja perhetyöntekijät pyrkivät toteuttamaan nämä toiveet parhaansa mukaan. Kaikkia toiveita ei kuitenkaan ollut mahdollista toteuttaa, koska perhetyöntekijöillä on käytössään rajattu aika ja budjetti. Työskentelysuhteen aluksi vanhempien saattoi olla hankala luottaa perhetyöntekijöihin, mutta luottamussuhde yleensä muodostui työskentelyn aikana. Osalla vanhemmat oli kokemusta perhetyöntekijöiden vaihtumisesta, joten he osasivat reflektoida sitä, että toisten perhetyöntekijöiden kanssa yhteistyö toimi paremmin kuin toisten.

”Katsos kaikki ihmiset ei ole yhdenlaisia, jotka ihan itekin tuntee, että tää perhetyöntekijä ei ehkä nyt ole sellainen, että hänelle mä pystyisin puhumaan kaikesta. Mutta toinen on ihan sellainen, että -- mä ihan tunsin, että hänelle voisin puhua kaikesta.” – isä, haastattelu 2

Sekä vanhempia että perheen lapsia harmittivat mahdolliset työntekijävaihdokset, koska aikaisempiin työntekijöihin oli ehditty jo muodostamaan luottamussuhde. Erityisen harmilliseksi kuvattiin sellaisen työntekijän vaihtuminen, josta perhe oli pitänyt. Tuttujen perhetyöntekijöiden lisäksi perheissä oli käynyt sijaisia perheen vakituisten työntekijöiden loma-aikoina. Osalla perheistä oli myös kokemusta siitä, että perhetyöntekijät tekivät parityötä eli he tapasivat perhettä siten, että molemmat perhetyöntekijät olivat yhtä aikaa läsnä.

Haastateltujen vanhempien yhteydenotot lastensuojelun sosiaalityöntekijään palavereiden välillä olivat harvinaisia. Jos vanhemmilla tuli palavereiden välillä jotain asiaa sosiaalityöntekijälleen, he yleensä välittivät tämän tiedon sosiaalityöntekijälle perhetyöntekijän välityksellä tai pyysivät tapaamista sosiaalityöntekijän kanssa. Perhetyöntekijät toimivat välittäjinä kumpaankin suuntaan, koska he välittivät myös sosiaalityöntekijän vastauksen perheelle. Pari vanhempaa kertoi tapaavansa sosiaalityöntekijäänsä lähes kuukausittain. Yksi haastatelluista kertoi tulevansa itse toimistolle pyytämään tapaamisaikaa, jos hänellä oli tarvetta asioida lastensuojelun tai sosiaalitoimen kanssa. Hän koki, että tällä tavoin hän sai nopeiten oikeanlaista palvelua. Välikäsiä käyttämällä asian käsittely olisi viivästynyt. Vain yksi vanhempi kertoi, ettei ollut pitänyt mitään yhteyttä lastensuojelun sosiaalityöntekijään palavereiden välillä. Kyseisen perheen sosiaalityöntekijä oli vaihtunut useita kertoja asiakkuuden aikana.

Perhetyön lisäksi haastatellut olivat saaneet lastensuojelusta taloudellista tukea lasten vaatehankintoihin ja harrastuksiin. Yksi haastatelluista kertoi saaneensa taloudellista tukea, mutta koki tuen täysin riittämättömäksi. Perheen tulot olivat niin pienet, että niistä ei riittänyt lasten harrastuksiin. Jos lapset halusivat uimaan tai kiipeilemään, vanhemmat eivät pystyneet toteuttamaan lasten toiveita. Kyseisen vanhemman mielestä harrastusrahaa olisi pitänyt myöntää enemmän. Työn perässä Suomeen muuttaneet eivät olleet saaneet lastensuojelusta mitään taloudellista tukea, koska heillä oli omia tuloja. Nämä vanhemmat eivät kokeneet taloudellista tilannetta perheensä kohdalla ongelmaksi, vaan perheen ongelmat johtuivat muista syistä, kuten tukiverkoston puutteesta.

Osa haastatelluista oli saanut lastensuojelulta tai perhetyöntekijöiltä apua uuden asunnon hankkimiseen, koska heidän edeltävä asuntonsa ei ollut sopinut perheen tarpeisiin. Yksi haastatelluista oli kokenut edeltävän asuntonsa turvattomaksi vanhempien eron jälkeen, koska eroon liittyi lapsiin kohdistuvaa uhkaa. Tämän vuoksi lastensuojelusta oli autettu uuden asunnon

löytämisessä. Yhtä haastatelluista vanhemmista oli ohjeistettu hakemaan tuettua lomaa. Tuetut lomat ovat vähävaraisille perheille suunnattuja lomiam, joissa on vain pienet omavastuukustannukset. Omavastuuosuuteen on mahdollista saada lastensuojelun taloudellista tukea.

Lastensuojelun tehtäviin voi kuulua myös lapsen ja vanhemman tapaamisten sopiminen ja järjestäminen, jos tapaamiset voivat olla vaaraksi lapselle. Yhden haastatellun perheessä lastensuojelu oli järjestänyt valvotut tapaamiset etävanhemmalle ja lapselle tapaamisiin erikoistuneessa tapaamispaikassa. Haastateltu lähivanhempi oli tyytyväinen kyseiseen järjestelyyn ja tapaamispaikan toimintaan. Perhetyöntekijät tukivat tapaamisten toteutumista siten, että he pystyivät kuljettamaan lapsen tapaamisiin, jos vanhemman ei ollut mahdollista kuljettaa lasta tapaamispaikkaan. Ainoastaan yhdellä haastatelluista perheistä oli kokemusta lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle. Haastateltu kutsui sijaisperhettä tukiperheeksi, koska lapsi oli perheessä vain joitain päiviä, eikä pidempää aikaa. Lapsi oli sijoitettuna perheeseen, kun vanhempi joutui matkustamaan kotimaahansa selvittämään oleskelulupaan liittyviä asioita. Vanhempi koki lapsen kärsineen sijoituksesta ja korosti, että tällainen sijoitus tapahtui vain kerran, eikä hän pyytäisi vastaavaa palvelua enää toistamiseen. Sijoituksen aikana vanhempi oli saanut puhelimitse tietoa lapsen kuulumisista.

Puolet haastatelluista koki saaneensa lastensuojelusta riittävästi tai jopa liikaa apua lastensuojelusta. Yleinen kokemus oli, että lastensuojelusta oli saanut apua silloin, kun sitä oli tarvinnut.

”Sain enemmän kuin mitä tarvitsin. Sain aika paljon apua kaikkeen” – äiti, haastattelu 4

” Jos soittaa [muualle], niin työntekijä sanoo, että he ei voi auttaa tässä, ei koske heitä, ei voi tavata heitä aina. Lastensuojelussa oli ihan kaikki okei.” – isä, haastattelu 3

Haastatelluilla vanhemmilla ei ollut heidän kertomansa mukaan ollut ongelmia lastensuojelun kanssa. He kokivat saaneensa riittävästi palveluita ja olivat tyytyväisiä lastensuojeluun. Pari vanhempaa mainitsi, että he voisivat hakea uudestaan apua lastensuojelusta, jos heidän perheensä tilanne sitä vaatisi.

Pari haastateltua kertoi, että heidän asiakkuutensa ja lastensuojelun palvelut oli päätetty, vaikka he olisivat itse halunneet niiden jatkuvan. Haastatellut kuitenkin ymmärsivät työntekijöiden arvion siitä, ettei heillä ollut enää samanlaista palveluntarvetta kuin asiakkuuden alkaessa. Erityisesti kielitaidottomuuteen liittyvät vaikeudet olivat ajan kuluessa vähentyneet, kun vanhempien suomenkielentaito oli vahvistunut. Muutkin haastatellut arvioivat perheensä tilanteen olevan tällä hetkellä parempi kuin lastensuojelun asiakkuuden alkaessa. Perheillä oli kokemuksia myös siitä,

että perhetyötä oltiin jo vähennetty tai päättämässä, mutta perheen tilanteessa tapahtuneiden muutoksien myötä perhetyötä päätettiin jatkaa vielä vähän pidempään. Haastatellut mainitsivat perhetyön jatkuneen erotilanteen ja vanhemman voinnin huonontumisen takia. Yksi haastatelluista vanhemmista kertoi perhetyön päättyneen, koska lastensuojelun työntekijät arvioivat, että vanhemmat pystyvät tukemaan ja kasvattamaan lapsiaan ilman perhetyöntekijöiden apua. Perhetyön päättymisen jälkeen yksi haastatelluista vanhemmista kertoi käyttäneensä maksullista lastenhoitajaa, jos tarvitsi lapselleen hoitajan omien menojensa ajaksi.

5.3 Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työskentely

Lastensuojelun asiakkuuteen kuuluvat vähintään kerran vuodessa järjestettävät asiakassuunnitelmapalaverit. Haastatellut kertoivat, että palavereita oli järjestetty sekä perheen kotona että lastensuojelun toimistolla. Palavereiden määrää pidettiin yleisesti riittävänä ja niitä oli mahdollista pyytää lisää, jos niille oli tarvetta. Yksi haastatelluista kertoi peruneensa itse yhden palaverin, koska hän oli sillä hetkellä tyytymätön lastensuojelun palveluihin eikä tämän johdosta halunnut tavata lastensuojelun työntekijöitä. Haastatellut kertoivat, että lastensuojelun palaverissa käytiin läpi kaikki palvelut, joita perheellä oli ja kysyttiin heidän mielipidettään palveluista. Palaverissa siis kartoitettiin sen hetkistä palveluntarvetta ja tämän perusteella päätettiin palveluiden jatkosta. Yksi haastatelluista muisteli, että kaksi vuotta kestäneen asiakkuuden aikana palavereita oli yhteensä vain kolme. Kyseinen haastateltu arveli, että perhetyöntekijät raportoivat palavereiden välillä sosiaalityöntekijälle, joka arvioi raporttien perusteella, ettei palavereita ole tarpeellista pitää useammin.

Pari haastateltua oli asunut aikaisemmin toisessa kunnassa. He kokivat, etteivät olleet saaneet mitään apua edeltävän kotikuntansa sosiaalityöntekijältä. Nykyiseen sosiaalityöntekijäänsä he olivat tyytyväisiä. Haastateltujen kertomuksissa jäi epäselväksi puhuivatko he nimenomaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä vai muistakin sosiaalityöntekijöistä, kuten maahanmuuttopalveluiden sosiaalityöntekijästä. Yksi haastatelluista vanhemmista antoi kritiikkiä siitä, että lastensuojelusta ei autettu häntä päivähoitopaikkaan liittyvien ongelmien selvittämisessä. Hän olisi toivonut saavansa enemmän tukea lastensuojelusta siihen, että varhaiskasvatuksen puolella huomioitaisiin perheen kokonaistilanne ja päivähoitopaikka järjestyisi tämän perusteella läheltä perheen kotia. Asiakas oli tässä suhteessa pettynyt lastensuojelusta saamaansa palveluun.

Sosiaalityöntekijän vaihtuminen asiakkuuden aikana oli aiheuttanut yhdelle haastatelluista vanhemmista epäpätevän kuvan lastensuojelusta. Kyseisen perheen tapauksessa lastensuojelun

palavereita oli pidetty harvakseltaan ja jokaisessa palaverissa oli eri sosiaalityöntekijä. Asiakkuuden päättämispalaverissa vanhempi joutui kertomaan kaiken uudestaan perheen tilanteesta, koska uusilla työntekijöillä oli puutteellisia ja virheellisiä tietoja perheestä. Haastatellulle ei ollut kerrottu syytä työntekijöiden vaihtumiselle. Hän ajatteli, että ehkä lastensuojelussa on nimetty tietyt työntekijät, jotka hoitavat päättämispalavereita. Haastatellun mielestä nämä työntekijät eivät kuitenkaan vaikuttaneet olevan tietoisia siitä, mitä edeltävissä palavereissa oli keskusteltu. Tämä ihmetytti asiakasta, koska työntekijät tekivät muistiinpanoja tapaamisissa. Tiedonpuute antoi haastatellun vanhemman mielestä epäammattimaisen vaikutelman.

Lastensuojelun lisäksi kaikki perheet olivat useiden peruspalveluiden asiakkaita. Haastatteluissa peruspalveluista mainittiin päivähoido, koulu, neuvola ja terveydenhuolto. Jokainen haastateltu mainitsi asioineensa Kelassa joko henkilökohtaisesti tai lomakkeiden välityksellä. Lisäksi haastatelluilla oli kokemuksia Työ- ja elinkeinotoimistosta (TE-toimisto). Osalla haastatelluista vanhemmista oli ollut lastensuojelun työskentelyssä mukana moniammattillinen tiimi, johon kuuluu lastensuojelun sosiaalityöntekijän lisäksi psykiatrinen sairaanhoitaja ja poliisi. Yksi haastatelluista oli saanut apua päihdeongelmaansa A-klinikalta. Vanhempien mukaan nämä yhteistyötahot osallistuivat joskus lastensuojelun verkostopalavereihin. Vanhemmat olivat kokeneet usean eri tahon verkostopalaverit hyvänä työmuotona. Pari haastatelluista oli muuttanut Suomeen niin äskettäin, että he olivat yhä kaupungin maahanmuuttajapalveluiden asiakkaita. Heidän mukaansa lastensuojelu ja maahanmuuttajapalvelut eivät kuitenkaan järjestäneet perheen asioissa yhteisiä palavereita, vaan kummassakin paikassa pidettiin omat palaverinsa. Kyseiset haastatellut kokivat molempien palvelujen määrän vähentyneen ja heistä oli parempi, kun palavereita pidettiin useammin.

Haastatelluista kukaan, yhtä lukuun ottamatta, ei osannut antaa lastensuojelun palveluille mitään kehitysideoita. Osa haastatelluista vanhemmista koki, ettei osaa antaa kehitysideoita, koska ei tiedä millaisia kokemuksia muilla on lastensuojelusta. Yksi haastatelluista vanhemmista uskaltautui antamaan palautetta, jonka voisi tulkita kehitysideaksi. Hän oli sitä mieltä, että jos lastensuojelu päättää ottaa perheen asiakkaaksi ja auttaa perhettä, niin se pitäisi tehdä ammattimaisesti ja kiinnittäen riittävästi huomiota asiakkaaseen ja hänen tapaukseensa. Jos asiakas pyytää apua, niin häntä pitäisi aina pyrkiä auttamaan. Haastateltu piti erityisen tärkeänä sitä, että vanhempien tilanne huomioitaisiin, koska vanhempien ongelmat ja hyvinvointi heijastuvat lapseen.

5.4 Tulkkauspalvelut

Tulkkauspalvelut muodostavat merkittävän osan suomen kieltä taitamattomien asiakkaiden palvelukokemuksesta. Lastensuojelun asiakassuunnitelmapalavereissa kartoitetaan perheen tilannetta sekä suunnitellaan ja sovitaan palveluiden jatkosta. Jos asiakkaan oma kielitaito ei ole riittävää, palaveri joudutaan käymään tulkin välityksellä. Jokaisella haastatellulla oli kokemusta tulkkipalveluiden käytöstä asioimisessa eri palveluiden kanssa muun muassa koulussa ja terveydenhuollossa. Yhtä haastateltua lukuun ottamatta kaikilla oli kokemusta tulkkien käytöstä myös lastensuojelussa. Kyseinen haastateltu oli asunut Suomessa niin pitkään, että lastensuojelun asiakkuuden alkaessa hän osasi riittävän hyvin suomen kieltä asioidakseen ilman tulkkia. Hänen kertomansa tulkkauspalveluista perustuivat muissa palveluissa asioimiseen.

Kaikki haastatellut osasivat ainakin vähän suomenkieltä, mutta taitotaso vaihteli lähes sujuvasta suomenkielestä yksittäisiin sanoihin. Kahta haastateltua lukuun ottamatta tutkimuksen osallistujat toivoivat tutkimushaastattelut tehtävän heidän omalla äidinkielellään. Lähes kaikki haastateltavat kertoivat suomen kielen opintojensa jääneen vähäisiksi. Yhdeksi haasteeksi kielen oppimiselle haastatellut mainitsivat alhaisen koulutustasonsa.

”Emme ole käyneet kouluja, joten emme osaa kieliä. Me vanhemmat olemme käyneet vain peruskoulun, että osaamme kirjoittaa ja lukea, mutta emme enempää.” – isä, haastattelu 5

Pari haastateltua myös epäili, että heillä saattaa olla jonkinlaisia oppimisvaikeuksia, koska heillä oli oppimiseen liittyviä haasteita myös kotimaassaan. Haasteiksi suomen kielen opiskelulle ja oppimiselle mainittiin lisäksi haastateltujen oma ikä sekä opiskelun ja perhe-elämän yhdistämisen vaikeudet. Osalla haastatelluista oli muuta kielitaitoa, minkä ansiosta he pystyivät asioimaan palveluissa englanniksi. Koska lähes kaikki asiointi oli mahdollista hoitaa englanniksi, ei haastatellulla ollut motivaatiota opetella suomea. Yksi haastatelluista oli sitä mieltä, että suomenkielen opiskelu kurssilla ei auta, vaan suomenkielen oppii helpommin käyttämällä suomenkieltä käytännön tilanteissa. Haastateltu oli oppinut suomen kielen töidensä kautta.

Kaikki haastatellut vanhemmat kertoivat omien lastensa osaavaan suomea huomattavasti heitä paremmin. Viidellä haastatelluista oli lapsia, jotka olivat joko syntyneet Suomessa tai olleet hyvin pieniä perheen muuttaessa Suomeen. Perheiden lapsille oli kehittymässä laaja kielitaito; kaikissa perheissä puhuttiin kotikielenä yhtä tai kahta vanhempien äidinkieltä, minkä lisäksi kaikki lapset opiskelivat päivähoidossa tai koulussa suomenkieltä.

”—mä oon huomannut, että kun mä puhun hänen kanssaan [omaa äidinkieltäni], niin hän ymmärtää ja mun kaveri puhuu [toista kieltä], niin hän ymmärtää ja vielä päiväkodissakin ymmärtää kaiken.” – isä, haastattelu 3

Haastateltujen lapsille oli muodostumassa laaja kielitaito. Yksi haastatelluista kertoi lastensa sekoittavan puheessaan sujuvasti vanhempien äidinkieltä ja suomea. Kaikki perheenjäsenet ymmärsivät molempia kieliä, joten lapset vaihtelivat kielten välillä. Lasten äidinkielen taitoa tuettiin koulusta järjestämällä lapsille heidän oman äidinkieltensä opetusta kerran viikossa. Kotioloissa vanhemmat pitivät lasten kielitaitoa yllä käyttämällä omaa äidinkieltään puhuessaan lapsille sekä kannustamalla lapsia katsomaan videoita ja TV-ohjelmia, jotka ovat heidän omalla äidinkielellään.

Haastateltujen kokemukset tulkkauksen laadusta olivat erittäin vaihtelevia. Erityisesti ne haastateltavat, jotka osasivat itsekin hiukan suomea pystyivät arvioimaan tulkkauksen laatua. Haastatelluilla oli kuitenkin se kokemus, että sosiaalitoimen työntekijätkin huomaavat, jos tulkin kielitaito ei ole riittävää. Yleensä tulkin puutteelliset taidot tulivat selväksi sekä asiakkaille että työntekijöille. Hiukan suomea osaavat haastateltavat saattoivat jossain tilanteissa korjata tai täydentää tulkin sanomaa, kun he ymmärsivät tulkin kääntäneen virheellisesti.

”-- kun kerroin missä työskentelen, hän käänsi sen vain sanomalla yrityksen nimen -- ja että kyseessä on tehdas. Ja hän sanoi teidän työntekijälle sen, työparille sen yrityksen nimen, ja hän oli ihan... mutta sanoin tulkille [omalla äidinkielelläni], että ole hyvä ja selitä, koska ehkä työntekijät eivät tiedä tehdasta” – äiti, haastattelu 1

Virheelliset käännökset saattoivat tulla ilmi välittömästi tulkkauksitilanteessa, mutta joskus virheet tulivat ilmi vasta jälkikäteen. Yksi haastatelluista kertoi tapauksesta, jossa hänelle oli selvinnyt tulkin tekemä virhe käänöksessä vasta, kun hän oli saanut palaverista kirjatun asiakirjan käännettynä omalle äidinkielelleen.

”Meille tuli joskus tulkki kotiin, niin jouduin itse korjaamaan hänelle sanoja hahaha. Ajattelin silloin, että menen itse hakemaan tulkiksi hahaha...” – isä, haastattelu 4

Tulkkia oli käytetty lähes kaikissa lastensuojelun asiakassuunnitelmapalavereissa, mutta poikkeuksiakin löytyi. Osa haastatelluista halusi hoitaa yksinkertaisemmat asiat itsenäisesti suomen kielellä. Tulkkia ei tarvinnut välttämättä kutsua mukaan tapaamisiin, jos yhteisymmärrykseen päästiin ilmankin. Tulkki tilattiin mukaan, jos käsiteltiin monimutkaisia asioita, joihin haastateltujen oma kielitaito ei riittänyt. Arviota tulkin tarpeesta tekivät sekä lastensuojelun työntekijät että asiakkaat. Haastatellut kertoivat pyytävänsä työntekijää tilaamaan tulkin, jos heillä itsellään oli

jotain sellaista asiaa, mitä he eivät osanneet selittää suomeksi. Yksi haastatelluista kertoi asioivansa mieluummin ilman tulkkia. Hän koki tulkin välityksellä asioimisen epämukavaksi ja vältteli sitä niin paljon kuin kykeni. Haastatellun englannin kielen taidot riittivät asioimiseen lastensuojelussa ja muissa palveluissa englanniksi, jos työntekijän kielitaito oli riittävää. Englanniksi toteutetut tapaamiset olivat haastatellun mielestä nopeampia ja niissä tuli vähemmän väärinymmärryksiä verrattuna tulkin välityksellä tehtyihin tapaamisiin.

Haastatelluilla oli kaiken kaikkiaan hyvä kokemus tulkkien käytöstä lastensuojelussa. Sosiaalityöntekijän johtamissa lastensuojelun asiakassuunnitelmapalaverissa oli aina käytetty tulkkia. Tulkkia käytettiin kuitenkin ainoastaan sosiaalityöntekijän kanssa asioitiin. Kolme haastateltua toivoi, että tulkkia olisi voinut käyttää myös perhetyöntekijöiden tapaamisissa. Yksi haastatelluista kertoi, että yhteisen kielen puuttuminen oli hankaloittanut perhetyöntekijöiden työskentelyä perheen lasten kanssa niin paljon, että lapset eivät olisi enää halunneet jatkaa työskentelyä. Kyseinen haastateltu piti tätä isoimpana virheenä, mitä lastensuojelu oli heidän kohdallaan tehnyt ja hän oli antanut asiasta palautetta lastensuojelun sosiaalityöntekijälle. Vanhempien suomen kielen taidot eivät välttämättä olleet yhtään paremmat kuin lapsilla. Osa oli ratkaissut tämän ongelman kommunikoimalla perhetyöntekijöiden kanssa englanniksi. Tämäkin ratkaisu koettiin paikoin haastavaksi, koska englantia ei ollut vanhempien eikä perhetyöntekijöiden vahvin kieli. Pari haastateltua mainitsi käyttäneensä elekieltä yrittäessään selittää jotain asiaa perhetyöntekijöille.

Melkein kaikilla haastatelluilla oli ollut lähes jokaisessa asiakassuunnitelmapalaverissa eri tulkki. Tulkkien vaihtuminen koettiin ongelmalliseksi. Erityisiä haasteita tulkkien vaihtuvuus tuotti niiden asiakkaiden kohdalla, joiden äidinkieltä puhutaan useassa eri maassa. Jos tulkin kotimaa sattui olemaan eri kuin vanhempien, hän puhui eri murretta. Paperilla saattoi näyttää siltä, että tulkki puhuu samaan kieltä vanhempien kanssa, mutta muresanojen takia he eivät välttämättä tosiasiallisesti ymmärtäneet toisiaan. Eri alueilta tulevat henkilöt saattavat käyttää eri sanoja tai tarkoittaa sanoilla eri asiaa kuin, mitä toinen osapuoli ajattelee sen tarkoittavan. Tällaisissa tilanteissa väärinymmärrysten riski kasvaa huomattavasti. Pahimmillaan palaveri oli jouduttu perumaan, kun oli huomattu, että tulkki ja vanhemmat eivät ymmärrä toisiaan.

”Kerran tultiin teiltä, niin kuin lastensuojelusta meille kotiin ja tulkki oli [kielinen] ja he ajattelivat, että puhutaan samaa kieltä hänen kanssaan ja he kysyivät ”oletko [perheen kotimaasta]” ja hänkin on [perheen kotimaasta], mutta ei -- puhuta samaa kieltä vaikka ollaan samasta maasta.” – äiti, haastattelu 4

Pari haastatelluista kertoi, että heidän kohdallaan oli käytetty myös samoja tulkkeja kuin aikaisemmissa palavereissa. Nämä tulkit olivat muodostuneet heille tutuiksi ja he pystyivät luottamaan tulkkauksen oikeellisuuteen. Haastatellut kertoivat pyytäneensä sosiaalityöntekijää tilaamaan saman tulkin tuleviin palaveriinhin silloin, kun he olivat tyytyväisiä tulkkiin. Vastaavasti haastatellut kertoivat myös sosiaalityöntekijälle, jos oli joku tulkki, ketä he eivät missään nimessä halunneet tulkkamaan.

” -- kun tiedän, että siellä tulee olemaan niin kuin tulkki ja pystyn pyytämään, niin minä aina sanon, että minä en halua sitä yhtä tulkkia, joka oli meillä neuvolassa – koska minä muistan hänen nimensä, joten aina pyydän, että ei häntä.” – äiti, haastattelu 1

Yksi haastatelluista koki joidenkin tulkkien ajavan lähinnä omaa etuaan mainostamalla palveluitaan asiakkaille antamalla näille omat yhteystietonsa ja kehottamalla soittamaan, jos perhe tarvitsee tulkkia. Haastatellun mielestä tällainen toiminta oli epäammattimaista. Haastatellut pohtivat myös, että jossain tapauksissa tulkin sukupuolella voi olla merkitystä. Asiakkaat voivat kokea helpommaksi puhua joistain asioista itsensä kanssa samaa sukupuolta olevan tulkin välityksellä.

Haastateltavat kertoivat monia positiivisia puolia tulkkien käyttämisestä palavereissa. Tulkin käyttö mahdollisti haastatelluille vanhemmille sen, että he kykenivät selittämään sosiaalityöntekijälle, perhetyöntekijöille tai muulle verkostolle asioita, joiden selittämiseen heidän oma kielitaitonsa ei riittänyt. Haastatellut kertoivat, että lastensuojelun palavereissa heille on myös annettu ohjeita siitä, miten heidän tulisi menetellä muiden heitä koskevien asioiden, kuten Kelan ja koulun kanssa. Haastateltujen oli mahdollista tuoda mukanaan palaveriin kirjeitä, lomakkeita ja kutsuja, ja hyödyttää läsnä olevaa tulkkia näiden kääntämiseen. Tulkin avulla epäselväksi jääneet asiat saatiin selvitettyä. Tulkkien kanssa selvitettiin lastensuojelun palavereissa myös asioita, jotka eivät olleet suoraan kytköksissä lastensuojeluun, mutta vaikuttivat perheen kokonaistilanteeseen.

Tulkkaus voi tapahtua siten, että tulkki on läsnä palaverissa (läsnäolotulkkaus) tai siten, että tulkki on mukana puhelimen välityksellä (puhelintulkkaus). Haastatellut olivat pääosin tyytyväisempiä läsnäolotulkkaukseen kuin puhelintulkkaukseen. Haastateltujen kokemus oli, että puhelintulkkauksen välityksellä pidetyt palaverit eivät olleet sujuneet yhtä hyvin kuin tulkin ollessa fyysisesti paikalla palaverissa. Haastatellut pitivät läsnäolotulkausta aina puhelintulkausta parempana vaihtoehtona. Lastensuojelussa oli käytetty lähinnä läsnäolotulkausta, mutta haastatelluilla oli kokemuksia puhelintulkkauksesta muun muassa terveydenhuollosta. Puhelintulkkauksen huonoiksi puoliksi haastateltavat kertoivat, että puhelimesta osallistujien ja tulkin puhe ei välttämättä kuulu aina hyvin, minkä lisäksi tulkki ei välttämättä saa samanlaista

kokonaiskuvaa tilanteesta kuin ollessan paikalla ja nähdessään osallistujien ilmeet ja eleet. Myöskään asiakas ei voi tulkita tulkin ilmeestä, onko tämän vaikea ymmärtää häntä. Yksi haastateltavista arveli, että puhelintulkkauksessa tulkilla on korkeampi kynnyks sanaa, ettei ymmärrä tai kysyä tarkentavia kysymyksiä tulkattavalta. Pahimmassa tapauksessa tulkkauksessa voi sattua vakavia virheitä. Yhden haastatellun kohdalla terveydenhuollossa oltiin tekemässä isoa virhettä ennen kuin tilanteen todellinen laita oli selvinnyt, kun tulkkia oli vaihdettu. Puhelintulkkaukseen oli haastateltavien mukaan turvauduttu lähinnä tilanteissa, joissa tulkkauksen tarpeeseen ei oltu osattu varautua ennalta.

”-- sen kouluterveydenhoitajan kanssa oli vähän ongelmaa, kun lapsi kävi hänellä ja yritti selittää, niin hänen suomen kielensä ei ole hyvää ja terveydenhoitaja oli yrittänyt ottaa puhelintulkin, jotta saa selvää, että mikä se vaiva on.” – isä, haastattelu 4

Tulkkauksen lisäksi perheet tarvitsevat käänösapua erinäisten asiakirjojen ymmärtämiseen ja lomakkeiden täyttämiseen. Perheet saivat käänösapua viranomaisilta, kolmannelta sektorilta, ystäviltään ja perheenjäseniltään. Yleensä käänösapu tarkoitti sitä, että joku tulkki vanhemmille papereiden sisällön. Oli harvinaista, että asiakirjat olisi saanut suoraan käännettyinä perheen kielelle. Haastatellut kertoivat, että sosiaalitoimistossa on tiettyjen kielten tulkit paikalla tiettyinä aikoina. Yksi haastatelluista kertoi hyödyntävänsä sosiaalitoimiston tulkkia, jos hän ei ymmärtänyt jonkun päätöksen sisältöä. Kyseinen haastateltu koki vaikeammaksi hakea apua kolmannelta sektorilta kuin sosiaalitoimesta. Haastatellun mukaan kolmannella sektorilla kestää yleensä kauemmin päästä tulkin puheille, koska siellä on muitakin hakemassa apua. Lisäksi kolmannen sektorin työntekijöillä ei ole samanlaista ammattitaitoa liittyen päätösten sisältöön kuin sosiaalitoimella. Kolmannen sektorin tulkkaukseen menee enemmän aikaa, kun työntekijät joutuvat hakemaan tietoa ja kysymään tarkentavia kysymyksiä ennen kuin asia selviää.

Osalla haastatelluista oli pidempään Suomessa asuneita ystäviä, joilta he pyysivät käänösapua, kun he eivät itse ymmärtäneet jonkun asiakirjan sisältöä. Haastatellut vaikuttivat turvautuvan tällaiseen epäviralliseen käänösapuun vähintään yhtä usein, jollei jopa useammin, kuin virallisiin tahoihin. Pari haastateltua mainitsi perheen lasten auttavan vanhempia ymmärtämään kirjeiden ja asiakirjojen sisältöä. Lapset olivat myös auttaneet vanhempia ottamaan yhteyttä lastensuojelun sosiaalityöntekijään, jos vanhemmilla oli asiaa perheen sosiaalityöntekijälle. Haastatellut kertoivat kaipaavansa tukea muun muassa lomakkeiden täyttöön. Pari haastateltua mainitsi, että he eivät uskalla täytyä itsenäisesti mitään virallisia lomakkeita, koska he pelkäsivät täyttävänsä ne väärin puutteellisen kielitaitonsa takia.

Pari haastatelluista ei lähtenyt hakemaan käänösapua ulkopuolisista lähteistä, vaan otti yhteyttä kirjeen lähettäjään, esimerkiksi Kelaan, ja varasi sieltä ajan. He ajattelivat, että kirjeen lähettänyt taho osaa selittää heille asian suullisesti selkokielellä. Tapaaminen kirjeen lähettäneen tahon työntekijän kanssa mahdollisti myös sen, että asiakas pystyi esittämään kysymyksiä, jos ei ymmärtänyt jotain. Pari haastateltua kertoi, etteivät he tiedäneet, mistä voisivat saada käänösapua kaivatessaan sellaista. Sosiaalitoimesta tai kolmannen sektorin toimijoilta ei löytynyt heidän äidinkielellään toimivia tulkkeja, jotka päivystäisivät säännöllisesti toimipisteissä. Perhe puhui niin harvinaista kieltä, että joskus palavereihinkin oli vaikea järjestää tulkkia. Pari haastateltua oli saanut käänösapua kolmannelta sektorilta, mutta he pitivät hankalina palveluiden suppeita aukioloaikoja. Heidän mielestään kokopäivätoissa tai opinnoissa olevien vanhempien on vaikea käyttää kolmannen sektorin käänöspalveluita. Sama ongelma koskee myös sosiaalitoimen käänöspalveluita, jotka ovat käytössä vain virka-aikana.

Haastatellut olivat hyödyntäneet myös lastensuojelun perhetyöntekijöitä käänösapuna. Kaksi haastateltua olivat valjastaneet perhetyöntekijät hoitamaan sellaisia heidän asioitaan, joihin heidän oma kielitaitonsa ei riittänyt. Perhetyöntekijät olivat käyneet vanhempien kanssa läpi kirjeitä ja päätöksiä selittäen ne selkokielisesti.

" Silloin kun he [perhetyöntekijät] olivat, he yrittivät selittää asioita meille helpolla tavalla, mutta muuten niinku hoidettiin kaikkia asioita, varsinkin viime vuoden aikana, itse."
– äiti, haastattelu 4

Lisäksi perhetyöntekijät olivat asioineet vanhempien pyynnöstä lasten koulun ja päivähoidon kanssa. Haastatellut vanhemmat kokivat tällaisen yhteistyön erittäin hyväksi. Osa haastatelluista vanhemmista koki perhetyöntekijöiden kanssa käytyjen keskustelujen vahvistaneen heidän suomen kielen taitoaan, koska he joutuivat puhumaan perhetyöntekijöiden kanssa suomea.

Muista palveluista haastateltavilla oli vaihtelevia kokemuksia tulkkien läsnäolosta ja saatavuudesta. Useampi haastateltu mainitsi, että tulkkien on tärkeää olla läsnä terveydenhuollossa, missä saatetaan käyttää vaikeita sanoja, kuten sairauksien nimiä.

"-- joskus voi olla, että lääkäriellä ei ole tulkkia, sitten aika menee ihan pieleen, koska lääkäri ei voi tutkia tai kertoa mitään, jos ei ymmärrä." – isä, haastattelu 5

Pari haastateltua oli asioinut neuvolassa ilman tulkkia. Haastatellut kertoivat tulkkien osallistuvan koulun isompiin palavereihin. Tällaisiin palavereihin saattaa osallistua myös lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Arjessa vanhemmat asioivat koulun työntekijöiden kanssa suomeksi tai muita

yhteisiä kieliä käyttäen. Vanhemmat kokivat, että yhteistyö koulun kanssa lapsen asioissa on hankalaa kielimuurin takia. Haastateltujen mukaan väärinymmärryksiä tulee usein, jos tulkki ei ole läsnä.

5.5 Perheiden sosiaaliset verkostot

Lähes jokaisessa haastatellussa perheessä toinen perheen vanhemmista oli saapunut Suomeen eri aikaan muun perheen kanssa. Vain yhden perheen kohdalla molemmat perheen vanhemmat ja alaikäiset lapset olivat saapuneet Suomeen yhtä aikaa. Pakolaisina Suomeen saapuneet haastatellut olivat tulleet yksin Suomeen, hakeneet oleskelulupaa ja oleskeluluvan saatuaan hakeneet perheen yhdistämistä. Haastateltujen kohdalla perheen yhdistäminen oli kestänyt pisimmillään kolme vuotta ja usea haastateltu mainitsi prosessin kestoksi kaksi vuotta. Tämän ajan toinen perheen vanhemmista oli ollut erillään muusta perheestä. Perheen maahanmuuttoprosessi oli yleensä kulkenut monen maan kautta ja perhe oli saattanut asua perheenyhdistämisprosessin ajan jo kotimaansa ulkopuolella. Ainoastaan yksi haastatelluista mainitsi, että oli käynyt tapaamassa muuta perhettä ulkomailla perheenyhdistämisprosessin aikana. Tällä tavoin hän oli yrittänyt ylläpitää ja luoda suhdetta erityisesti perheen lapsiin. Myös Suomeen työn perässä muuttaneilla kahdella haastatellulla toinen perheen vanhemmista oli muuttanut Suomeen ensin. Näiden haastateltujen puoliset olivat saapuneet Suomeen puoli vuotta ja vuoden myöhemmin perheen lasten kanssa.

Haastattelujen perusteella maahanmuuttajaperheiden sukulaissuhteet vaikuttivat määrältään suppeilta, mutta maantieteellisesti laajalle levinneiltä. Kenelläkään haastatelluista ei ollut sukulaista muodostuvaa läheisverkostoa Suomessa. Moni haastateltu mainitsi, ettei heillä asu Suomessa yhtäkään sukulaista. Haastatellut vanhemmat kokivat läheisverkoston puuttumisen tekevän arjesta raskaampaa ja kadehtivat niitä perheitä, joilla on läheisverkoston tuki apunaan.

”Meillä ei ole mitään niin kuin - - läheisverkostoa täällä Suomessa ja meillä ei ole myöskään niin kuin [muilla maahanmuuttajilla] heillä käy silloin tällöin niinku jotkut isoäidit, anopit, tädit ja jopa siskot ja veljet - - tulevat tänne [Suomeen] ja auttavat.” – äiti, haastattelu 1

Euroopan sisällä muuttaneiden kohdalla sukulaisten oli periaatteessa mahdollista vieraila perheen luona, mutta tällaiset vierailut olivat harvinaisia. Haastateltujen puheista välittyi kuva, että he vierailevat useammin kotimaassaan kuin sukulaiset heidän luonaan.

Useat haastatellut kertoivat, että heidän sukulaisiaan asuu useassa eri maassa ympäri maailmaa. Yhteyttä sukulaisiin pidettiin yleensä Internetin välityksellä, koska se on kaikista halvin

yhteydenpitokeino. Kansainväliset puhelut ovat muuten kalliita, mutta Internetin välityksellä tapahtuvassa yhteydenpidossa tarvitsee maksaa vain Internet-yhteydestä. Haastatellut mainitsivat tärkeänä yhteydenpidon erityisesti omiin vanhempiinsa, sisaruksiinsa ja aikuisiin lapsiinsa. Yksi haastateltu mainitsi, että he olisivat alun perin halunneet lähteä pakolaisiksi samaan maahan kuin perheen äidinäiti, mutta tämä ei ollut onnistunut. Saavuttuaan Suomeen perhe oli yhä pohtinut muuttoa äidinäidin kanssa samaan maahan, mutta nyt he olivat asettuneet Suomeen, eivätkä kokeneet muuttoa enää ajankohtaiseksi.

Haastatelluilla perheillä asui sukulaisia sekä Euroopassa että Pohjois-Amerikassa. Yhteydenpito näiden sukulaisten kanssa oli perheille tärkeää, koska he pystyivät kysymään sukulaisiltaan neuvoja ja jakamaan tärkeitä asioita näiden kanssa. Kaukana asuvilta sukulaisilta saatava tuki jäi kuitenkin vain henkiseksi tueksi. Kuten yksi haastateltu äiti asian hyvin tiivistä:

”-- Joo, mutta eivät tuu auttamaan mitenkään, vaikka ollaan yhteydessä” – äiti, haastattelu 4

Yhteydenpitoa kaukana asuviin sukulaisiin hankaloitti aikaero. Jos vanhemmat halusivat keskustella Pohjois-Amerikassa asuvien sukulaistensa kanssa, he joutuivat tekemään tämän yöllä. Yhden perheenjäsenen yölliset puhelut omille sukulaisilleen saattoivat häiritä muun perheen unta. Muiden häiritsemisen lisäksi puhelun soittaja laiminlöi omaa lepoaan yhteydenpidon nimissä.

Euroopasta kotoisin olevat haastateltavat kertoivat oman perheensä ja heidän tuttaviansa vierailuista perheen kotimaassa. Parhaimmillaan perheiden lapsi saattoi viettää lähes kaikki koulun loma-ajat sukulaisten luona perheen kotimaassa. Haastatellut kertoivat tietävänsä muita maahanmuuttajaperheitä, joissa vain isä on työssäkäyvä. Tämän johdosta perheen äitien on mahdollista lähteä perheen lasten kanssa kotimaahan sukulaisten luokse jopa kuukausiksi kerrallaan. Haastatellut olivat käyneet vierailemassa omissa kotimaissaan satunnaisesti. Vierailut kotimaassa olivat aina taloudellinen rasite perheelle. Haastatellut kertoivat, että he olivat pääosin onnistuneet käymään kotimaassaan silloin, kun heidän oli tarvinnut tai he olivat halunneet. Joissain tapauksissa ainoa vaihtoehto tavata sukulaisia oli matkustaa heidän luokseen; iäkkäiden tai sairaiden sukulaisten ei ollut mahdollista matkustaa Suomeen perheen luokse taloudellisista ja terveydellisistä syistä. Kahdesta eurooppalaisesta haastatellusta toinen kertoi käyvänsä kotimaassaan noin kerran vuodessa, kun taas toinen oli käynyt kotimaassaan viimeksi yli kaksi vuotta sitten. Sukulaisten ohella perheillä asui kotimaassaan myös ystäviä ja tuttavlia.

Kolmella haastatellulla oli alaikäisiä ja täysi-ikäisiä lapsia, jotka asuivat ulkomailla. Yksi haastatelluista vanhemmista kertoi, että oli yrittänyt saada aikaisemmasta avioliitostaan syntynyttä teini-ikäistä poikaansa Suomeen perheen yhdistämisen kautta. Poika oli kuitenkin saanut kielteisen

päätöksen maahanmuuttovirastolta. Haastateltu oli valittanut päätöksestä, koska hänen mielestään päätös oli tehty väärin perustein. Oleskeluluvan hakeminen pojalle perhesiteen perusteella oli laitettu vireille yli kaksi vuotta sitten, joten prosessi oli kestänyt jo kauan ja valituksen johdosta jatkui yhä. Haastateltu oli huolissaan siitä, onko poika turvassa ja pidetäänkö hänestä riittävää huolta. Täysi-ikäisten lasten vanhemmilla oli samanlaista huolta aikuisista lapsistaan, jotka asuivat yhä perheen kotimaassa. Yhteydenpito lapseen ei aina onnistunut, koska kotimaan yhteydet olivat niin huonot. Haastateltu olisi halunnut tuoda aikuisen lapsensa muun perheen luokse Suomeen, mutta täysi-ikäisen lapsen saaminen Suomeen on vaikeaa. Kaikkia haastateltuja yhdisti huoli siitä, miten lapset pärjäävät kotimaassa, koska siellä ei ole turvallista.

Yksi haastatelluista vanhemmista kertoi, että hän tietää monia samasta maasta kotoisin olevia ihmisiä, jotka ovat tuoneet tyttöystävänsä, vaimonsa tai koko perheensä Suomeen. Tämä on ollut helppoa, koska heidän kotimaansa on osa Euroopan unionia. Haastatellun tietojen mukaan perheillä ei ole ollut mitään ongelmia Suomeen muuttamisessa ja asettumisessa. Suomeen muuttaneiden perheenjäsenten on ollut mahdollista osallistua erilaisiin toimintoihin ja suomen kielen kurseille. Parin haastatellun läheisverkosto Suomessa muodostui heidän omista aikuisista lapsistaan, jotka olivat perustaneet jo omia perheitä. Heidän aikuiset lapsensa ja näiden lapset kävivät heillä kylässä lähes joka päivä. He halusivat olla avuksi omille lapsilleen tarjoamalla näille lastenhoitoapua.

Haastattelujen perusteella perheillä oli enemmän maahanmuuttajataustaisia ystäviä kuin suomalaisia ystäviä. Haastatelluilla oli vaihtelevassa määrin ystäviä nykyisessä kotikaupungissaan. Osa ei ollut saanut juurikaan ystäviä kotikaupungista, mutta heillä asui ystäviä muualla Suomessa. Haastatelluilla perheillä oli ystäviä, jotka olivat samasta maasta kotoisin kuin he. Tämän lisäksi heillä oli ystävinä maahanmuuttajia, jotka olivat kotoisin eri maasta kuin he itse. Osa oli saanut muodostettua ystävyysuhteita suomalaisiin, mutta suomalaisiin tutustuminen ja heidän kanssaan ystävystyminen koettiin yleisesti erittäin vaikeaksi. Samasta maasta tulleilla maahanmuuttajilla vaikutti haastateltujen kertoman perusteella olevan paikoitellen hyvin tiiviit välit. Yksi haastatelluista mainitsi, että ystävyysuhteet samasta maasta kotoisiin oleviin maahanmuuttajiin olivat katkenneet, kun perheen vanhemmille oli tullut ero. Muualta kotoisiin oleviin maahanmuuttajiin haastatellut mainitsivat tutustuneensa suomen kielen kursseilla ja muissa maahanmuuttajille suunnatuissa koulutuksissa.

Haastateltujen kertoman mukaan perheiden lapset olivat onnistuneet solmimaan enemmän kontakteja myös suomalaisiin perheisiin. Lapsilla oli kavereita sekä koulussa että perheen naapurustossa. Haastatellut vanhemmat olisivat kuitenkin toivoneet vielä enemmän harrastusmahdollisuuksia ja kerhoja, jotka olisi suunnattu nimenomaan maahanmuuttajalapsille.

Vanhemmista oli vaikea löytää lapsille harrastuksia, joissa nämä voisivat tutustua saman ikäisiin suomalaisiin tai maahanmuuttajalapsiin.

Yhdelläkään perheellä ei asunut valmiiksi tuttuja tai ystäviä nykyisessä kotikaupungissa, joten kaikki ystävyysuhteet oli täytynyt luoda tyhjästä. Haastatellut vanhemmat eivät tienneet, miten olisivat voineet tutustua ja luoda kestäviä ystävyysuhteita suomalaisten kanssa.

”-- olen tutustunut suomalaisten kanssa, mutta -- en tiedä tai mä en osaa toimia heidän kanssaan. Tää asia on mulle, mä en pääse heidän aivoihinsa.” – isä, haastattelu 6

Haastatellut kokivat, etteivät tienneet, miten suomalaisten kanssa pitäisi toimia, koska suomalaiset toimivat eri tavalla kuin heidän omasta kulttuuristaan tulevat ihmiset. Haastatellut olivat yrittäneet pyytää suomalaisia perheitä kylään luokseen. Joissain tapauksissa kyläilyt olivat toteutuneet, mutta jääneet yksipuolisiksi ja yhteydenpito uusiin tuttavuuksiin oli katkennut yllättäen.

Parilla haastateltavalla oli suomalaisia ystäväperheitä toisissa kaupungeissa. He olivat tutustuneet näihin suomalaisperheisiin seurakunnan kautta. He tapasivat perheitä silloin tällöin. Yhdellä haastatellulla oli se kokemus, että suomalaisiin voi tutustua silloin, kun suomalaiset ovat juoneet alkoholia. Silloin suomalaiset ovat vapautuneempia ja tulevat juttelemaan. Tällaisista diskoissa tai baareissa muodostuneista tuttavuuksista ei kuitenkaan muodostunut kestäviä kaverisuhteita, vaan pikemminkin päinvastoin; edeltävän illan seura, ei seuraavana päivänä tervehtinyt edes tullessaan vastaan kadulla. Pari haastateltua oli onnistunut luomaan luottamuksellisia ja läheisiä ystävyysuhteita. Yksi haastatelluista vanhemmista oli tutustunut naapuriinsa, pitkään ulkomailla asuneeseen suomalaisnaiseen, heti muutettuaan Suomeen. Naisella oli kokemusta paluusta Suomeen pitkän ulkomailla oleskelun jälkeen, joten hän auttoi perhettä maahanmuuttoon liittyvien papereiden täyttämässä ja asioi jopa yhdessä perheen kanssa Kelassa. Toinen haastateltu mainitsi hyvän ystävänsä auttavan häntä välillä lastenhoidossa ja lapsen kuljettamisessa. Ystävä oli myös maahanmuuttaja, mutta kotoisin eri maasta kuin vanhempi itse.

Yksi haastatelluista vanhemmista tunsu ennen Suomeen muuttoa joitain maanmiehiään, jotka järjestivät hänellekin työpaikan Suomesta. Samassa työ- ja asuinpaikassa ei kuitenkaan aluksi ollut muita samasta maasta kotoisin olevia. Haastatelluilla vanhemmilla oli työkavereita ja opiskelukavereita, mutta he eivät yleensä tavanneet näitä vapaa-ajalla. Pari haastateltua koki suppeat ystävyysverkostonsa riittäviksi, eivätkä he kokeneet kärsivänsä tilanteesta. Kyseiset haastatellut pitivät jossain määrin yhteyttä myös kotimaassaan asuviin ystäviin. Osa haastatelluista ikävöi kotimaastaan sitä tapaa, että perheen kotiin saattoi yllättäen saapua isokin joukko vieraita.

Jokainen päivä oli erilainen, kun ei välttämättä tiennyt, tuleeko joku kylään vai ei. Samanlaista yhteisöllisyyttä haastatellut eivät olleet kokeneet Suomessa.

5.6 Kulttuurierot ja kokemukset rasismista

Haastatellut vanhemmat eivät olleet oman kertomuksensa mukaan kohdanneet rasismia lastensuojelun palveluissa. Kulttuuriset erot olivat jossain määrin läsnä lastensuojelun työskentelyssä. Haastatellut kuitenkin ajattelivat, ettei lastensuojelun palveluita voi muuttaa vain heidän kulttuurinsa takia.

”-- on semmoinen työsuunnitelma, niin ne ei voi vaihtaa sen suunnitelman nimeä meidän takia, meidän kulttuurin takia tai meistä johtuen” – isä, haastattelu 3

Suurin osa haastatelluista vanhemmista koki tulleensa kohdelluksi asiallisesti myös muissa palveluissa, ei yksinomaan lastensuojelussa. Joskus joku yksittäinen työntekijä oli saattanut vaikuttaa vähän rasisiselta, mutta hän oli kuitenkin toiminut asiallisesti ja ohjeiden mukaan asiakkaan kanssa. Muuten haastatellut kuvasivat työntekijöitä yleisesti ottaen mukaviksi ja ammattimaisiksi. Yksi haastateltu mainitsi, että oli kohdannut muissa palveluissa sosiaalityöntekijän, joka ei ollut hänen mielestään toiminut heidän kohdallaan oikein. Haastatellut eivät täsmentäneet, mikä kyseisten työntekijän käytöksessä tai puheessa johti näihin tulkintoihin.

Yksikään haastateltu ei ollut kohdannut avointa rasismia työntekijöiden taholta. Haastatelluilla oli kuitenkin epäilyjä siitä, että yksittäinen työntekijä oli saattanut kohdalle heitä eri tavalla, koska he ovat maahanmuuttajia. Haastateltujen kertomasta nousi esiin kokemuksia, joissa he eivät tieneet, johtuiko työntekijän epäammattimainen käytös siitä, että asiakas on maahanmuuttaja vai jostain muusta syystä. Haastateltujen oli vaikea arvioida asiaa, koska he eivät tieneet, käyttäytyikö kyseinen työntekijä yhtä epäammattimaisesti kaikkien, myös suomalaisten asiakkaiden kanssa, vai ainoastaan maahanmuuttajien kanssa. Yhden haastatellun kohdalla tällainen epäily oli kuitenkin johtanut siihen, että haastateltu oli pyytänyt työntekijän vaihtoa. Haastatelluilla oli myös epäilyjä siitä, että heitä on saatettu joissain tilanteissa syrjiä heidän ulkomaalaisen nimensä johdosta, mutta tällaisen piilorasismien todistaminen nähtiin mahdottomaksi.

Haastatelluille oli muodostunut se kuva, että joissain tapauksissa maahanmuuttajien asiat hoidetaan jopa paremmin kuin suomalaisten. Tämän arveltiin johtuvan siitä, että työntekijät ottavat huomioon, ettei maahanmuuttajat tiedä kaikkia paikkoja, tilanteita ja sääntöjä, mitä Suomessa on. Tämän takia työntekijät hoitavat enemmän asioita asiakkaiden puolesta ja antavat enemmän ohjausta. Yhtä

pidempään Suomessa asunutta haastateltavaa ärsytti se, että tuoreille maahanmuuttajille annetaan kauhean paljon palveluita, kun taas pidempään Suomessa asuneet eivät saa haluamiaan ja tarvitsemiaan palveluita. Toisaalta haastateltu ajatteli Suomessa saamiensa palveluiden olevan kuitenkin kattavammat kuin kotimaansa palveluiden.

”Jos nyt aattelis jotain tällaista, miten [kotimaassa] olisi palveluita, niin [kotimaassa] ei olisi saanut mitään.” – isä, haastattelu 2

Haastatellut näkivät toimivan työskentelysuhteen edellytyksenä toisen kunnioittamisen. Kulttuurierojen ei nähty haittaavan työskentelyä, kunhan työntekijät kunnioittavat myös asiakkaiden kulttuuria. Kukaan haastatelluista ei maininnut työntekijöiden loukanneen heidän kulttuuriaan. Haastateltujen kertomusten perusteella kulttuuria ja kulttuurieroja ei yleensä otettu työntekijöiden kanssa keskustelun aiheeksi. Kulttuurieroja pikemminkin sivuttiin osana keskustelua muista aiheista, kuten lasten kasvatuksesta.

Osa haastatelluista arvioi, että heidän kanssaan työskenneillä työntekijöillä oli tietoa heidän kulttuuristaan jo ennestään. Haastatellut vanhemmat olivat myös kertoneet työntekijöille, mitkä asiat suomalaisessa kulttuurissa eroavat heidän kulttuuristaan. Tämän tarkoituksena oli auttaa työntekijöitä ymmärtämään paremmin perhettä ja heidän näkemyksiään asioista. Kulttuuriset tekijät säätelevät muun muassa sitä, millaiset harrastukset katsotaan sopiviksi. Yksi haastatelluista kertoi pyytäneensä perhetyöntekijöitä puhumaan nuoren urheiluharrastuksen puolesta, koska perheen vanhemmilla oli ristiriitaiset näkemykset asiasta. Perheen teini-ikäinen tytär ei harrastanut urheilua, koska se ei ollut heidän kulttuurissaan suotavaa. Toinen vanhempi halusi kunnioittaa kulttuuria, eikä kannustanut tyttöä urheilemaan, kun taas toinen vanhemmista yritti kannustaa tyttöä vedoten terveydellisiin syihin. Tyttö päätti lopulta toimia perinteisen kulttuurin mukaisesti, eikä aloittanut urheiluharrastusta. Haastateltujen mukaan heidän tulee välillä keskusteltua kotona perheen kesken kulttuurieroista.

Haastateltujen kertomuksissa kulttuurierot esitettiin hyvin konkreettisina asioina, kuten erilaisena ruokakulttuurina. Erilaisesta ruokakulttuurista oli myös keskusteltu perhetyöntekijöiden kanssa, kun perhetyöntekijät olivat käyneet perheen kotona. Perhetyöntekijät saattoivat ihmetellä perheen perinneruokia. Joskus asiakkaat olivat tarjonneet näitä ruokia myös työntekijöille maistiaisiksi. Parin haastatellun kohdalla perhetyöntekijät olivat keskustelleet kasvatukseen liittyvistä eroavaisuuksista. Joissain kulttuureissa suhtaudutaan suopeammin lapsiin kohdistuvaan kuritusväkivaltaan kuin Suomessa. Yhden haastatellun lapsi oli kertonut perhetyöntekijöille vanhemman antavan heille piiskaa, mikä oli johtanut keskusteluun kulttuurieroista kasvatuksessa.

Vanhemman kertoman mukaan hän ei todellisuudessa antanut lapsille piiskaa, vaan käytti sitä pelotteena, jotta lapset tottelisivat. Vanhempi tiesi, että kaikki lapsiin kohdistuva ruumiillinen väkivalta on Suomessa lailla kiellettyä.

Haastatellut olivat havainneet eroavaisuuksia kotimaansa ja Suomen työkuulttuurissa. Nämä erot näkyivät haastateltujen mukaan arjessa esimerkiksi siinä, miten kaupan myyjät työskentelevät sekä sosiaalipalveluissa. Yhden haastatellun mielestä suomalaiset työntekijät toimivat hitaasti ja rauhallisesti. Hyvänä puolena rauhallisesti tekemisessä haastateltu näki sen, että työntekijöillä tulee oletettavasti vähemmän virheitä, kun työhön käytetään enemmän aikaa. Välillä hän kuitenkin turhautui siihen, että työntekijän puheille pääsemisessä ja palveluiden saamisessa saattoi kestää kauan. Haastatellun kotimaassa ilmapiiri oli kireä, koska turvallisuustilanne oli epävakaa. Tämä saattoi vaikuttaa siihen, että asiat haluttiin hoitaa nopeasti pois alta.

Euroopan sisältä Suomeen muuttaneiden mielestä kulttuurierot Suomen ja heidän oman kotimaansa välillä ovat hyvin pieniä. Haastatellut olivat kuitenkin huomanneet Suomessa asuessaan, että heiltä puuttuu sellaista kulttuurista tietoa, mitä suomalaisilla on omasta kulttuuristaan. Vastaavasti suomalaiset olivat tulleet kysymään haastatellulta, onko heidän kulttuurissaan jotain suomalaisesta poikkeavia asioita. Haastatellun naapurilla oli ollut vääriä oletuksia perheen kulttuurista ja keskustelemalla oli selvinnyt, etteivät kulttuurit olekaan niin erilaisia. Eurooppalaiset maahanmuuttajat olivat kohdanneet Suomen sisällä kulttuurieroja ollessaan tekemisissä muiden maahanmuuttajaperheiden kanssa, joiden kulttuuri poikkeaa sekä heidän omastaan että suomalaisesta kulttuurista.

Lähi-Idästä ja Afrikasta kotoisin olevat näkivät kulttuurierot paljon eurooppalaisia haastateltuja suurempana.

”—täällä [Suomessa] on erilainen uskonto, erilainen kulttuuri, erilaiset ihmiset täällä, kaikki esimerkiksi vaatteet, ilma, siis ihan kaikki erilaiset.” – isä, haastattelu 3

Haastatteluissa mainittiin, että Suomessa lapset ovat vapaampia ja itsenäisempiä. Tämän johdosta suomalaiset lapset vaikuttivat kypsemmiltä ja aikuismaisemmilta verrattuna perheen kotimaan samanikäisiin lapsiin. Haastateltu pohti, että tämä saattoi johtua siitä, että hänen kotimaassaan lasten elämä on paljon rajatumpaa. Vanhemmat asettavat lapsille tiukemmat rajat uskonnon ja kotimaan turvallisuustilanteen takia. Haastatellut myös muistelivat omaa lapsuuttaan ja kokivat, että heillä oli tiukemmat rajat kuin heidän omilla lapsillaan. Yksi haastateltu vanhempi muisteli, että hänen ollessaan nuori kuritusväkivalta oli tavallinen osa hänen kotimaansa kulttuuria. Kuritusväkivallan käyttö kietoutui yhteen aikuisten kunnioittamisen kanssa. Kuria olivat pitäneet

sekä vanhemmat että opettajat. Nykyään hänen kotimaassaan ei enää sallita lasten lyömistä, mikä oli haastatellusta hyvä asia. Hän kuitenkin pohti, että vastaavaa vanhempien kunnioittamista saisi olla Suomessakin enemmän.

Haastatelluilla oli kokemusta monista maista ja monista eri kulttuureista. Suomea pidettiin edistyksellisenä siinä, kuinka laajat oikeudet naisilla ja lapsilla on. Näihin oikeuksiin ajateltiin kuuluvaksi myös naisten ja lasten oikeudet erilaisiin sosiaalietuuksiin ja palveluihin. Yksi haastateltu kertoi tämän olleen tärkeä tekijä siinä, mihin maahan he olivat hakeutuneet pakolaisina. Missään arabimaassa ei ole vastaavia oikeuksia. Nämä oikeudet näyttäytyivät myös uhkina erityisesti ulkomailla asuvien sukulaisten mielestä. Perhettä saatettiin houkutella palaamaan takaisin kotimaahansa tai ainakin lähtemään Suomesta, koska Suomen vapautta ei nähty hyväksi. Yhdeksi esimerkiksi tällaisesta huolestuttavasta vapaudesta mainittiin alkoholin laillisuus. Yksi haastatelluista vanhemmista kertoi, että perheen lapsen oli vaikea sopeutua Suomeen ja nuori olisi halunnut muuttaa takaisin perheen entiseen kotimaahan sukulaisten luokse. Haastateltu oli puhunut kotimaahan paluuta vastaan, koska kotimaassa asuvat sukulaiset olisivat halunneet naittaa tyttären nuorena. Suomessa nuorella olisi paljon enemmän mahdollisuuksia elää elämänsä toisella tavalla.

Haastatteluissa kävi ilmi, että yhden perheen kohdalla oli ollut lapsikaappauksen uhka. Perheen toinen vanhempi oli uhannut viedä perheen lapsen takaisin vanhempien kotimaahan. Toinen vanhempi ei hyväksynyt tätä, minkä takia hän hälyytti paikalle sosiaaliviranomaiset ja poliisit estämään lapsikaappauksen. Perheen vanhemmilla oli ristiriitaisia ajatuksia lasten kasvatuksesta. Kaappausta yrittänyt vanhempi pelkäsi lapsen etääntyvän heidän omasta kulttuuristaan ja kasvavan Suomessa samanlaisiksi kuin suomalaiset lapset. Kaappauksen estänyt vanhempi piti suomalaistumista positiivisena asiana, koska Suomessa lapsilla ja naisilla on enemmän oikeuksia.

Haastatellut eivät olleet juurikaan kokeneet rassistisia tekoja jokapäiväisessä elämässään. Rasismin kokemuksista puhuttiin yksittäistapauksina ja niiden tekijöiden korostettiin olevan yksittäisiä rassistisia henkilöitä. Haastateltujen kokemuksen mukaan koko Suomen maassa on hyvin vähän rasismia. Suomesta löytyy kyllä rassistisia ihmisiä, mutta haastatellut olivat kohdanneet hyvin vähän rasisteja. Tästä he päättelivät, että rassistien määrä Suomessa on hyvin vähäinen. Suomea kuvattiin suvaitsevaiseksi maaksi, jonka kansalaiset osoittavat suvaitsevaisuutta toisiaan kohtaan. Haastatellut mainitsivat, että heillä ja heidän ystävillään ei ollut täysin samanlaiset ajatukset rasismin määrästä Suomessa. Yksi haastateltu mainitsi, että hänen ystäviensä mielestä Suomessa esiintyy enemmän rasismia kuin mitä haastateltu ajattelee siellä esiintyvän. Haastatellut myös vertasivat Suomessa kohtaamansa rasismin määrää muissa maissa kohtaamansa rasismin määrään. Muissa maissa

rasismia kohdanneet olivat sitä mieltä, että muihin maihin verrattuna Suomessa ei ole paljon rasismia.

”-- rasismia on jokaisessa maassa ympäri maailmaa tietenkin, mutta me emme ainakaan ole kokeneet mitään isompaa.” – isä, haastattelu 4

Pari haastateltua ei ollut ikinä joutunut kommentoinnin tai huutelun kohteeksi kadulla tai missään muuallakaan. Haastatelluilla oli se kokemus, että rasististen kommenttien ja huutelun kohteeksi joutuu herkemmin ilta-aikaan ja viikonloppuina, kun ihmiset ovat humalassa. Yksi haastatelluista vanhemmista kertoi, että jos hän kuulee rasistisia kommentteja liikkuessaa kaupungilla suomea taitamattoman puolisonsa kanssa, hän ei käännä näitä kommentteja puolisolleen. Hän vastasi puolisonsa kyselyihin vain, että kaikki on hyvin. Tällä tavoin hän yritti ehkäistä sitä, ettei puolisolle syntyisi Suomesta negatiivista kuvaa yksittäistapausten perusteella. Haastatelluilla oli se kokemus, että aikuiset suomalaiset ihmiset eivät tule haukkumaan tai huutelemaan, kun he liikkuvat lapsensa kanssa. Rasistiset kommentit aikuisten taholta kohdistuvat ainoastaan aikuisiin maahanmuuttajiin.

Perheiden lapset olivat kokeneet rasistista huutelua muiden lasten taholta. Tällaista huutelua oli esiintynyt jopa tilanteissa, joissa lapsi oli ollut vanhempansa seurassa. Tällöin vanhempi oli joutunut puuttumaan tilanteeseen.

”Se [lapsi] kiroilee hänelle ja huutelee hänelle, että olet tummaihoisen ja olet afrikkalainen ja kaikkea, mutta se on vain yksi. Muut [lapset] on okei.” – äiti, haastattelu 5

Haastateltujen lapset olivat kokeneet myös koulukiusaamista. Yhden perheen lasta oli kiusattu koulussa juuri kun perhe oli muuttanut Suomeen ja lapsi aloittanut koulu-uransa. Koulusta oltiin puututtu kiusaamiseen ja vanhemman tietojen mukaan kiusaamista ei enää ollut.

Yksi haastatelluista kertoi kokeneensa rasistista huutelua ja kohtelua työharjoittelupaikassaan suomalaisen työntekijän taholta. Muut samassa työharjoittelupaikassa työskentelevät maahanmuuttajat olivat yrittäneet puuttua rasistisiin puheisiin, mutta puuttuminen ei ollut johtanut seurauksiin. Rasistisia juttuja puhunut työntekijä osoitti muullakin käytöksellään olevansa maahanmuuttajia vastaan. Hän ei esimerkiksi terhvehtinyt ulkomaalaisia työtovereita, vaan ainoastaan suomalaisia. Työpaikalla oli syntynyt erilaisia pienimuotoisia konfliktitilanteita maahanmuuttajien ja rasistisen työntekijän välille. Osa haastatelluista ajatteli, että maahanmuuttajat eivät voi vaatia ja olettaa, että kaikki suomalaiset olisivat avoimia ja auttavaisia maahanmuuttajia kohtaan. Suomalaiset ovat omassa maassaan ja heidän ei tarvitse pitää maahanmuuttajista. Suomalaisten ei kuitenkaan tarvitsisi osoittaa mielipiteitään asiattomin puhein ja käytöksin.

Ainoastaan yhteen haastateltuun oli kohdistunut myös fyysistä uhkaa. Joku oli tönäissyt vanhempaa kovaa kadulla ja sitten poistunut välittömästi paikalta. Vanhempi ei ollut kuitenkaan varma oliko kyse tarkoituksellisesta tönäisystä vai oliko kyseessä ollut vahinko. Tönäisijä ei ollut pyytänyt tekoaan anteeksi. Haastateltu pohti, että häntä tönäisseellä henkilöllä saattoi olla huono päivä tai kiire, eikä tönäisy välttämättä liittynyt rasismiin. Haastateltuja ei pelottanut kävellä ulkona kaduilla tai osallistua yleisötapahtumiin. Yksi haastatelluista kertoi, että hänen kanssaan samoilla suomen kielen kursseilla olleet afrikkalaiset maahanmuuttajat pelkäsivät, miten heihin suhtaudutaan kaduilla. He pohtivat, miten ihmiset reagoivat heidän ihonväriinsä, vaatteisiinsa ja muihin eroavaisuuksiin. Suomen kielen opettaja yritti kannustaa heitä osallistumaan tapahtumiin, mutta he eivät osallistuneet. Haastateltu kertoi ymmärtävänsä, että kyseisistä maahanmuuttajista tapahtumiin osallistuminen tuntui vielä vaikealta ja hän ajatteli, että he tarvitsevat vielä aikaa sopeutua.

5.7 Traumakokemukset

Haastatelluista ainoastaan pari kertoi tarkemmin siitä, millaisia turvallisuushkia heidän kotimaassaan oli ja on yhä. Pari muuta haastateltua mainitsi, ettei heidän kotimaansa ole turvallinen, mutta he eivät lähteneet kertomaan tarkemmin, millaisia uhkia heidän kotimaassaan on. Kotimaassa saattoi vallita jatkuva pelkotila. Haastateltu kuvaili, että ulkona liikkuesssa tai toimistoissa asioidessa ei koskaan voinut tietää, tuleeko joku ottamaan sinut kiinni tai tappamaan sinut. Missään ei voinut asioida pelkäämättä, että jotain pahaa saattaa tapahtua. Haastatellulla oli ikävä aikaa enne sotia, kun maassa oli vielä rauhallista ja he saivat nauttia pitkistä keskustelutuokioista ystävien kanssa ilman pelkoa.

Haastatelluilla oli kokemuksia sukulaisten ja perheenjäsenten joutumisesta vainon kohteeksi ja pahimmillaan tapetuiksi. Yhden haastatellun kertoman mukaan vaino oli kohdistunut koko hänen lähisukuunsa ja hänet itsensäkin oli yritetty tappa. Perhe oli joutunut siirtymään jatkuvasti paikasta toiseen pysyäkseen turvassa vainoajilta. Haastateltu koki nämä kokemukset erittäin raskaiksi ja tunnepitoisiksi. Hän ei halunnut puhua asiasta enempää, koska pelkäsi alkavansa itkemään. Hänen elämässään oli ollut paljon sellaisia asioita, mitä hän ei olisi halunnut muistella olleenkaan.

Kotimaassa koetuista tapahtumista oli jäänyt haastatelluille vanhemmille pelkotiloja. Heidän oli vaikea luottaa siihen, että Suomessa on turvallista, kun he olivat eläneet niin kauan jatkuvassa pelossa. Alkuun vanhempia pelotti liikkua Suomessa ulkona ja päästää perheen lapsia ulos. Tämä hankaloitti arkisten asioiden hoitamista ja kotoutumista uuteen asuinpaikkaan. Luottamuksen löytäminen siihen, että on turvassa vei aikaa. Haastatellun kotimaassa tilanne oli pahimmillaan se,

ettei omiin perheenjäseniinsä voinut luottaa, koska he saattoivat kääntyä sinua vastaan ja ilmiantaa sinut vainoajille. Turvallisuus ja luottamus olivat kadonneet kokonaisvaltaisesti sotatilan alettua.

Yhden haastatellun koko elämä oli muodostunut erinäisistä sodista siitä lähtien, kun hän oli valmistunut koulussa. Aikaisemmat sodat olivat aiheuttaneet hänen kotimaassaan nälänhätää ja epävarmuutta. Koskaan ei voinut tietää, millaista huomenna on. Haastateltu kertoi, että Suomessa heidän ei tarvitse samalla tavalla huolehtia huomista. Suomessa vuokra on maksettu, ruokaa on aina saatavilla ja on turvassa. Haastateltu näki painajaisia siitä, että hän on takaisin kotimaassaan. Hän heräsi painajaisista ja rauhoittui, kun huomasi olevansa yhä turvassa Suomessa. Muutkin haastatellut kokivat Suomen maaksi, joka huolehtii hyvin asukkaistaan. Heidän mielestään monissa muissa maissa, jopa Suomen naapurimaissa, tapahtuu sellaisia huonoja asioita, mitä Suomessa ei tapahdu. Haastatellut olivat saaneet apua mieltänsä painavien asioiden käsittelyyn terapiasta ja lääkäreiltä.

6 Maahanmuuttajuuteen liittyvät erityistekijät ja niiden huomiointi lastensuojelussa vanhempien kertoman perusteella

6.1 Kokemukset lastensuojelun avohuollon palveluista

Tutkimuksen tavoitteena on vastata kahteen tutkimuskysymykseen, joista ensimmäinen on:

1) Millaisia kokemuksia maahanmuuttajavanhemilla on lastensuojelun avohuollon palveluista?

Haastateltujen vanhempien palvelukokemus lastensuojelussa oli ollut pääasiassa erittäin positiivinen. Haastattelussa nousi esiin monia maahanmuuttajuuteen liittyviä erityispiirteitä, mitkä vaikuttavat lastensuojelun työntekijöiden työskentelyyn ja palveluihin. Osaan näistä tekijöistä oli kiinnitetty lastensuojelussa paremmin huomiota kuin toisiin. Tutkimuksen toteuttamiskunnan lastensuojelussa huomioitiin haastateltujen kertoman perusteella erittäin hyvin asiakkaan tarve tulkkauspalveluille. Asiakkaiden oli myös itse mahdollista vaikuttaa tulkin valintaan esittämällä työntekijälle toiveita. Kielelliset tekijät tunnuttiinkin huomioivan palveluissa vahvemmin kuin kulttuuriset tekijät. Toisaalta kielelliset tekijät ovat ehkä selkeämmin näkyvissä tulkkipalveluiden myötä kuin kulttuuriset tekijät. Haastateltujen antamat esimerkit kulttuurieroista olivat hyvin konkreettisia liittyen muun muassa ruokaan ja lasten rankaisemiseen. Käyn seuraavaksi vielä tarkemmin läpi, millaisia kokemuksia maahanmuuttajavanhemmilla on lastensuojelun avohuollon palveluista.

Analyysin ensimmäinen teema muodostuu haastateltujen kokemuksista lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta ja tiedon saannista. Yhdelläkään haastatelluista vanhemmista ei ollut faktatietoa suomalaisesta lastensuojelusta ennen asiakkaaksi tuloa. Vanhempien käsitykset lastensuojelusta perustuivat hyvin pitkälti huhupuheisiin, jotka olivat herättäneet pelkoa lastensuojelua kohtaan. Haastateltujen kotimaista ei löytynyt mitään suomalaisen lastensuojelun kaltaista palvelua tai palvelut on suunnattu esimerkiksi köyhille perheille. Tämän johdosta lastensuojelu saattaa tuntua maahanmuuttajista hyvin vieraalta ja vaikeasti ymmärrettävältä. Aikaisemmassa tutkimuksessa korostetaan, että työntekijän täytyy kertoa palveluista ymmärrettävästi ja toistaa kertomaansa, koska ei voida olettaa, että maahanmuuttajilla on valmiiksi nykyistä kotimaansa koskevaa tietoa (Križ & Skivenes 2010a, 13–14). Huhupuheista johtuvat pelot voivat pahimmillaan johtaa siihen, että perhe ei uskalla hakea apua, koska he pelkäävät lastensuojelun puuttumista perheen tilanteeseen.

Lähes kaikkien haastateltujen vanhempien lapset olivat tulleet lastensuojelun asiakkaiksi jonkun ulkopuolisen tahon tekemän ilmoituksen johdosta. Tämä ei ole yllättävää, sillä suurinosa lastensuojeluilmoituksista tulee muilta viranomaisilta (Heino 2007). Lastensuojelun asiakkuuden

aluksi oli kartoitettu perheiden tilannetta ja kerrottu heille lastensuojelusta. Vaikka haastatellut kokivat saaneensa riittävästi tietoa lastensuojelusta, heidän tietonsa erilaisista lastensuojelun myöntämistä palveluista vaikuttivat haastattelujen perusteella olevan puutteelliset. Haastateltujen esittämät näkemykset siitä, että heille ei ole ehkä kerrottu kyseisistä palveluista, koska niitä ei ole nähty heille tarpeelliseksi, voivat olla osin paikkansa pitäviä. Toisaalta asiakkaat eivät voi vaikuttaa palvelun sopivuuden arviointiin heidän perheensä kohdalla, jos he eivät edes tiedä palvelun olemassa olosta. Tämä ei tue asiakaslähtöisyyttä, mitä on pyritty lisäämään sosiaalityössä (Pohjola 2010, 29–30).

Toiseksi teemaksi muodostuivat haastateltujen kokemukset lastensuojelun perhetyöstä. Kahdeksasta haastatellusta kuudella oli kokemuksia lastensuojelun perhetyöstä. Haastateltujen kuvaama perhetyöntekijöiden työskentely piti sisällään erilaisia perheen tarpeiden mukaisia työskentelytapoja. Perhetyöntekijät tapasivat perhettä eri kokoonpanoin ja pyrkivät auttamaan perheitä kokonaisvaltaisesti. Näin perhetyöntekijöiden tulisikin toimia (THL 2016a). Haastatellut kertoivat perhetyöntekijöiden auttaneen perhettä tutustumaan ja toimimaan suomalaisessa yhteiskunnassa opastamalla näitä julkisten palveluiden käyttämisessä. Vastaavaa ohjausta voidaan antaa myös suomalaisille asiakasperheille. Maahanmuuttajien kohdalla tällainen tutustuttaminen ja ohjaus tukevat erityisesti kotoutumista, kun taas suomalaisten asiakkaiden kohdalla kyse voi olla enemmän perheen aktivoinnista. Maahanmuuttajien parissa työskentelevien ammattilaisten yksi tehtävä on opastaa maahanmuuttajia suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiseen, jotta maahanmuuttajat selviytyisivät lopulta itsenäisesti arjesta (Vuori 2007, 128).

Haastateltujen kertomuksista välittyi kuva, että perhetyöntekijät auttoivat perheitä myös asioissa, jotka eivät välttämättä normaalisti kuuluisi lastensuojelun perhetyöntekijöiden vastuulle. Näin perhetyöntekijät tulivat huomioineeksi perheen kokonaistilanteen ja työskentelivät sen mukaisesti. Haastatellut olivat pääosin tyytyväisiä perhetyöntekijöiden työskentelyyn ja heiltä saamaansa tukeen. Työskentelyn sujumisen kannalta on erittäin tärkeää, että asiakkaalle jää työntekijöiden kohtaamisesta positiivisia kokemuksia. Negatiiviset kokemukset ja ymmärtämättömyys herättävät aikaisemman tutkimuksen perusteella pelkoa, epäluottamusta ja turhautumista (Maiter & Stalker 2011, 144).

Haastatellut olivat kokeneet erityisen hyväksi asiakaslähtöisen työskentelytavan, jolloin perhetyöntekijä kysyi asiakkaan toiveita ja tarpeita, ja pyrki toimimaan näiden mukaisesti. Haastatellut näkivät henkilökemiat ja työntekijöiden pysyvyyden tärkeinä tekijöinä luottamuksellisen suhteen syntymiselle työntekijän ja asiakkaan välille. Nämä samat tekijät ovat olennaisia kaikissa lastensuojelun työntekijä-asiakassuhteissa. Työntekijän vaihtuessa tärkeänä

pidettiin sitä, että perhettä koskeva tieto siirtyisi uudelle työntekijälle. Tämä ei valitettavasti kunnissa vaikuta toteutuvan sekä haastateltavien kertoman että tilastotietojen valossa. Asiakkaan ja työntekijän kannalta tärkeää tietoa sisältävät asiakassuunnitelmat oli vuonna 2016 kirjattu vain noin puolille lastensuojelun asiakkaista (SVT 2017, 12). Haastatelluista ainoastaan yksi mainitsi asiakassuunnitelman, vaikka useat haastatelluista puhuivat asiakassuunnitelmapalavereista, joiden perusteella asiakassuunnitelma tulisi kirjata ja lähettää myös asiakkaalle.

Haastateltujen mukaan perhetyöntekijät toimivat viestinviejinä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä. Haastatellut kertoivat, etteivät he yleensä olleet itse suoraan yhteydessä sosiaalityöntekijään. Kun haastatelluilla oli asiaa tai kysyttävää työntekijältä, perhetyöntekijä välitti tämän asian sosiaalityöntekijälle ja ilmoitti perheelle sosiaalityöntekijän vastauksen. On vaikea sanoa, olisivatko asiakkaat ottaneet itse suoraan yhteyttä sosiaalityöntekijään, jos heillä ei olisi ollut perhetyöntekijää käytettävissään. Oman työkokemukseni perusteella arvioisin, että myös suomalaiset asiakkaat käyttävät perhetyöntekijöitä viestinviejinä, joten tämä ilmiö ei rajoitu pelkästään maahanmuuttaja-asiakkaisiin. Maahanmuuttajien kohdalla perhetyöntekijöiden käyttö voi kuitenkin liittyä erityisesti kielellisiin tekijöihin. Haastattelujen perusteella asiakkaat pyysivät perhetyöntekijöitä hoitamaan asioita heidän puolestaan, kun heidän oma kielitaitonsa ei riittänyt. Haastatellut oletettavasti toimivat näin myös suhteessa lastensuojelun sosiaalityöntekijään, minkä johdosta perhetyöntekijälle muodostui rooli tulkkina asiakkaan ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän välillä.

Maahanmuuttajille järjestetyt lastensuojelun palvelut ovat samoja, joita voidaan järjestää lastensuojelulain (417/2007) perusteella kaikille lastensuojelun asiakkaille. Haastateltujen mukaan heille oli myönnetty perhetyön ohella sosiaalityöntekijän ohjausta, lastensuojelun taloudellista tukea, järjestetty valvottuja tapaamisia ja sijoitettu lapsi väliaikaisesti kodin ulkopuolelle. Parin haastatellun kohdalla syy tietynlaisten palveluiden tarpeelle oli syntynyt maahanmuuttajuuteen liittyvistä tekijöistä. Yhden haastatellun kohdalla perheen lapsi oli täytynyt sijoittaa, koska vanhempi joutui matkustamaan kotimaahansa oleskelulupa-asioiden selvittämistä varten. Toisen haastatellun tapauksessa etävanhemman ja lapsen tapaamiset järjestettiin valvottuina tapaamisina, koska tilanteessa arvioitiin olevan lapsikaappauksen uhka. Sijoitusta ja valvottuja tapaamisia käytetään myös kantasuomalaisten asiakkaiden kanssa, mutta eri syistä kuin haastateltujen vanhempien kohdalla.

Kolmanneksi teemaksi keräsin kokemukset lastensuojelun sosiaalityöntekijän työskentelystä. Haastatellut olivat kertomansa mukaan tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä lastensuojeluun kokonaisuudessaan. Ainoastaan yksi haastateltu oli tyytymätön siihen, etteivät lastensuojelun sosiaalityöntekijät ajaneet hänen asioitaan muissa palveluissa. Haastatellulle oli mahdollisesti

jäänyt epäselväksi se, mitkä ovat lastensuojelun sosiaalityöntekijän mahdollisuudet vaikuttaa kyseiseen asiaan. Asiakkaan palvelukokemuksen kannalta olisi ollut olennaista, että lastensuojelun työntekijä olisi selittänyt asiakkaalle, mihin palveluihin lastensuojelu voi vaikuttaa ja mihin ei. Aikaisemmassa tutkimuksessa kannustetaan työntekijöitä selittämään asiat kattavasti, jotta asiakkaat ymmärtävät palvelun sisällön (Križ & Skivenes 2010a, 13–14). Yleisesti ottaen haastatellut kokivat perheensä tilanteen parantuneen työskentelyn aikana. Ajan kuluessa myös perheiden kielitaito oli kehittynyt ja he selviytyivät paremmin itsenäisesti suomalaisessa yhteiskunnassa. Lastensuojelun palveluiden päättämisessä oli huomioitu perheen tarpeet ja joissain tilanteissa palveluita oli jatkettu perheen muuttuneen tilanteen johdosta. Asiakassuunnitelmapalavereita oli haastateltujen mielestä järjestetty tarpeeksi ja heidän oli mahdollista pyytää lisää palavereita tarpeen mukaan.

Haastatellut olivat kokeneet hyväksi työmuodoksi verkostopalaverit, joihin osallistui lastensuojelun ohella muiden palveluiden edustajia. Yleensä maahanmuuttajien asioissa työskentelee useita eri tahoja, mikä mahdollistaa verkostopalaverien hyödyntämisen työmuotona. Haastateltujen kohdalla lastensuojelu ei ollut tehnyt yhteistyötä maahanmuuttajapalveluiden kanssa ainakaan yhteisten palavereiden muodossa. Tiiviimpi yhteistyö maahanmuuttajapalveluiden ja lastensuojelun välillä voisi olla yksi kehittämiskohde, kun pohditaan, miten lastensuojelussa voitaisiin huomioida paremmin maahanmuuttajien kokonaistilanne ja tukea heidän kotoutumistaan.

Kansainvälisessä tutkimuksessa käy ilmi, että lastensuojelun työskentelyssä on käytetty kulttuurin tulkkeja toimimaan kulttuurisen tiedon välittäjinä työntekijän ja haastatellun välillä (Williams & Soydan 2005, 914). Haastattelujen perusteella tällaista käytäntöä ei harjoiteta ainakaan haastattemieni asiakkaiden kotikunnassa. Tutkimuksen toteuttamiskunnassa kaikki lastensuojelun sosiaalityöntekijät edustavat valtaväestöä. Haastateltavat eivät kommentoineet millään tavalla työntekijöiden etnistä taustaa. Kansainvälisessä tutkimuksessa asiakkaat ovat sanoneet, että he ottavat mieluummin samaa kulttuuria edustavan työntekijän, jos se on mahdollista (Maiter & Stalker 2011, 145). Haastateltavat kuitenkin pitivät hyvänä sitä, jos työntekijät tiesivät jotain heidän kulttuuristaan tai osasivat heidän äidinkieltään, vaikka työntekijät edustivat itse eri kulttuuritaustaa.

Neljännän teeman muodostavat haastateltavien kokemukset tulkkauspalveluista. Haastatellut kertoivat kokemuksiaan tulkkauspalveluista sekä lastensuojelussa että muissa palveluissa. Monen haastatellun kohdalla kommunikaatio lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa oli riippuvainen tulkkauksesta. Lähes kaikki haastatellut olivat opiskelleet suomen kieltä, mutta lähes poikkeuksetta kielen osaaminen oli jäänyt hyvin heikolle tasolle. Kielen perusteiden osaaminen on merkittävä tekijä siinä, että asiakas kykenee selviämään itsenäisesti arjessa (Pekkanen 2014, 81).

Peruskielitaito auttaa maahanmuuttajia arjessa, mutta taito ei välttämättä riitä lastensuojelun kannalta tärkeiden asioiden ilmaisuun ja niistä keskustelemiseen. Tulkkauksen järjestäminen on erittäin tärkeää, jotta maahanmuuttajat saavat äänensä kuulluksi lastensuojelun palveluissa (Earner 2007, 77, 81–83).

Perheen lasten suomen kielen taito oli yleensä parempi kuin heidän vanhempansa. Haastattelemiini vanhemmat mainitsivat lastensa toimineen tulkkeina ja kääntäjinä heille. Sama ilmiö on tunnistettu aiemmissa tutkimuksissa (esim. Earner 2007). Tällaisissa tilanteissa on riskinä, että lapsi ottaa perheen asioiden hoitamisesta liikaa vastuuta ja kuormittuu tilanteesta. Lapsen liiallinen vastuunkanto perheessä voi olla jopa syy lastensuojelun asiakkuudelle. Haastatelluilla oli onneksi tiedossa myös muita tahoja, joiden puoleen he voivat kääntyä ollessaan käännösavun tarpeessa. Lastensuojelun on mahdollista vaikuttaa lasten kuormittumiseen ohjaamalla vanhempia hakemaan käännösapua muualta sekä ohjeistamaan vanhempia siinä, mikä on lapsen hyvinvoinnin ja ikätason osalta sopiva määrä osallisuutta perheen asioissa. Tutkimukseni on rajoittunut siinä suhteessa, että haastattelin pelkästään asiakasperheiden vanhempia. Lapsilla voisi olla eri näkemyksiä siitä, millainen heidän roolinsa on kääntäjinä ja perheensä auttajina. Olisi erittäin mielenkiintoista tutkia, millaisia kokemuksia maahanmuuttajalapsilla on lastensuojelun palveluista ja työntekijöistä. Tämä on aihe, jonka tutkimukselle olisi suuri tarve, koska aiheesta ei löydy lähes ollenkaan tutkimustietoa.

Haastateltujen mukaan tulkkausta käytettiin aina lastensuojelun asiakassuunnitelmapalaverissa, joissa sosiaalityöntekijä oli läsnä. Tulkkia ei ollut kuitenkaan käytettävissä kotiin tehtävään perhetyöntekijöiden työskentelyyn. Yksi haastateltava piti tätä erittäin huonona asiana, koska perheen lapset eivät Suomeen saapuessaan puhuneet ollenkaan suomea, eivätkä he näin ollen kyenneet kommunikoimaan perhetyöntekijän kanssa. Tsemppoin (2015) haastattelemat maahanmuuttajat antoivat palautetta samasta aiheesta, joten tulkkien käytön rajaaminen vain asiakaspalaveriin näyttäisi olevan käytäntönä useiden kuntien lastensuojelussa. Tulkkeja ei oletettavasti hyödynnetä perhetyössä, koska siitä aiheutuisi lastensuojelulle ylimääräisiä kustannuksia. Voisi toki argumentoida, että tulkin käyttäminen voisi lisätä työskentelyn vaikuttavuutta, koska perhetyöntekijät pystyisivät tulkin välityksellä käymään syvällisempiä keskusteluita asiakkaiden kanssa, eikä epäselviksi jääneiden asioiden selvittämistä tarvitsisi jättää seuraavaan asiakassuunnitelmapalaveriin. Valitettavasti työskentelyn vaikuttavuuden arviointi on hankalampaa kuin työskentelyn kustannusten arviointi, minkä johdosta on vaikea kuvitella, että tulkkipalveluita alettaisiin myöntämään myös perhetyöntekijöiden käyttöön.

Tulkkauspalveluiden osalta haastateltavat olivat kokeneet läsnäolotulkkauksen puhelintulkausta paremmaksi. Läsnäolotulkkauksen nähtiin olevan yksi väärinymmärryksiä ehkäisevä tekijä. Lastensuojelussa saatetaan käyttää käsitteitä, mitä asiakkaan kielestä ei löydy ollenkaan. Tämä asettaa haastateltujen mielestä korkean vaatimustason tulkille, koska tämän täytyy osata selittää sanan tarkoitus ja uskaltaa kysyä työntekijältä tarkennusta, jos hän ei ymmärrä käytettyä sanaa. Kommunikaatio-ongelmat voivatkin liittyä sanoihin ja niiden kääntämiseen sekä eroihin siinä, miten sana tai käsite ymmärretään (Križ ja Skivenes 2010a). Haastatellut olivat ottaneet aktiivisesti roolia tulkkien valintaan liittyen antamalla työntekijöille palautetta käytetyistä tulkeista, minkä perusteella työntekijä pystyi joko käyttämään uudestaan samaa hyvää tulkkia tai vaihtamaan huonoksi koetun tulkin toiseen.

Tulkkien käyttö ei aseta vaatimuksia pelkästään tulkeille vaan myös lastensuojelun työntekijöille, joiden pitäisi osata kertoa asioista mahdollisimman selkokielisesti tulkkauksen helpottamiseksi (ks. Selkokeskus 2015). Oman työkokemukseni perusteella arvioisin, että lastensuojelun sosiaalityöntekijät eivät saa riittävästi perehdytystä ja ohjausta tulkkien kanssa toimimiseen ja selkokielen käyttämiseen. Križ ja Skivenes (2010c, 1365) mukaan sosiaalityöntekijöitä tulisi kouluttaa tulkkauspalveluiden käyttöön ja tulkkauksen laadun arviointiin. Haastattelemillani vanhemmillä oli kuitenkin se kokemus, että myös työntekijät huomaavat, jos tulkkaus on laadultaan huonoa.

Tulkkitilaukset tekeviltä työntekijöiltä vaaditaan erityistä tietoa asiakkaiden kielitadosta, jotta he tilaavat oikean kielisen tulkin. Joidenkin haastateltujen kohdalla palavereita oli jouduttu perumaan, koska työntekijät olivat tilanneet väärää kieltä puhuvan tulkin. Syitä vääränkielisen tulkin tilaamiselle voi olla monia, mutta tällaisten tilanteiden ehkäisemisen kannalta olisi erittäin tärkeää, että lastensuojelun asiakastietojärjestelmässä lukisi selkeästi jokaisen asiakkaan kohdalla tulkin tarve ja tulkkauksen kieli. Tämä on erityisen tärkeää, kun alkaa työskentelemään entuudestaan tuntemattoman asiakasperheen kanssa. Työntekijöiden vaihtuvuuden takia olisi tärkeää, että asiakkaiden kokemukset tulkeista kirjattaisiin ylös, jotta uudelle työntekijälle välittyisi tieto siitä, ketä tulkkia kannattaa käyttää ja ketä tulkkia yksittäinen asiakas mahdollisesti toivoo käytettävän. Aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu, että tulkkaukseen liittyvät ongelmat johtuvat osittain kuvatuista tilanteista, joissa tulkkaukseen ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota järjestelmätasolla (Križ ja Skivenes 2010c, 1364).

6.2 Maahanmuuttajuuteen liittyvien erityistekijöiden huomiointi lastensuojelussa

Toisena tutkimuskysymyksenä tarkastelen:

- 2) *Miten maahanmuuttajuuteen liittyvät erityistekijät tulevat vanhempien kertoman perusteella huomioituksi lastensuojelun palveluissa?*

Maahanmuuttajuuteen liittyviksi erityistekijöiksi katson jo yllä käsittelemäni kielelliset tekijät, joiden lisäksi haastatteluissa tuli esille erityistekijöitä liittyen perheiden sosiaalisiin verkostoihin, kulttuurieroihin ja rasismien kokemuksiin sekä traumakokemuksiin.

Analysoidun aineiston viidenneksi teemaksi muodostuivat perheiden sosiaaliset verkostot. Käsittelin teemaa aluksi kahtena erillisenä teemana, joista toinen käsitteli sukulaisia ja toinen ystäviä, mutta päätin lopulta yhdistää nämä teemat yhtenäisen kattokäsitteen alle. Maahanmuuttajien sukulaisuhteita ja ystävyysuhteita yhdistää niistä saatava sosiaalinen tuki, mutta myös näiden suhteiden niukkuus ja maantieteellinen hajanaisuus. Aikaisemman tutkimuksen perusteella erityisesti pakolaisten sosiaalisiin suhteisiin liittyy surua menetyksistä ja huolta etäällä asuvista sukulaisista (Kokkonen 2010, 193). Haastatellut kertoivat pitävänsä paljon yhteyttä ulkomailla asuviin sukulaisiinsa Internetin välityksellä. Yhteydenpitoa läheisiin hankaloittivat kuitenkin maiden väliset aikaerot ja huonot puhelin- ja Internet-yhteydet. Haastatellut pitivät Internetiä kaikista parhaimpana tapana pitää yhteyttä sen edullisen hinnan johdosta. Haastatellut pitivät tärkeänä yhteydenpitoa sukulaisiinsa, mutta heiltä saatu tuki rajoittuu henkiseen tukeen.

Lähes kaikkien haastateltujen kohdalla perheenjäsenet olivat saapuneet Suomeen eri aikoina. Pisimmillään perheen yhdistäminen oli kestänyt useita vuosia, minkä aikana perheenjäsenet eivät välttämättä olleet kohdanneet toisiaan kertaakaan kasvokkain. Tämä vaikutti perheen sisäisiin suhteisiin ja etäännytti Suomessa ollutta perheenjäsentä muusta perheestä. Pakolaisina saapuneilla haastatelluilla oli erityistä huolta kotimaahan jääneistä sukulaisista ja perheenjäsenistä. Tämä huoli kuormitti heitä ja he toivoivat, että myös kotimaahan jääneet pääsisivät turvallisempiin oloihin. Aikaisemman tutkimuksen perusteella maahanmuuttokokemuksen ja siihen liittyvien menetysten käsittely voi viedä niin paljon aikaa ja energiaa, että maahanmuuttajien voimavarat eivät riitä uusien sosiaalisten suhteiden solmimiseen (Kokkonen 2010, 191). Yhdellä haastatellulla oli yhä perheen yhdistäminen kesken yhden hänen lapsensa osalta. Haastateltu kantoi jatkuvaa huolta lapsen voinnista ja joutui selvittämään oleskelulupa-asiaa yhdessä asianajajien kanssa. Prosessin

venyminen rasitti asiakasta. Tämä on selvästi maahanmuuttajaerityinen asia, koska oleskelulupa-asiat koskevat vain maahanmuuttajia.

Haastatellut kertoivat, että heidän kotimaissaan perheet saavat tukea ja apua sukulaisiltaan, koska maista ei löydy suomalaisen palvelujärjestelmän kaltaista viranomaisverkostoa. Haastatellut tiesivät maahanmuuttajaperheitä, joissa sukulaiset tulevat Suomeen hoitamaan perheen lapsia tai perheen vanhempi lähtee lasten kanssa kotimaahan sukulaisten luokse. Osa maahanmuuttajista on voinut tottua turvautumaan omiin sosiaalisiin verkostoihinsa, minkä vuoksi avun hakeminen ja vastaanottaminen ulkopuolisilta tahoilta voi tuntua vieraalta ja vaikealta. Maahanmuuttajilla on kantäväestöä suurempi riski syrjäytyä tai eristäytyä koteihinsa sosiaalisten verkostojen puuttumisen johdosta (Ikäläinen yms. 2003, 70–71). Lastensuojelun asiakkaina olevien maahanmuuttajien kohdalla lastensuojelun työntekijät voivat auttaa asiakkaita rakentamaan sosiaalisia verkostoja ohjaajamalla heidät harrastuksiin ja ryhmätoimintaan. Pari haastateltua mainitsi, että lastensuojelusta oli tarjottu heille taloudellista tukea lasten harrastuksiin.

Haastatellut olivat onnistuneet luomaan uusia ystävyys-suhteita Suomessa. Suurinosa vanhempien ystävästä oli muita maahanmuuttajia joko heidän omasta kotimaastaan tai muista maista. Haastatellut olivat tutustuneet muihin maahanmuuttajiin maahanmuuttajille suunnatuilla kursseilla. Perheiden vanhemmat kokivat ystävyys-suhteiden luomisen suomalaisiin vaikeana. Perheiden lapset osallistuivat normaaliin peruskouluopetukseen, minkä johdosta heillä oli vanhempiaan enemmän suomalaisia kavereita. Tällaisia luonnollisia tutustumispaikkoja aikuisten maahanmuuttajien ja suomalaisten välillä ei juuri ole. Haastateltavat epäilivät tutustumisen vaikeuden johtuvan myös kulttuurieroista. He eivät tieneet, miten suomalaisiin tulisi tutustua ja epäilivät, että he tekevät jotain väärin, kun satunnaiset tuttavuudet eivät johtaneet ystävyys-suhteisiin. Lastensuojelusta ystävyys-suhteiden luomista voidaan tukea lähinnä kannustamalla vanhempia jatkamaan tutustumisyrittäksiä ja ohjata perhettä osallistumaan kerhoihin ja tapahtumiin, missä he voisivat tutustua uusiin ihmisiin.

Aikaisemmassa tutkimuksessa tulee vahvasti esiin perheiden taloudellisen tilanteen heikkous. Maahanmuuttajien kohdalla erityiseksi rasitteeksi on mainittu rahan lähettäminen sukulaisille perheen kotimaahan (Ikäläinen yms. 2003, 49-51). Yksikään haastattelemani vanhempi ei maininnut rahan lähettämistä sukulaisille. Haastatellut mainitsivat raha-asiat ainoastaan kertoessaan lastensuojelusta saamastaan taloudellisesta tuesta. On mahdollista, että haastatellut eivät kertoisi tutkijalle rahan lähettämisestä sukulaisille, koska he voivat pelätä tämän tiedon päätyvän jotain kautta viranomaisten tietoon ja vaikuttavan taloudellisen tuen myöntämiseen, vaikka tutkimusaineisto kerätään luottamuksellisesti.

Haastatellut eivät puhuneet suoranaisesti omasta työtilanteestaan tai koulutustaustastaan. Jotkut haastatelluista mainitsivat taloudellisen tilanteensa olevan tiukka ja perheen saaneen taloudellista tukea lastensuojelusta. Myös Kelan myöntämät tuet mainittiin. Tilastojen perusteella maahanmuuttajat ovat huomattavasti suomalaisia useammin työttömiä ja työllistyminen on kantaväestöä vaikeampaa (Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -työryhmä 2013). Ongelmat työllistymisessä heijastuvat suoraan perheen tulotasoon. Perheen taloudellinen tilanne vaikuttaa myös siihen, kuinka usein maahanmuuttajien on mahdollista käydä tapaamassa sukulaisiaan kotimaassaan tai muissa maissa. Haastatellut kertoivat ulkomaanmatkojen olevan aina taloudellinen rasite perheelle, vaikka heidän rahansa riittäisivätkin matkoihin. Pinen ja Drachmanin (2005, 549) mielestä sosiaalityöntekijöiden tulisi huomioida maahanmuuttajien sosiaalisten suhteiden laajuus ja pohtia yhdessä heidän kanssaan, miten lastensuojelusta voitaisiin tukea valtioiden rajat ylittäviä sosiaalisia suhteita.

Kuudenneksi teemaksi muodostuivat haastateltujen kokemukset kulttuurieroista ja rasismista osana lastensuojelutyötä ja heidän elämäänsä Suomessa. Haastatellut eivät olleet kohdanneet avointa rasismia yhdenkään lastensuojelun tai sosiaalipalvelun työntekijän kohdalla. Haastatelluilla oli kuitenkin epäilyjä siitä, että työntekijät eivät ehkä olleet aina kohdelleet heitä yhdenvertaisesti suhteessa suomalaisiin asiakkaisiin. Haastatellut kokivat, etteivät he voineet selvittää tai todistaa asiaa, joten epätasa-arvoisesta kohtelusta ei ollut varsinaista näyttöä. Samanlaisia epäilyjä epätasa-arvoisesta kohtelusta ovat esittäneet myös Suomessa asuvat somalit (Ikäläinen yms. 2003, 84-85). Lastensuojelun organisaation toimintaa voidaan tehdä läpinäkyvämmäksi antamalla asiakkaille riittävästi tietoa palveluista ja niiden perusteista. Maahanmuuttajat ovat esittäneet aikaisemmassakin tutkimuksessa toiveen, että heille kerrottaisiin avoimemmin lastensuojeluprosesseista (Maiter & Stalker 2011, 143–145).

Osa haastatelluista koki saaneensa lastensuojelusta parempaa palvelua kuin suomalaiset asiakkaat. Tämän haastatellut arvioivat johtuvan siitä, että työntekijät huomioivat sen, ettei maahanmuuttajilla ole samanlaisia valmiuksia selviytyä suomalaisessa yhteiskunnassa kuin kantaväestöllä. Sosiaalityöntekijä on vastuussa tiedon välittämisestä ja väärilymmärrysten korjaamisesta suhteessa maahanmuuttaja-asiakkaisiin (Križ & Skivenes 2010c, 2640). Haastateltujen kokemukset ovat erittäin rohkaisevia, kun niitä verrataan muiden tutkimusten tuloksiin. Aikaisemmassa tutkimuksessa maahanmuuttajat ovat olleet pettyneitä saamiinsa palveluihin, koska he luulivat saavansa enemmän apua ja tukea lastensuojelusta (Maiter & Stalker 2011, 143–145). Oman tutkimukseni tulokset ovat lähes päinvastaiset, koska haastatellut kokivat saaneensa riittävästi tai enemmän kuin odottivat.

Haastatelluista tuntui, että työntekijät kunnioittivat heitä ja heidän kulttuuriaan. Tämä on tärkeää työskentelyn kannalta, koska aikaisemman tutkimuksen perusteella työntekijän tuomitseva asenne herättää asiakkaissa epäluottamusta ja pelkoa (Earner 2007, 79-80). Haastatellut kertoivat, että työntekijät kysivät heiltä kulttuurisista eroista, kun työskentelyssä tuli tilanteita, joissa työntekijöiden kulttuurinen tietämys ei ollut riittävää. Samanlainen työskentelytapa mainitaan osana Merja Aniksen (2005, 14–16) tutkimusta; sosiaalityöntekijä kysyy asiakkaalta, onko jokin tavanomaista heidän kulttuurissaan ja pyytää asiakasta näin kertomaan omasta kulttuuristaan. Tieto asiakkaan kulttuurista auttaa työntekijöitä ymmärtämään asiakasta ja kohdentamaan omaa työskentelyään vastaamaan paremmin asiakkaan tarpeita. Haastatelluilla oli muodostunut kokemus siitä, että työntekijät olivat valmiita ja halukkaita ymmärtämään maahanmuuttajien kulttuuria.

Kurinpidollisiin ja kasvatuksellisiin asioihin oli myös puututtu työntekijöiden toimesta. Yhden haastatellun perheen kohdalla oli herännyt epäily lasten fyysisestä rankaisemisesta, minkä työntekijät olivat ottaneet yhteiseen keskusteluun asiakkaan kanssa. Kyseisessä tapauksessa työntekijät ovat ottaneet hienosti asian keskusteluun, vaikka fyysinen väkivalta voi tuntua hankalalta ja kulttuurisidonnaiselta aiheelta. Suomessa lapsen fyysinen rankaiseminen on lailla kiellettyä. Monikansallisessa vertailututkimuksessa on huomattu, että työntekijät ovat valmiimpia puuttumaan lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan, kun se on laissa kiellettyä (Williams & Soydan 2005). Suomessa lapsiin kohdistuvan väkivallan epäilyihin puututaan hyvin matalalla kynnyksellä ja lakiin kirjattu ilmoitusvelvollisuus koskee laajaa joukkoa mukaan lukien lastensuojelun työntekijät. Haastatellun kertoman perusteella työntekijät olivat tilanteessa toimineet esimerkillisesti keskustelemalla asiasta ensin asiakkaan kanssa ennen kuin he lähtivät tekemään liian pitkälle vietyjä johtopäätelmiä.

Vaikka haastatellut olivat pääosin säästyneet rasistisilta kokemuksilta palvelujärjestelmän sisällä, haastatellut ja heidän lapsensa olivat joutuneet rasistisen huutelun ja nimittelyn kohteeksi kaduilla, koulussa sekä työpaikalla. Rastaa (2007) tekemän tutkimuksen perusteella haastattelemini vanhempien kokemukset rasismista eivät ole Suomessa mitenkään poikkeavia. Haastatellut kuitenkin vähätelivät kokemuksiaan ja korostivat rasismien olevan Suomessa vähäistä. Yhden haastatellun lapsi oli joutunut kiusaamisen kohteeksi toisen maahanmuuttajan toimesta, joten kiusaajat eivät edustaneet pelkästään valtaväestöä. Haastattelemillani vanhemmilla oli yhteneväisiä kokemuksia Rastaa (2007) haastatteleminen nuorten kanssa siitä, että kaduilla huutelua harrastivat erityisesti päihtyneet aikuiset. Haastateltujen mukaan koulussa ja työpaikalla oli puututtu toistuvasti kiusaamistilanteisiin, mutta puuttuminen ei ollut aina ratkaissut tilannetta.

Lastensuojelun keinot ehkäistä ja puuttua rasistiseen huuteluun tai kiusaamiseen ovat melko rajatut. Lastensuojelusta voidaan lähinnä tarjota tukea perheiden vanhemmille ja lapsille rasististen kokemusten käsittelyyn. Lastensuojelusta pystytään paremmin puuttumaan syrjintään lastensuojelun oman organisaation sisällä kuin laajemmalla tasolla. Lastensuojelusta voidaan tarjota ohjausta ja neuvontaa, jos asiakas epäilee joutuneensa syrjinnän kohteeksi muissa palveluissa. Lastensuojelun organisaation sisällä tulisi tarkastella kriittisesti sitä, tukevatko organisaation rakenteet maahanmuuttajien kanssa työskentelyä. Resurssien riittämättömyys voi johtaa siihen, että sosiaalityöntekijä syrjii tahtomattaan asiakkaita (Križ & Skivenes 2010a, 17).

Viimeiseksi teemaksi halusin nostaa traumakokemukset, vaikka traumakokemuksistaan puhui ainoastaan pari haastateltavaa. Ne haastatellut, jotka halusivat kertoa omista traumakokemuksistaan, kertoivat kokevansa traumakokemuksista puhumisen erittäin raskaana ja tunteita herättävänä. Voi olla, että juuri tästä syystä useampi haastateltu ei lähtenyt kertomaan omista traumakokemuksistaan. Pari haastateltua mainitsi käyvänsä jonkinlaisessa terapiassa käsitelläkseen ikäviä muistojaan. Myös maahanmuuttoprosessi itsessään voi olla traumaattinen kokemus menetyksineen ja vaaratilanteineen. Traumakokemuksiin liittyvät pelkotilat voivat pahimmassa tapauksessa rajoittaa maahanmuuttajien elämää ja kotoutumista Suomessa. Pelkotilat voivat hoitamattomina aiheuttaa psyykkisiä ja fyysisiä sairauksia ja rajoittaa vanhempien kykyä huolehtia lapsistaan. (Pine & Drachman 2005, 544–547; Aronson Fontes 2002, 38.)

6.3 Lopuksi

Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia maahanmuuttajien kokemuksia lastensuojelun avohuollon palveluista ja sitä, miten maahanmuuttajuuteen liittyvät erityistekijät huomioidaan vanhempien kokemusten perusteella lastensuojelussa. Tutkimukseen osallistujat maahanmuuttajat olivat erittäin tyytyväisiä lastensuojelusta saamiinsa palveluihin. Selkeimmäksi kehittämistarpeeksi tuntuivat nousevan tulkkaukseen liittyvät haasteet ja ongelmat. Tutkimukseni perusteella tulkkaukspalveluita käytetään aktiivisesti lastensuojelun asiakassuunnitelmapalavereissa. Aineistosta ei valitettavasti käy ilmi, käytetäänkö käännöspalveluita myös palavereiden pohjalta kirjattujen asiakassuunnitelmien kääntämiseen. Palavereissa oli pyritty käyttämään läsnäolotulkkauksia ja huomioimaan asiakkaiden toiveet tulkin suhteen. Pari haastateltua esitti toiveen siitä, että tulkki olisi käytettävissä myös lastensuojelun perhetyön työskentelyssä. Tämä olisi yksi kehittämisidea tulevaisuutta ajatellen. Lisäksi työntekijöiden vaihtumisen ja asiakastietojärjestelmän puutteiden

takia oli parin asiakkaan kohdalla tilattu vääränkielinen tulkki. Tällaisia rakenteellisia tekijöitä pitäisi pyrkiä korjaamaan, jotta virheiltä vältyttäisiin.

Haastattelujen perusteella kulttuuriset tekijät tulevat jossain määrin huomioiduiksi lastensuojelun työskentelyssä. Kulttuuri nostettiin keskustelujen keskiöön lastensuojelun työskentelyssä lähinnä silloin, kun asiakas toimi kulttuurinsa mukaisesti ja poikkesi suomalaisista normeista, arvoista tai tavoista. Haastateltujen kertoman mukaan keskustelut olivat olleet rakentavia ja työntekijät olivat kunnioittaneet heidän kulttuuriaan. Haastatellut kokivat alkuun vaikeaksi lähteä kertomaan tutkijalle, missä tilanteissa kulttuurista olisi puhuttu lastensuojelussa. Tämän perusteella vaikuttaa siltä, että kulttuuri sulautuu osaksi muuta keskustelua, eikä sitä nosteta jalustalle. Työntekijän ja asiakkaan välisen yhteisymmärryksen luomiseksi voisi olla hedelmällistä keskustella asioista enemmän kulttuurisesta näkökulmasta.

Syrjintään, rasismiin, sosiaalisiin suhteisiin ja traumakokemuksiin liittyvät tekijät vaikuttavat olevan osa haastateltujen elämää, mutta näitä tekijöitä ei juurikaan huomioida lastensuojelussa. Haastatellut kuitenkin kokivat, että perheen kokonaistilanne huomioidaan lastensuojelun palveluiden suunnittelussa. Lastensuojelun tukitoimilla oli pystytty tukemaan vanhempia esimerkiksi traumakokemusten käsittelyssä tarjoamalla lastenhoitoapua vanhemman terapiakäyntien ajaksi. Tällä tavoin lastensuojelu pystyy välillisesti tukemaan perheitä muun muassa sosiaalisissa suhteissa ja traumakokemusten käsittelyssä. Haastattelujen perusteella vanhemmat olivat kokeneet lastensuojelun syrjinnästä vapaana alueena, mikä voi jo itsessään olla tärkeä ja voimauttava kokemus.

Lastensuojelun asiakkaana olleiden maahanmuuttajalasten vanhempien haastattelemisen tuotti tärkeää tietoa suhteellisen tuoreesta ja vähän tutkitusta ilmiöstä. Aineistosta olisi voinut saada kattavamman muokkaamalla haastattelurunkoa tai ottamalla haastatteluaineiston rinnalle tarkasteltavaksi myös asiakkaita koskevat lastensuojelun asiakirjat. Tutkielman laajuudesta johtuen pidän kuitenkin nykyistä aineistoani riittävän kattavana, koska se pystyi vastaamaan asettamiini tutkimuskysymyksiin. Vaikka haastatellut olivat erittäin tyytyväisiä saamaansa palveluun, on lastensuojelun palveluissa vielä kehittämisen kohteita sekä yleisellä kaikkia asiakkaita koskevalla tasolla että erityisissä vain tiettyä asiakasryhmää, tässä tapauksessa maahanmuuttajia, koskevissa asioissa.

Lähteet

- Anis, Merja (2008) Sosiaalityö ja maahanmuuttajat - Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D47/2008.
- Aronson Fontes, Lisa (2002) Child Discipline and Physical Abuse in Immigrant Latino Families: Reducing Violence and Misunderstandings. *Journal of Counseling & Development* 2002(80), 31–40
- Castaneda, Anu E & Koponen, Päivikki & Rask, Shadia (2012) 3.1. Maahanmuuttotausta. Teoksessa Anu E Castaneda, Shadia Rask, Päivikki Koponen, Mulki Mölsä & Seppo Koskinen (toim.) Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 61/2012.
- Cross, Terry L. (2008) "Cultural Competence." Teoksessa Terry Mizrahi & Larry E. Davis (toim.) *Encyclopedia of Social Work* (20 ed.). Oxford University Press.
- Earnar, Ilze (2007) Immigrant Families and Public Child Welfare: Barriers to Services and Approaches for Change. *Child Welfare* 86(4), 63–90.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gilbert, Neil (2012) A comparative study of child welfare systems: Abstract orientations and concrete results. *Children and Youth Services Review* 2012(34), 532–536.
- Hall, Stuart (2003) Kulttuuri, paikka identiteetti. Suom. Juha Koivisto. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 85–128.
- Hammar-Suutari, Sari (2009) Asiakkaana erilaisuus - Kulttuurien välisen viranomaistoiminnan etnografia. Joensuu: Yliopistopaino. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 147.
- Heino, Tarja (2007) Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Helsinki: Stakes, Stakesin työpapereita 30/2007, 25.
- Heinonen, Tuula & Spearman, Len (2001) *Social Work Practice. Problem Solving and Beyond*. Toronto: Thomson & Nelson
- Huttunen, Laura & Löytty, Olli & Rastas, Anna (2005) Suomalainen monikulttuurisuus. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja: kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 16–40.
- Ikäläinen, Sinikka & Martiskainen, Taina & Törrönen, Maritta (2003) Mangopuun juurelta kuusen katveeseen - asiakkaana maahanmuuttajaperhe. Vantaa: Lastensuojelun keskusliitto 2003.
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Kananoja, Aulikki & Lavikainen, Marjo & Oranen, Mikko (2013) Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö: Raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki: verkkojulkaisu: http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1858918
- Keskisuomalainen 8.4.2017. Lastensuojelun kriisi karkottaa työntekijät. Pääkirjoitus.
- Klemelä, Kirsi & Tuittu, Anne & Virta, Arja & Rinne Risto (toim.) (2011) Vieraina koulussa? Monikulttuurinen koulu oppilaiden, vanhempien, opettajien ja rehtoreiden kokemana. Turku: Turun yliopiston Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A: 211.

- Križ, Katrin & Skivenes, Marit (2010a) 'We have very different positions in some issues': how child welfare workers in Norway and England bridge cultural differences when communicating with ethnic minority families. *European Journal of Social Work* 13(1), 3–18.
- Križ, Katrin & Skivenes, Marit (2010b) 'Knowing Our Society' and 'Fighting Against Prejudices': How Child Welfare Workers in Norway and England Perceive the Challenges of Minority Parents. *British Journal of Social Work* 2010(40), 2634–2651.
- Križ, Katrin & Skivenes, Marit (2010c) Lost in Translation: How Child Welfare Workers in Norway and England Experience Language and Difficulties when Working with Minority and Ethnic Families. *British Journal of Social Work* 2010(40), 1353–1367
- Križ, Katrin & Skivenes, Marit (2011) How child welfare workers view their work with racial and ethnic minority families: The United States in contrast to England and Norway. *Children and Youth Services Review* 33(10), 1866–1874.
- Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (2011) *Sosiaalityön käsikirja 3. uud. laitos*. Helsinki: Tietosanoma.
- Kokkonen, Lotta (2010) *Pakolaisten vuorovaikutussuhteet. Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestäään uuteen sosiaaliseen ympäristöön*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. *Jyväskylä Studies in Humanities* 143.
- Kuula, Arja (2006) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Laine, Timo (2015) *Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma*. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Löytty, Olli (2005) *Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa*. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 161–189.
- Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -työryhmä (2013) *Maahanmuuton tulevaisuus 2020. Työryhmän ehdotus*. Helsinki: Sisäasiainministeriö, Sisäasiainministeriön julkaisuja 5/2013.
- Maiter, Sarah & Stalker, Carol (2011) South Asian immigrants' experience of child protection services: are we recognizing strengths and resilience? *Child and Family Social Work* 2011(16), 138–148
- Malin, Maili & Leinonen, Elina & Le, Trang (2014) 3.5 Traumat, kiusaaminen ja syrjintä. Teoksessa Katja Wikström, Lotta Haikkola & Tiina Laatikainen (toim.) *Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi. Tutkimus pääkaupunkiseudun somali- ja kurditaustaisista nuorista*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 17/2014.
- Migrationsinfo (2016) *Migration: Sverige*. <http://www.migrationsinfo.se/migration/sverige/> Viitattu 18.11.2016.
- MTV 20.11.2017. *Sosiaaliala vaatii lastensuojelun kriisin ratkaisemista – "Yhdellä työntekijällä voi olla jopa 80 lapsiasiakasta"*. Kotimaa.
- Pekkanen, Tiina (2014) *Monikulttuurisuus sosiaalityössä – Näkökulmia monikulttuurisuuden rooliin sosiaalityön arjessa ja rakenteissa. Pro gradu -tutkielma*. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

- Pine, Barbara A. & Drachman, Diane (2005) Effective Child Welfare Practice with Immigrant and Refugee Children and Their Families. *Child Welfare* 84(5), 537–561.
- Phillips, Melanie (2002) Issues of ethnicity and culture. Teoksessa Kate Wilson & Adrian James (toim.) *The Child Protection Handbook* 2nd edition. London: Bailliere Tindall, 128–146.
- Pohjola, Anneli (2010) Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus, 19–74.
- Rastas, Anna (2005a) Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 69–116.
- Rastas, Anna (2005b) Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 78–102.
- Rastas, Anna (2007) Rasismi lasten ja nuorten arjessa. *Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere: Tampere University Press. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 78.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005a) Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 8-18.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005b) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 19–46.
- Ruusuvuori, Johanna (2010) Litteroijan muistilista. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 356–362.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 8–29.
- Selkokeskus (2015) Selkokieli. <http://selkokeskus.fi/selkokieli/>. Viitattu 2.4.2018.
- Smith, Roger (2009) *Doing Social Work Research*. Berkshire: Open University Press.
- Suomen säädöskokoelma
- Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386
 - Lastensuojelulaki 13.4.2007/417
 - Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301
 - Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325
- SVT, Suomen virallinen tilasto (2017) Lastensuojelu 2016. Tilastoraportti 43/2017. Suomen virallinen tilasto, lastensuojelu. THL.
- Sotkanet (2018a) Lastensuojelun avohuollon asiakkaat, 0-20-vuotiaat vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä. <https://www.sotkanet.fi>. Viitattu 21.3.2018.
- Sotkanet (2018b) Perheitä lastensuojelun tehostetussa perhetyössä, % lapsiperheistä, kunnan kustantamat palvelut. <https://www.sotkanet.fi>. Viitattu 21.3.2018.

THL, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016a) Lastensuojelun käsikirja.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>. Viitattu 18.11.2016.

THL, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016b) Paperittomat.
<https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/palvelut/paperittomat> . Viitattu 18.11.2016.

Tilastokeskus (2012) Suomen väestöstä ulkomaista syntyperää olevia 4,8 prosenttia.
http://www.stat.fi/til/vaerak/2011/01/vaerak_2011_01_2012-11-30_tie_001_fi.html. Viitattu 18.11.2016.

Tilastokeskus (2014) Maahanmuuttajaväestö lähes kymmenkertaistunut 20 vuodessa.
http://www.tilastokeskus.fi/ajk/tiedotteet/2014/uutinen_010_2014-03-25.html. Viitattu 18.11.2016.

Tilastokeskus (2018) Ulkomaalaistaustaiset.
<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html>. Viitattu 18.3.2018.

Tsempoi, Tatjana (2015) Venäjänkielisten maahanmuuttajataustaisten perheiden kokemuksia lastensuojelun avohuollon perhetyöstä. Vanhempien näkökulma. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma.

Tuusa, Ani (2004) Maahanmuuttaja lastensuojelun avohuollon asiakkaana. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.

Vuori, Jaana (2007) Perheen nimissä – Maahanmuuttajien opastusta tasa-arvoon. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 128–167.

Webb, Elspeth & Maddocks, Alison & Bongilli, Joan (2002) Effectively Protecting Black and Minority Ethnic Children from Harm: Overcoming Barriers to the Child Protection Process. *Child Abuse Review* 11(6), 394–410.

Welbourne, Penelope (2002) Culture, Children's Rights and Child Protection. *Child Abuse Review* 11(6), 345–358.

Williams, Charlotte & Soydan, Haluk (2005) When and How Does Ethnicity Matter? A CrossNational Study of Social Work Responses to Ethnicity in Child Protection Cases. *British Journal of Social Work* 2005(35), 901–920.

Liite 1

Haastattelurunko

Taustatiedot

1. Kuinka kauan olette asuneet Suomessa?
2. Mistä olette kotoisin ja mikä on äidinkielenne?
3. Miten hyvin pystytte asioimaan suomen kielellä?
4. Keitä asuu kanssanne samassa asunnossa?
5. Kuinka kauan lapsenne on ollut lastensuojelun asiakkaana?
6. Oletteko te tai lapsenne muiden palveluiden asiakkaana esim. perheneuvolan, perheasiain neuvottelukeskukseen, lastenpsykiatrian tai nuorisopsykiatrian?

Kysymykset koskien lastensuojelua

1. Mitä tietoa, ajatuksia tai mielikuvia teillä oli lastensuojelusta ennen lastensuojelun asiakkaaksi tuloa?
2. Miten asiakkuutenne alkoi? Hakeuduitteko itse asiakkaaksi vai tekikö joku muu ilmoituksen?
3. Mitä ajattelitte lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta?
4. Ovatko ajatuksenne lastensuojelusta muuttuneet asiakkuuden myötä ja jos ovat, niin miten?
5. Mitä palveluja olette saaneet lastensuojelusta?
6. Mitä hyvää ja mitä huonoa palveluista on seurannut?
7. Oletteko saanut riittävästi tietoa lastensuojelusta ja eri palveluista asiakkuuden aikana?
8. Onko kielellinen ja kulttuurinen taustanne otettu huomioon palveluissa esim. tulkkien käyttönä?
9. Miten yhteistyö lastensuojelun työntekijöiden kanssa on toiminut?
10. Millaisia lastensuojelun palveluiden pitäisi teidän mielestänne olla?